

Marek Rau

**Współczesny
Ruch Neopogański
w Europie**

Praca pod kierunkiem prof. dr hab. Małgorzaty Fuszary
Uniwersytet Warszawski - Instytut Stosowanych Nauk Społecznych
Warszawa 1999

SPIS TREŚCI

0. Wstęp
1. Neopogaństwo volkistowskie i narodowo-niemieckie
2. Neopogaństwo nawiązujące do tradycji nordyckiej
  - Asatrú i odinizm
  - Inne grupy. Poglądy
3. Wicca
  - Rytuały, święta
4. Druidyzm
  - Obrzędy, święta, modlitwy
5. Szamanizm
6. Neopogaństwo w Europie Środkowo-Wschodniej
  - Litwa
  - Łotwa
  - Prusy
  - Estonia
  - Białoruś
  - Ukraina
  - Rumunia
  - Serbia
  - Węgry
  - Czechy
  - Rosja
7. Neopogaństwo w Polsce
  - Szczep Rogate Serce
  - Zadruga
  - Koło Czcieli Światowida
  - Klan Ausran
  - Polski Kościół Słowiański
  - Rodzimy Kościół Polski
  - Zrzeszenie Rodzimej Wiary
  - Inne grupy, ruchy i pisma
8. Podsumowanie i wnioski
9. Bibliografia

Wstęp

część 1

Tematem mojej pracy magisterskiej jest współczesny europejski ruch neopogański, jego historia, kształt, formy organizacji, tradycje, rytuały.

Na temat ruchów neopogańskich ukazało się w Polsce zaledwie kilka opracowań naukowych i artykułów dziennikarskich, oraz jedna książka. →1 Czasem słyhać o neopoganach w sprawozdaniach telewizyjnych, czy radiowych, (jak było w przypadku zamieszek z okazji obchodów przesilenia letniego w Stonehenge w bieżącym roku). Brak jednak próby analizy całościowej tego czym jest obecnie ruch neopogański. Praca moja ma za zadanie wypełnić istniejącą lukę w wiedzy na temat tego, dość nowego zjawiska społecznego, jakim jest odradzanie się przedchrześcijańskich kultów i powstawanie licznych i różnorodnych form ruchu neopogańskiego.

Ograniczam się w niej do przedstawienia neopogan europejskich, tam gdzie jest to konieczne wspominam o ich powiązaniach z grupami neopogańskimi na całym świecie i o przenikaniu się różnych (nie tylko europejskich) tradycji. Pomijam też opis grup okultystycznych, zajmujących się magią, bądź innych, w których neopogaństwo lub odniesienia do pogaństwa występują niejako "dodatkowo" i nie stanowią głównego rdzenia ich działalności. →2

W warstwie historycznej skupiam się na XX wieku, sięgając gdzie niegdzie głębiej, jeśli wymaga tego przejrzystość prowadzonej narracji. Szczególną uwagę przywiązuję do ostatnich trzydziestu lat, kiedy to zanotowano największy rozkwit tego rodzaju ruchów; nie pomijam jednak okresu początków wieku, który to czas był najbardziej płodny dla niektórych tradycji (np. neopogaństwo volkistowskie).

Notowany w ciągu ostatnich lat wzrost zainteresowania duchowością neopogańską, zasługuje moim zdaniem na uwagę socjologów. Z jakich powodów ludzie przystępują do ugrupowań neopogańskich? Do jakich wartości, systemów moralnych, ideologii i filozofii się odwołują? Jak rozkładają się proporcje występowania poszczególnych tradycji w różnych krajach Europy? To główne pytania na jakie staram się odpowiedzieć w mojej pracy.

Poniżej dokonam uściśleń terminologicznych i definicyjnych pojęć jakimi posługuję się w pracy.

"Poganin" - słowo to pochodzi od łacińskiego **paganus**, co oznacza wieśniak, mieszkaniec wsi. →3 Termin ten wszedł w użycie w okresie gdy chrześcijaństwo było już religią dominującą w imperium rzymskim, był używany przez chrześcijan w stosunku do niewiernych, a dokładnie do mieszkańców wsi i peryferiów, gdzie wciąż żywe były tradycyjne religie etniczne Europy. Poganin więc, to człowiek wyznania niechrześcijańskiego, "niewierzący". Słowo to miało od początku charakter deprecjonujący. Z tego też względu wielu współczesnych pogan unika używania go w stosunku do siebie. Dla określenia swojej religii i siebie samych używają często neologizmów, ukutych specjalnie na tę okazję (np. "stara wiara", "rodzima wiara", czy Wicca'nin, Heathan'in).

Określenie "neopoganin" jest postrzegane przez nich jako jeszcze bardziej nieadekwatne. Przedrostek neo- sugeruje iż jest to coś nowego, gdy tymczasem uczestnicy ruchu neopogańskiego, początków swojej religii dopatrują się zazwyczaj w zamierzchłej przeszłości. Mimo to wielu neopogan akceptuje nazywanie ich poganami (lub neopoganami). Zaznaczają oni jednak iż pojęcie to ma swoje nowe pozytywne znaczenie, oznaczające po prostu wyznawcę "starej wiary".

Choć istnieje obecnie kilka głównych odłamów współczesnego pogaństwa różniących się od siebie wzajemnie i odwołujących się do odmiennych tradycji, wydaje się, że jest kilka cech wspólnych całemu temu zjawisku. Jak zauważa Charlotte Hardman: **"W pojęciu wszystkich pogan nie ma miejsca na dogmaty i prozelityzm."** Autorka cytuje oświadczenie Pagan Federation (Federacji Pogańskiej) - organizacji zrzeszającej większość grup neopogańskich na całym świecie, odzwierciedlające w trzech punktach wierzenia współczesnych pogan:

"Miłość i poczucie pokrewieństwa z przyrodą; chętniej, niż bardziej popularne postawy agresji i dominacji nad przyrodą; szacunek dla sił życia i wciąż odnawiającego się cyklu życia i śmierci.

Etyka pogańska: 'Czyń, co chcesz, byle byś nikogo nie krzywdził'. To moralność pozytywna, a nie lista 'tego nie rób', 'tego ci nie wolno'. Każda indywidualność jest odpowiedzialna za odkrywanie swej natury i rozwijanie jej w pełni, w harmonii z otaczającym światem.

Koncepcja Bogini i Boga: jako koncepcja wyrażenia, uosobienia Boskiej rzeczywistości; aktywne uczestnictwo w kosmicznym tańcu Bogini i Boga, czynnika żeńskiego i męskiego bardziej, niż tłumienie zasady żeńskiej czy męskiej." →4

Grupy neopogańskie rozpatrywane są ostatnio często także w kategorii tak zwanych Nowych Ruchów Religijnych. →5 Eileen Barker w swej pracy, cytuje kryteria tej "nowości" i religijności jakimi kieruje się Bryan Wilson, opisując nowe ruchy religijne, są to:

"[...] egzotyczna proveniencja; nowy paradygmat kulturowy; poziom zaangażowania znacznie różniący się od tego, z którym spotykamy się w tradycyjnym Kościele; charyzmatyczne przywództwo; wyznawcy w przeważającej większości młodzi, dobrze wykształceni, pochodzący z klasy średniej; umiejętność przyciągania uwagi społecznej; międzynarodowy zasięg; czas aktywności nie dłuższy niż 15 lat." →6

Analizując według tych kryteriów ruch neopogański, zauważyć można iż w wielu aspektach odbiega on od "typu idealnego", w sensie Weberowskim →7, nowego ruchu religijnego. Pochodzenie religii neopogańskich nie jest egzotyczne, ale jak najbardziej rodzime. Prezentują one nowy paradygmat kulturowy, ale tylko w warstwie krytyki kulturowych elementów zaczerpniętych z chrześcijaństwa.

Poziom zaangażowania podobnie jak w "kościółce tradycyjnym", waha się od zaangażowania większego, jak w przypadku nielicznych "kapłanów", poprzez regularnie biorących udział w uroczystościach i obrzędach uczestników ruchu, aż po sporadycznie uczestniczących sympatyków i zainteresowanych.

Charyzmatyczne przywództwo nie jest reprezentowane w żadnym ze znanych mi ugrupowań neopogańskich. Istnieją jednakże jednostki wybitne, liderzy, którzy mają doniosłe znaczenie w kształtowaniu oblicza danej grupy czy ruchu.

Jeśli chodzi o wiek, wykształcenie i przynależność społeczną, ruchy neopogańskie prezentują całe spektrum możliwości. W niektórych religia jest już dziedziczona z pokolenia na pokolenie, występują tu zarówno starzy uczestnicy jak i dzieci ich dzieci. W innych większość uczestników to ludzie młodzi, w jeszcze innych nie można zastosować żadnego klucza wiekowego. Większość neopogan to, jak wynika z moich obserwacji, ludzie wykształceni i dobrze sytuowani, choć kwestie te wymagają dokładnego zbadania.

Uwagę przyciągają ruchy neopogańskie w sposób niezamierzony, dzieje się tak głównie dzięki narosłym wokół nich stereotypom oraz wykorzystywaniu ich przez dziennikarzy. Wiele grup pogańskich podkreśla, iż programowo nie szuka "nawróceń" i nie prowadzi "działalności misyjnej".

"[...] poganie nie nawracają. Większość nowoczesnych pogańskich tradycji wita z radością nowych przybyszy. Większość nowoczesnych pogan również nie zniechęca innych pogan od integracji z innymi religiami i duchowymi praktykami i wierzeniami w ich własnej praktyce." →8

Zasięg międzynarodowy dotyczy niewątpliwie najstarszych i najlepiej rozwiniętych tradycji neopogańskich takich jak: [Wicca](#), [Druidyzm](#), czy [Asatrú](#), pozostałe często odnoszą się do lokalnych narodowych, bądź etnicznych wspólnot (np. [Krywya](#) na Białorusi - odwołująca się do tradycji bałtyjskich).

Czas aktywności grup neopogańskich wymagałby odrębnego opracowania, istnieją tradycje żywe i aktywne nieprzerwanie od XVIII wieku, jak na przykład kilka grup druidzkich, inne, jak niektóre tradycje wicca funkcjonują od końca lat czterdziestych. Istnieją także w większości krajów europejskich tradycje sięgające okresu sprzed ostatniej wojny światowej, jak np. środowisko związane z Polską [Zadruga](#), a obecnie na nowo ożywiane w postaci [Zrzeszenia Rodzimej Wiary](#). Istnieją też ruchy powstałe na bazie kontestacji lat sześćdziesiątych, łączące pogaństwo, magię i okultyzm. Wiele grup rozpadło się, jeszcze więcej powstało nowych. Jak widać nie łatwo przyporządkować ruch neopogański do nowych ruchów religijnych według powyższych wyznaczników, choć pewne symptomy tej "nowości" niewątpliwie są przez niego wykazywane.

Eister używa terminów "sekta" i "kult". Sekta, według definicji Wellmana J. Warnera to:

"grupa utworzona w proteście wobec innej grupy religijnej i działająca poza jej obrębem".

Kult, według definicji T.F. Houltta to:

"słabo ustrukturuwane, często przejściowe i nieliczne, dobrowolne stowarzyszenie ludzi, którzy podzielają wyjątkowe i zwykle wyrzekające się świata wartości religijne oraz angażują się w dziwne rytuały religijne". →9

Przytacza też rozróżnienie pomiędzy sektami i kultami jakiego dokonali Carles Glock i Rodney Stark:

"Kulty są to ruchy religijne, które czerpią inspiracje z innych źródeł od dominującej w danej kulturze religii. [...] Nie są to ruchy schizmatyczne, w przeciwieństwie do sekt, których celem jest zachowanie bardziej czystej formy tradycyjnej wiary". →10

Własna definicja Eistera, dotycząca kultów mówi iż są one: "ideologicznie bardziej 'otwarte', ponieważ mają mniej ograniczeń, wytycznych i zakazów. W przeciwieństwie do sekt [...] uwaga kultów skierowana jest na teraźniejszość i przyszłość. Kulty posiadają niski stopień kontroli ze strony ich wpływowych członków, ponieważ mają mniej sztywne i mniej określone kryteria członkostwa. Innymi słowy organizacyjny wymiar ich ideologii może przybierać postać ruchów, o raczej 'otwartej' strukturze. [...] Można wnioskować z tego, iż członkowie kultów przyciągani są do nich na zasadzie afektu i natychmiastowej gratyfikacji, w przeciwieństwie do innych ruchów i organizacji [...] Kulty mogą mieć charakter 'świecki', bądź też mogą zawierać w sobie elementy 'świeckie', bez naruszania ich zasad logicznych."
→11 Ostatnia z wymienionych definicji jest najbardziej pojemna i najlepiej pasuje do opisywanych przez mnie grup neopogańskich.

Tytułem uzupełnienia powyższych definicji, warto przytoczyć także typologię kultów Starka i Bainbridgea, dzielącą je na audytoria kultowe (audience cults), kultury usługowe (client cults) i ruchy kultowe (cult movements).

"Audytoria kultowe najmniej przypominają religię i zazwyczaj nie tworzą żadnej formalnej organizacji. Uczestniczenie w audytorium kultowym dokonuje się za pośrednictwem masowych środków przekazu: książek, magazynów telewizji itp. Pewne minimalne formy organizacyjne zakłada jedynie wysłuchiwanie okultystycznych wykładów, korzystanie ze specjalnych księgarni lub branie udziału w nieformalnych dyskusjach grupowych na te tematy lub na warsztatach praktycznych. Natomiast kultury usługowe cechują się wyższym stopniem organizacji. Ich podstawowym zadaniem jest dostarczanie różnorodnych usług magicznych na zasadzie konsultant - klient. Relacja ta jest jednak krótkotrwała i ograniczona do realizacji specyficznych zadań. Wreszcie ruchy kultowe są dojrzałymi, w pełni wykształconymi religiami. Od Kościołów odróżnia je wielkie napięcie z otaczającym środowiskiem socjokulturowym, a od sekt - fakt, że reprezentują odmienną lub nową tradycję religijną, a nie schizmę w obrębie tej samej tradycji. Ruchy kultowe rozwijają się zwykle z kultów usługowych, dla których z kolei rekrutacyjne zaplecze stanowią często, choć nie zawsze, audytoria kultowe." →12

We współczesnym ruchu pogańskim zauważyć można występowanie wszystkich trzech wymienionych wyżej typów. Zajmuję się dlatego opisem, oprócz typowych "kościół" i kultów pogańskich, także środowisk, grup i opiniotwórczych jednostek (na przykład autorzy książek neopogańskich).

Zakładam, iż powyższe definicje kultu, wzbogacone o informacje, iż chodzi tu o kultury odwołujące się deklaratywnie do przedchrześcijańskich wierzeń ludów Europy, wystarczą do opisu ruchów będących tematem mojej pracy.

Charakteryzując poszczególne grupy neopogańskie miałem także na uwadze podział grup pogańskich skonstruowany przez Amy Simes, dla jej badań dotyczących współczesnych brytyjskich pogan. Dzieli ona grupy neopogańskie na trzy typy:

"a.) Pierwszy typ składa się z grup celowych (purposive), czy tworzących sieci (networking). To grupy, które spotykają się w specyficznym celu, zwykle by ułatwić kontakt między poganami, ale także, aby udostępnić informacje, lub zapewnić forum do dyskusji tematów, które interesują większość pogan. Paganlink i Federacja Pogańska są przykładem grupy tego typu. [...] Inna grupa zawarta w tym typie to grupy dyskusyjne. Pogańskie grupy dyskusyjne istnieją w dużej ilości [...], często w połączeniu z uniwersytetami lub lokalnymi

grupami pogańskimi, [...] Większość grup dyskusyjnych spotyka się regularnie, zwykle raz lub dwa razy w miesiącu i często zaprasza mówców gościnnie. Dyskusje zwykle odbywają się w atmosferze nieformalnej, towarzyskiej. [...]

b.) Drugi typ współczesnej grupy pogańskiej jest powszechnie znany jako grupa robocza (Working) czy rytualna (Ritual). Wolę pierwsze określenie ponieważ obejmuje wszystkie grupy, które spotykają się w celu uprawiania magii. Rytuał nie zawsze musi odbywać się w czasie uprawiania magii, chociaż nie jest to zwykle przyjęte, grupy robocze są zarówno 'otwarte' jak i 'zamknięte', zależnie od tego czy outsiderzy lub nowi członkowie grupy mogą brać udział w rytuałach czy nie. Przykładem zamkniętej grupy roboczej mógłby być coven Wicca. [...] Przykładem otwartej grupy roboczej będzie grupa pogan, która spotyka się w celu odbywania rytuału lub 'odczyniania'. [...]

c.) Trzeci rodzaj grupy pogańskiej to grupa towarzyska (Social). Ta trzecia kategoria mogłaby być w istocie podtypem każdego z dwu wyżej wymienionych typów, jako że bardzo niewiele grup pogańskich tworzy wyłącznie grupy towarzyskie. Ponadto, grupy towarzyskie rzadko istnieją jako grupy formalne i mają stałą liczbę członków. Grupa towarzyska jest częściej zbiorem stale zmieniających się jednostek, które spotykają się regularnie w tym samym miejscu. Jednakże, spotkania towarzyskie są ważnym w pogaństwie działaniem i okazjonalnie miały do czynienia z poganinem, którego jedyny kontakt z innymi poganami odbywał się poprzez grupy towarzyskie. Najlepszym przykładem grupy towarzyskiej jest zgromadzenie w pubie. [...] Inną grupą towarzyską, która spotyka się regularnie jest pogańska konferencja. Chociaż takie wydarzenia mogą składać się z wystąpień mówców i dyskusji, a także rytuału od czasu do czasu, są to przede wszystkim imprezy towarzyskie organizowane regularnie dla grupy o niestałej liczbie członków. Poganie odkryli dla siebie zachodni sposób łączenia się w sieci i zdają sobie sprawę, że konferencje są jednym z najlepszych sposobów osiągnięcia tego. Na typowej konferencji pogańskiej można spotkać mówców, wykonawców, autorów, naukowców, sprzedawców, innych organizatorów grup i oczywiście innych pogan. [...] wielu pogan należy do wielu różnych typów grup jednocześnie i w rezultacie, istnieją tendencje do przenoszenia jednego typu zachowania grupowego na inny rodzaj grupy." →13

Moja praca składa się z ośmiu rozdziałów, pierwsze siedem poświęcone jest największym liczebnie, najbardziej znaczącym i najbardziej rozwiniętym tradycjom neopogańskim. Są to: neopogaństwo [volkistowskie](#) i narodowoniemieckie (rozdział pierwszy), neopogaństwo odwołujące się do tradycji [nordyckiej](#), ruch [Asatrú](#) (rozdział drugi), [Wicca](#) (rozdział trzeci), [Druidyzm](#) (rozdział czwarty), [Szamanizm](#) (rozdział piąty), rozdział szósty zawiera opis ruchu neopogańskiego odwołującego się do tradycji słowiańskich, bałtyjskich i innych [tradycji Europy środkowo-wschodniej](#), w rozdziale siódmym opisuję [ruch neopogański w Polsce](#) (rozdział ten, najobszerniejszy, zawiera oprócz rysu historycznego i opisu istniejących obecnie grup, także krótką charakterystykę ukazujących się obecnie w Polsce pism neopogańskich i aktywnych środowisk nieformalnych). Rozdział ósmy zawiera opis innych pomniejszych tradycji neopogańskich, opis zjawisk kulturowych towarzyszących neopogaństwu (neopogańska muzyka, polityka, ideologie itp.), a także [podsumowanie](#) i wnioski dotyczące współczesnego neopogaństwa w ogóle.

Kolejne rozdziały zbudowane są w oparciu o następujący schemat:

- źródła i mitologia do których odwołuje się dana tradycja.
- ogólna specyfika danej tradycji, autodefinicje i autoidentyfikacje jej uczestników.
- opis istniejących grup neopogańskich w ramach danej tradycji (plus rys historyczny i w miarę możliwości źródłowych, podstawowe dane dotyczące opisywanych grup, opisy niektórych rytuałów, świąt itp.).

- ewentualne dodatkowe uwagi dotyczące specyficznych zagadnień związanych z daną tradycją.

Specyfika poszczególnych tradycji neopogańskich powoduje różnego rodzaju odstępstwa od powyższego schematu i jego modernizacje. Są to na przykład:

- nie symetryczne pod względem objętości opisy mitologiczne. (Mitologia nordycka jest jednym z najlepiej zachowanych i najbardziej spójnych systemów religijnych dawnej Europy, mitologie słowiańskie istnieją natomiast w formie szczątkowej, gdy tymczasem ruch wicca czerpie obficie z prawie wszystkich mitologii świata, a szamanizm to raczej zbiór technik inicjacyjnych i magicznych, niż religia);
- różny zakres proporcji opisu danych tradycji w różnych krajach, spowodowany specyfiką dostępnych mi źródeł. (Choć, na przykład, przedstawiciele ruchów: Asatrú, Wicca, Druidzkiego i Szamańskiego mają swoje kościoły, czy grupy we wszystkich prawie krajach Europy zachodniej, ograniczam się raczej do opisów typowych przedstawicieli danego nurtu w jakimś konkretnym kraju, co uwarunkowane jest dostępnymi materiałami źródłowymi. I tak na przykład grupy volkistowskie i narodowoniemieckie, są opisane dość dokładnie i istnieje stosunkowo duża bibliografia, w języku polskim, dotycząca tego tematu. Grupy Wicca, Asatrú i Druidzkie są opisywane przeze mnie głównie na podstawie materiałów książkowych i internetowych, w języku angielskim, stąd dotyczą głównie grup z Wielkiej Brytanii.);
- inne dysproporcje w opisie poszczególnych tradycji wynikające z ich cech specyficznych. (Jak już wspomniałem, na przykład, szamanizm to raczej zbiór technik magicznych, niż odwołująca się do określonej teologii religia. Wicca to, z kolei, jedna z najbardziej eklektycznych odmian współczesnego pogaństwa. Asatrú to tradycja posiadająca kompletną mitologiczną koncepcję świata ludzi i bogów. Neopogaństwo słowiańskie kształtuje się dopiero i to odrębnie, w większości krajów Europy środkowo-wschodniej, w każdym z nich akcenty padają na nieco inne aspekty dawnych wierzeń, co powoduje olbrzymie zróżnicowanie w łonie tego nurtu. Polski ruch neopogański, między innymi, ze względu na większą dostępność materiałów źródłowych, wymagał także odrębnego opisu. Opis ten zawiera dokładniejsze informacje dotyczące, na przykład wydawnictw i różnorodnych środowisk nieformalnych związanych z rodzimym ruchem neopogańskim.).

Podczas pisania mojej pracy korzystałem z następujących materiałów:

- Książki (o pogaństwie i neopogańskie) - polskojęzyczne i angielskojęzyczne (bibliografia na końcu pracy)
- Publikacje prasowe, artykuły, opracowania (głównie polskie - bibliografia na końcu pracy)
- Teksty z internetu - polskojęzyczne i angielskojęzyczne (spis adresów na końcu pracy)
- Publikacje własne ruchów neopogańskich: gazety, fanziny, oświadczenia, ulotki itp. (głównie polskie - bibliografia na końcu pracy)
- Niepublikowane materiały pochodzące od innych badaczy (Wiench, Pełka, Misiuna)
- Korespondencja z uczestnikami ruchu neopogańskiego w Polsce i wywiad z liderem Rodzimego Kościoła Polskiego Lechem Emfazym Stefańskim przeprowadzony 12. 12. 1998 roku.
- Inne: płyty i kasety z muzyką neopogańską, zdjęcia itp.
- Obserwacja uczestnicząca podczas obchodów "Święta Jarego" (20, 21 III 1999) organizowanych przez Zrzeszenie Wiary Rodzimej.

przypisy

→1 Książka ta to: Friedrich – Wilhelm Haack "Neopoganizm w Niemczech. (Powrót Wotana. Religia krwi, ziemi i rasy.)" Kraków 1999 wyd. Nomos, opracowania i artykuły na temat neopogaństwa są zamieszczone w końcowej bibliografii, oraz cytowane podczas całej pracy.

→2 Chodzi mi tu o grupy takie jak na przykład: Ordo Templi Orientis, Thee Temple Ov Psychic Youth, Process czy Church of Satan, w których działalności widać wpływy i inspiracje czerpane z pogańskich religii, jednakże trudno je zaliczyć do grup stricte neopogańskich.

→3 "Słownik wyrazów obcych." Warszawa 1977 wyd. PWN str.584

→4 Harvey Graham i Hardman Charlotte (red.) "Paganism today." London 1996 wyd. Thorsons str. XI

→5 Patrz: Barker Eileen "Nowe Ruchy Religijne." Kraków 1997 wyd. Nomos

→6 Tamże str. 53

→7 "Zasada konstruowania typów idealnych, czyli hipotetycznych form, jakie uczone narzuca na płynną rzeczywistość społeczno- historyczną, aby nadać jej czytelne kontury. [...] budowanie idealnego typu- wzorcowego schematu, z którym następnie porównuje się różne odbiegające od modelu wcielenia, by je lepiej poznać [...]", cytat za: Jadwiga Mozińska Przedmowa w: "Max Weber Etyka protestancka a duch kapitalizmu." Lublin 1994 wyd. Test str. XIV

→8 Modern paganism: questions and answers - Inner Sanctum Networks (webmaster@inner-sanctum.com), również Piotr Wiench zauważa: "Brak strategii nawracania jest charakterystyczną cechą ruchów neopogańskich." w: Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-Wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.16

→9 Oba cytaty za: Eister A.W. "Culture crisis and new religions movements" w: Zaretsky I.I.,Leone M.P. (red.) "Religious movements in contemporary America." Princeton 1974 wyd. Princeton University Press str.612- 613

→10 Tamże str..613

→11 Tamże str.623-624

→12 Cytat za: Tadeusz Doktor "Nowe ruchy religijne i parareligijne w Polsce." Warszawa 1999 wyd. Verbinum str.8

→13 Amy Simes "Marcian movements: Group transformation and individual choices among east midlands pagans." w: "Paganism today" (red.): Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str.170- 172

Rozdział pierwszy

Neopogaństwo volkistowskie i narodowo-niemieckie

część 1

Ruch neopogański w Niemczech, którego początki sięgają pierwszego dziesięciolecia XX wieku, posiada swoją własną specyfikę. Choć obecnie w Niemczech (jak i w całej Europie) zaobserwować można całą gamę odmian ruchu neopogańskiego. Jednak dominującym, jak wydaje się na podstawie dociekań niektórych badaczy, jest nadal neopogaństwo niemieckonarodowo-neogermańsko-volkistowskie i do opisu tego nurtu będę się tutaj ograniczał.

Niemieckie neopogaństwo wyrosło na gruncie niemieckiego odrodzenia narodowego, romantyzmu, zwracające się w kierunku wyidealizowanej przeszłości germańskiej, mitom krwi i rasy, dawnej plemienności i obyczajowości, skrajnie antysemickie i rasistowskie, doskonale pasowało do kształtującej się właśnie ideologii narodowo-socjalistycznej. Także po upadku Trzeciej Rzeszy, w którym to okresie przeżywało swój bodaj największy rozkwit, zachowało swoje specyficzne cechy, to jest powiązanie z ideologiami skrajnej prawicy, pangermańską megalomanię i rasizm, skierowany głównie przeciw Żydom. Wymienione wyżej cechy powodują, iż neopogaństwo niemieckie w dużej części różni się znacznie od innych nurtów neopogaństwa europejskiego, nawet tych odwołujących się do tradycji pogan nordyckich. Dlatego też pozwoliłem sobie na odrębną prezentację ruchu neopogańskiego za zachodnią granicą Polski. Pragnę jednak zastrzec na wstępie, iż moje informacje na ten temat są niepełne i w dużej mierze wątpliwe, ze względu na brak wiarygodności niektórych badaczy, o czym wspomnę na końcu tego podrozdziału.

W rozdziale tym pomijam szczegółowy opis mitologii germańskiej, znajduje się on w rozdziale dotyczącym tradycji nordyckiej.

Jako inspirację do powstania neopogaństwa na terenie Niemiec, autorzy zajmujący się tym tematem, wymieniają twórczość filozofów dziewiętnastowiecznych o nastawieniu nie- i antychrześcijańskim: Davida Friedricha Straussa, Ludwiga Feuerbacha, Artura Schopenhauera, Fryderyka Nietzsche → 1, a także dzieła Ryszarda Wagnera, powieści Felixa Dahna oraz poglądy narodowych myślicieli takich jak Julius Langbehn, Paul Lagarde i Gustaw Frenssen. → 2 Inni badacze zwracają uwagę na liczne powiązania wczesnego neopogaństwa niemieckiego z ideologią oraz religijnością neogermańską, narodową i rasową, a także działającymi w Niemczech na początku wieku grupami okultystycznymi (między innymi: Zakon Germanów [Germanenorden], czy Towarzystwo "Thule") i działalnością Theodora Fritscha, Hermana Pohla, Guida von Lista i Jorga Lanza von Liebenfelsa. → 3

W 1898 roku Georg von Schönerer rozpoczął szeroko zakrojoną akcję propagandową pod hasłem Los von Rom (Zerwanie z Rzymem); wywołało ją niezadowolenie Niemców z polityki narodowej Kościoła Katolickiego. Poszukując bardziej niemieckiego chrześcijaństwa, zwrócono się do protestantyzmu i tradycji niemieckich różokrzyżowców przeciwstawiających się katolickim Habsburgom podczas wojny trzydziestoletniej. W wyniku tej kampanii, w latach 1899 – 1910, przeszło na protestantyzm ponad 30 tysięcy

niemieckich katolików z Czech, Styrii i Wiednia. Konwersje te nie były zbyt głębokie, po kilku latach większość z ówczesnych nowo nawróconych protestantów, zasilila szeregi "wyznawców Wotana" i magii runicznej.

Akcja Los von Rom postawiła po raz pierwszy rodzący się wówczas ruch pangermański w opozycji do chrześcijaństwa. →4 Następnym krokiem był powrót do dawnych wierzeń germańskich, zreinterpretowanych jednakże przez swoich volkistowskich i ezoterycznych propagatorów. Jednym z ważniejszych był Guido von List.

Guido von List i Zakon Armanów

Guido Karl Anton List (1848 – 1918) okultysta austriacki, pionier odrodzenia zainteresowania mitologią i folklorem teutońskim; już od wczesnej młodości, bo w wieku lat 14-tu zaczął przejawiać zainteresowania mistyczno -neopogańskie, kiedy to doznał rzekomo olśnienia w wiedeńskiej katedrze Świętego Stefana i obiecał poświęcić się budowie "świątyni Wotana". W latach osiemdziesiątych XIX wieku publikuje on liczne artykuły poświęcone germańskiemu folklorowi, na łamach pism volkistowskich (Neue Welt, Heimat, Deutsche Zeitung). Następnie publikuje powieści: Carnuntum (1888), Powrót młodego Diethera (1894), oraz Pipara (1895) o tematyce ezoteryczno - historycznej osadzone w realiach starogermańskich. Inne jego prace to: Staroniemieckie plemię Quadów (1888), czy Niezwyciężony (1898), katechizm deizmu pogańskiego, zawierający podstawy doktryny gnozy pangermańskiej oraz mistyki krwi i rasy.

W pierwszych latach XX wieku List zaczyna pracować nad liturgią odrodzonego kultu państwowego Germanów, projektuje sanktuaria neopogańskie, obrzędy i rytuały, składające się między innymi z wyświęcenia kapłanów i wojowników, "oczyszczenia i odświeżenia germańskiej krwi", czy też rytuał ofiarny germańskiej religii solarnej, podejmuje także prace w kierunku rekonstrukcji języka Ariów i magicznego pisma ludów północy - Run. List twierdzi, że religia Germanów istniała w formie zewnętrznej (egzoterycznej) jako wotanizm, i w formie ukrytej (ezoterycznej), znanej rządzącym tą cywilizacją królom-kapłanom, jako armanizm.

W 1908 roku (2 marca) powstaje Towarzystwo Guido von Lista (Guido von List Gesellschaft), zajmujące się propagowaniem idei germańskiego odrodzenia na terenie Austrii i Niemiec. Towarzystwo łączy w sobie zarówno środowiska ezoteryczne, jak i nacjonalistyczne. 24 czerwca 1911 roku, podczas obchodów święta przesilenia słonecznego, powołany zostaje przez członków Towarzystwa Guido von Lista ezoteryczny, najwyższy szczebel hierarchii ruchu pangermańskiego Hoher Armanen – Orden (HAO – Najwyższy Zakon Armanów).

Doktryna Zakonu Armanów zawarta w pracach Lista zawiera pierwszą całościową pangermańską wizję symbolicznej historii cywilizacji europejskiej. Głosiła ona, iż w zamierzchłej przeszłości teokratycznym społeczeństwem germańskim rządziła dynastia królów-kapłanów Wotana. Czczono, między innymi Boga Ziemi, nazywanego Tuisco i jego syna Mannusa, założyciela rasy Ariów. Jego trzej synowie byli założycielami trzech kast społeczeństwa germańskiego: rolników, mędrców i wojowników. Kasta mędrców, czyli Armanów (spadkobierców króla słońca), dała początek dynastii królów-kapłanów.

Ezoteryczna i magiczna wiedza Armanów przekazywana była uczniom w długotrwałym procesie wielostopniowych inicjacji, zawierających między innymi

studiowanie Eddy Poetyckiej, pielgrzymkę do miejsc armanistycznego kultu, gdzie kolejno pogłębiano umiejętności kapłana, polityka i nauczyciela, poznanie armanistycznej gnozy. Guido von List czerpał bogato z tradycji kabalistycznej i alchemicznej, a także jako jeden z pierwszych utożsamiał pangermański ezoteryzm z tradycjami Templariuszy i różokrzyżowców. List uważał, że kapłańska hierarchia Armanów inspirowała średniowieczne herezje i przekazywała z pokolenia na pokolenie tajemnice inicjacyjne, za pomocą magicznego pisma runicznego. Runy zawierały też kosmogonię i magiczną wiedzę Germanów. List spopularyzował także solarny znak, swastykę jako symbol ruchu pangermańskiego. →5

Jörg Lanz von Liebenfels i "Ostara"

Kolejnym "ojcem" odrodzenia pogaństwa niemieckiego był Jörg Lanz von Liebenfels (1874 – 1954). Był również wiedeńczykiem, w przeciwieństwie jednak do Lista, w młodości przeszedł okres fascynacji życiem zakonnym, co zaowocowało wstąpieniem do zakonu Cystersów w 1897 roku. Stamtąd wyniósł dogłębną znajomość Biblii, dzieł Ojców Kościoła i apokryfów. Z Zakonem zrywa w 1899, a z Kościołem Katolickim w 1901, na fali Los von Rom zostaje protestantem. Potem pozostawia także i to wyznanie, w latach 1900 – 1907 rozwija swoją koncepcję podziału i ezoterycznej symboliki ras, tak zwaną teozoologię.

Łączyła ona darwinizm społeczny Chamberlaina i Gobineau, z niemiecką tradycją teozoficzną. Według teozoologii, czysta w zamierzchłej przeszłości rasa ludzka, dokonując eksperymentów mieszania ras ludzkiej i zwierzęcych doprowadziła do swojej degeneracji. Rasa niższa Antropozoa i rasa wyższa Teozoa, które powstały w jej wyniku, ulegają dalszej degeneracji na skutek mieszania się ras. Zdaniem Lanza von Libenfelsa można tenże proces degeneracji zatrzymać, a nawet odwrócić, dzięki zastosowaniu programu eksterminacji poprzez kastracje i przymusowe sterylizacje ras niższych, a także wprowadzenie odpowiednich praw rasowych dotyczących zawierania małżeństw, opartych na projektach Guido von Lista. Liebenfels proponował także stworzenie czegoś na kształt "klasztorów rozrodczych", gdzie aryjskie kobiety łączyłyby się z aryjsko czystymi mężczyznami (w okresie Trzeciej Rzeszy projekt ten doczekał się swojej realizacji w postaci instytucji Lebensbornu).

Od 1906 roku Lanz von Liebenfels wydaje periodyk "Ostara", który zajmuje się upowszechnianiem i propagowaniem idei teozoologii. Warto zauważyć, że Lanz von Liebenfels był także twórcą ariochryścianizmu, uważał między innymi, że Chrystus był męczennikiem za sprawę czystości rasowej i został ukrzyżowany przez podludzi, działających z inspiracji satanistycznych kapłanów, dążących do zniszczenia czystego rasowo ludu Ariów.

Włączał on także do grona teozoologów i ariochrześcijan mistyków chrześcijańskich (między innymi Hildegardę z Bringen, Mistra Eckharta, Jakuba Böheme), jak również zakony chrześcijańskie i rycerskie, cystersów i templariuszy, jako strażników czystości rasy i mistyki krwi. →6 Odrębną kwestią pozostaje określenie proveniencji religijnej tego typu teologii. →7

Fascynacje Libenfelsa zakonami rycerskimi zaowocowały, w 1907 roku, powstaniem Zakonu Neotemplariuszy (ONT – Der Orden des neuen Temples) definiowanego jako aryjskie stowarzyszenie wzajemnej pomocy, stworzone w celu szerzenia świadomości rasowej i prowadzenia badań genealogicznych. Siedzibą zakonu był zamek Werfenstein,

położony niedaleko austriackiego miasteczka Struden. Adepti zakonu musieli posiadać certyfikat czystości rasowej, która badana była przez specjalną komisję złożoną z Kapłanów i Przeora. Mimo iż podobno sam Hitler regularnie czytywał "Ostarę" i przynajmniej raz spotkał się z mistrzem, pisma Libenfelsa zostały zakazane w Niemczech około 1934 roku.

→8

Zakony germańskie i Thule

Kolejnymi organizacjami odwołującymi się do tradycji pogańskich germanów były, założone oficjalnie, w Zielone Świątki 1912 roku, w Lipsku: Reichshammerbund (Związek Młota Rzeszy) i Germanenorden (Zakon Germański). Zakon Germański był bardziej utajnioną, "wewnętrzną grupą", Związku Młota. Ich celem było propagowanie antysemityzmu i tradycji pangermańskich, w duchu nauk Guido von Lista i Lanza von Libenfelsa. Najbardziej znani ich założyciele i członkowie, to między innymi: Theodor Fritsch wydawca pisma handlowego "German Miller", a potem periodyku antysemickiego "Hammer" (Młot), Herman Pohl okultysta i renegat, który porzucił szeregi wolnomularstwa, a także antysemicki dziennikarz Phillip Stauff.

W 1916 doszło do rozłamu w łonie zakonu co zaowocowało powstaniem, pod przewodnictwem Pohla, Germańskiego Zakonu "Walvater" Świętego Grala. Z tych kręgów wywodzi się Towarzystwo "Thule" założone w styczniu 1918 roku (nazwa Thule pochodzi od wyznaczonego przez Ptolemeusza i geografów starożytnych najdalej na północ wysuniętego obszaru zamieszkałego przez ludzi, zwanego również Ultima Thule). Początkowo było to małe uniwersyteckie koło studiów nordyckich, potem tajne stowarzyszenie okultystyczne, grupujące całe środowisko pangermańskie Bawarii (w 1918 około 1500 członków), które z czasem przekształciło się w skrajnie prawicowe zaplecze bojówkarskie związane z Deutsche Arbeiterpartei (Niemiecką Partią Robotniczą) Antona Drexlera, przemianowaną potem na NSDAP. Jego członkowie brali aktywny udział w Puczu Monachijskim.

"Thule" zostało założone przez barona Rudolfa von Sabottendorffa (1875-1945). Sabottendorff okultysta, przywódca Bawarskiej Prowincji zakonu Pohla, rzekomo inicjowany podczas swojego pobytu w Turcji w sekrety sekty Bektaszi, ponoć mistrz bliskowschodniego zakonu różanego krzyża, od 1918 roku wydaje pismo "Runen" i poświęca się działalności w "Thule". W "Thule" inicjowani byli potem między innymi: Adolf Hitler, Hans Frank, Rudolf Hess, Alfred Rosenberg etc. →9

Ruch Gottgläubige

Wymienione powyżej organizacje, stowarzyszenia i ugrupowania to mała tylko część spośród olbrzymiej ilości grup tego typu powstałych w Niemczech przed okresem Trzeciej Rzeszy. Wywarły one jednak największy wpływ na późniejszą historię Niemiec i dużą część współczesnego ruchu neopogańskiego w Niemczech. W okresie Trzeciej Rzeszy wiele z tych grup i tajnych stowarzyszeń musiało zawiesić swoją działalność, inne jak na przykład wspomniany przez Grunbergera ruch Gottgläubige, którego członków nazywano wyznawcami Boga, będąc przybudówką partii nazistowskiej, prowadziły kampanie na rzecz zerwania z chrześcijaństwem i kościołami tradycyjnymi.

"Partia, mająca zamiar wykorzystać neopogańskie 'nawrócenie' do realizacji swych bardziej generalnych posunięć antykościelnych (takich jak obez władnienie organizacji lokalnych i młodzieżowych lub ograniczanie religii w szkołach), poparła akcje wyrywania indywidualnych parafian ze wspólnot kościelnych. 'Kampania secesji kościelnej' była szczególnie skuteczna, pośród bezpośrednio materialnie zależnych od reżimu: wśród urzędników państwowych, municypalnych, nauczycieli, pełnoetatowych pracowników partii; w rezultacie w 1939 roku Rocznik Statystyczny Rzeszy zarejestrował 3481 tysięcy Niemców - to jest 5 procent populacji – jako gottglaubig. " →10

Haack wymienia w swojej pracy, między innymi, następujące zrzeszenia i organizacje o charakterze neopogańskim i niemieckonarodowym, działające w okresie Trzeciej Rzeszy: Dt. Glaubensbewegung (wydające pismo "Durchbruch"), Deutschglaubige Gemeinde ("Widar"), Germanische Glaubensbewegung ("Nordischer Glaube"), Nordische Glaubensbewegung ("Nordische Zeitung"), Volkische Aktion ("Nordland"), a także opisane wcześniej ugrupowania "ariozoficzne". Istniała jeszcze wielka liczba pomniejszych efemerycznych grup, sekt, stowarzyszeń nieformalnych, grup formułujących się wokół nieregularnie ukazujących się czasopism, które łączyły się w szersze alianse, a potem rozpadały, często znane są tylko z tytułów wydawanych przez siebie pisemek. →11

Bardzo istotna, moim zdaniem nie dająca się obronić, o czym wspominałem już wcześniej przy okazji Zakonu Nowych Templariuszy, jest tendencja Haacka do utożsamiania z neopogaństwem wszelkich nastawionych pangermańsko, rasistowsko i mających powiązania z nazizmem ugrupowań nie ortodoksyjnych (nie protestanckich i nie katolickich) chrześcijan. Autor ten w obszernym rozdziale pod tytułem "Aryjski Jezus i niemieccy chrześcijanie", opisuje stworzony przez Artura Dintera ruch Deutsche Christen, w skład którego wchodziły liczne kościoły chrześcijańskie o nastawieniu rasistowskim. →12

Tego rodzaju nadużycia terminologiczne dają się wytłumaczyć jedynie brakiem obiektywizmu naukowego pastora Haacka, który od roku 1969 był w kościele luteranckim Bawarii pełnomocnikiem do spraw sekt i problematyki światopoglądowej, o czym wspomina Bogumił Grott we wstępie do jego książki. Sam Haack w przedmowie pisze o Wotaniźmie:

"Staniemy [...] naprzeciw nie do końca uschniętych korzeni religii nienawiści i szaleństwa, która już raz wepchnęła w chaos niemiecki naród..." →13

Dalszy ciąg tego rozdziału jest pisany głównie w oparciu o pracę tego autora i dotyczy niemieckich ugrupowań neopogańskich po upadku Trzeciej Rzeszy.

Chciałbym w związku z tym jeszcze raz zaznaczyć, iż z dostępnych mi informacji wynika, że nie wszystkie grupy neopogańskie odwołujące się do tradycji ludów północy, także i w Niemczech, deklarują się jako rasistowskie lub nastawione wrogo do mniejszości etnicznych, o czym szerzej wspomnę w rozdziale poświęconym północno europejskiej tradycji neopogańskiej.

→1 Friedrich – Wilhelm Haack "Neopoganizm w Niemczech. (Powrót Wotana. Religia krwi, ziemi i rasy)." Kraków 1999 wyd. Nomos str.16

→2 Richard Grunberger "Historia społeczna Trzeciej Rzeszy." Warszawa 1994 wyd. PIW str.519

→3 Francis King "Szatan i swastyka" (Okultyzm w partii nazistowskiej.) Poznań 1996 wyd. Axis s. c. Rozdz. 5,6,7

Richard Cavendish (red.) "Świat tajemny. Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str.166

Marek Tabor "Ezoteryczne źródła nazizmu." Kraków, Warszawa 1993 wyd. Fundacja Brulionu str.11 - 70

→4 Marek Tabor "Ezoteryczne źródła nazizmu." Kraków, Warszawa 1993 wyd. Fundacja Brulionu str.10 5Tamże str.11 - 24

→6 Tamże str. 27 - 35

→7 Pisząc o powiązaniach twórców i wyznawców religii niemieckonarodowych ze zmodyfikowanym przez nich, ale przecież chrześcijaństwem, nie sposób pominąć faktu, iż niektórzy badacze uważają, iż mimo wszystko były to wyznania stricte neopogańskie. Uważa tak na przykład pastor Friedrich-Wilhelm Haack w swojej książce "Neopoganizm w Niemczech", choć jego argumentacja wydaje się mi mało przejrzysta. Czasami autor przeczy sam sobie: "Przy omawianiu ONT trzeba zwrócić uwagę na to że Lanz von Liebenfels nie był nigdy wykluczony z zakonu cystersów, ani tym bardziej z Kościoła. Po śmierci 22 kwietnia 1954 roku w Wiedniu został pochowany na cmentarzu Petzinger przez swoich braci zakonnych, a w jego macierzystym klasztorze Świętego Krzyża odprawiono za niego mszę za zmarłych". Friedrich-Wilhelm Haack "Neopoganizm w Niemczech (Powrót Wotana. Religia krwi, ziemi i rasy)" Kraków 1999 wyd. Nomos str. 39

→8Richard Cavendish (red.) "Świat tajemny. Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str.167

→9 Tamże str.168

Marek Tabor "Ezoteryczne źródła nazizmu" Kraków- Warszawa 1993 wyd. Fundacja Brulionu str. 58- 65

Francis King "Szatan i swastyka" (Okultyzm w partii nazistowskiej.) Poznań 1996 wyd. Axis s. c. Rozdz. 5, 6

→10 Richard Grunberger " Historia społeczna Trzeciej Rzeszy." Warszawa 1994 wyd. PIW str. 530

→11 Friedrich – Wilhelm Haack "Neopoganizm w Niemczech (Powrót Wotana. Religia krwi, ziemi i rasy)" Kraków 1999 wyd. Nomos str.48 - 51

→12 Tamże str.52- 68

→13 Tamże str.11

Rozdział pierwszy

Neopogaństwo volkistowskie i narodowo-niemieckie

część 2

Artgemeinschaft

Do najstarszych grup niemieckonarodowych i neopogańskich, istniejących po rozpadzie nazistowskich Niemiec, należy Deutschglaubige Gemeinschaft E.V. (Wspólnota Niemieckowierzących stowarzyszenie zarejestrowane) zarejestrowana w 1911 roku. Jej założycielem był Otto Siegfried Reuter, który wymyślił słowo niemieckowierzący, odnoszące się do starogermańskich wierzeń, do których jego zdaniem powinien powrócić naród niemiecki.

Inne istotne grupy to Nordische Glaubensgemeinschaft (Nordycka Wspólnota Wierzeniowa), która po wojnie odrodziła się w 1951 roku pod zmienioną nazwą Artgemeinschaft (Wspólnota Gatunkowa), jej przywódcą był Wilhelmem Kusserow. Symbolem organizacji było nordyckie drzewo życia Irminsul, w złocie, na błękitnym tle, krył on między ramionami gwiazdozbiór Dużego Wozu, tak że gwiazda polarna znajdowała się bezpośrednio nad nim, co miało symbolizować, iż prowadzi ona odpowiednie gatunkowo nordyckie myśli i czyny. Inna grupa Nordische Religiose Gemeinschaft, pod przewodnictwem Norberta Seibertza przyłączyła się do Artgemeinschaft w 1965 roku, co zapoczątkowało zjednoczenie grup niemieckowierzących.

W 1969 roku Kusserow szacował liczbę członków Artgemeinschaft na 350 rodzin składających się na około 1000 osób, a także większy krąg sympatyków bez prawa głosu w sprawach grupy. W warstwie doktrynalnej Artgemeinschaft odwołuje się do typowych wartości etosu walki zawartych w Eddzie i sagach staro nordyckich, zmiksowanych z ideologią pangermańską, co widać dokładnie w "Ślubowaniu gatunkowym", gdzie zebrane są razem moralne obowiązki i "święte życzenia":

"Ślubujemy żyć ofiarnie i twórczo dla naszych potomków, bliskich i naszego narodu. Ślubujemy zachować wierność przodkom i rodzicom, przyjaciołom i rodakom, oraz działać dla ich dobra. Ślubujemy kochać Ziemię i Wszechświat, niebo i ojczyznę, roślinę i zwierze, wodę i wiatr – jako w swej najgłębszej istocie dzieci boskości. Ślubujemy utrzymać w czystości naszą krew, uczciwie wychowywać samych siebie i nasze przyszłe potomstwo. Kierować się boskim prawem pochodzenia i ojczyzny, źródła i rodzaju. Ślubujemy żyć w szczerości, wynikającej z odpowiedzialności własnej i gatunkowej, związanej z wartościami naszej kultury, zobowiązani przodkom, zapatrzeni w przyszłość w naszej wierze. Ślubujemy żyć w naszej wierze i ją urzeczywistniać do całkowitego spełnienia."

A także w tablicy wartości zawierającej inne elementy wiary gatunkowej:

"TABLICA WARTOŚCI

Wartości plemienia są dla nas wiążące, poświadczone przez styl życia i bohaterstwo naszych narodów.

Wartości podstawowe: cześć, wierność, waleczność, poważanie dla ważniejszych, duma i poczucie własnej godności.

Wartości społeczne: gotowość do pomocy, odpowiedzialność, poczucie sprawiedliwości, wspaniałomyślność.

Wartości moralne: czystość, zdrowie, panowanie nad sobą.

Wartości wewnętrzne: prawdomówność, liczenie się z innymi, samoopanowanie, skromność.

Wartości gatunkowe: wierność ojczyźnie, poczucie gatunkowe, poczucie narodowe, samoukształtowanie." →14

W 1980 od Artgemeinschaft odłącza się jego dawny szef, tworząc Treuekreis Artglaube Irminsul (Krąg Wierności Wierze Gatunkowej Irminsul). Grupa ta nie odbiega ideowo i doktrynalnie od swoich poprzedniczek. →15

Zakon Godenów

W 1957 roku zostaje założony przez Franza Hermanna Rodericha Munsfelda Zakon Godenów (Chrzestnych). Godenowie bazują na dorobku wspominanych wcześniej ariozofów Guido von Lista i Lanza von Liebenfelsa. Zakon wydawał pisma: "Licht ist Leben" ("Światło jest Życiem"), "Kosmische Wahrheit" ("Kosmiczna prawda" – z podtytułem: religijno- kosmiczne strony o pielęgnacji osobistego życia), a następnie "Kosmische Wehrheit" (z podtytułem: godyjskie pisma o pielęgnacji osobistego życia). Struktura Zakonu Godenów wygląda następująco, istnieje krąg przyjaciół (Goden-Bewegung) i koło uczniów, którzy po dziewięciu miesiącach mogą zostać Godenami. Istnieje dalszych osiem stopni, każdy o osiemnastu poziomach, które można już pokonywać w dowolnym tempie. Godenowie są zwolennikami ekologii, zdrowego żywienia (wegetarianizmu), przeciwnikami podatków. O sposobie pojmowania przez nich duchowości i religijności mówi doskonale fragment ich broszury pod tytułem Ruch Godenów:

"Duch- Boski Duch- Boskość – musi panować nad wszystkimi obszarami życia.

Wszystkie religie muszą być odpowiednie dla gatunku i związane z naturą.

Prawa boskie to prawa przyrody.

Każda potrzeba w świecie jest duchową potrzebą. Duchowa potrzeba jest niewiedzą; niewiedza natomiast prowadzi do złego myślenia...

Nasza wiara Godenów jest zbudowana na niemieckich podstawach i jest Religią Nordycką, tzn. religią, która jest odpowiednia dla naszej krwi, naszej boskości, która działała już w naszych przodkach, między germańskimi antenatami, jest odpowiednia...

Filozofia Godenów stanie się kiedyś zarodkiem nowej Europy. Zniszczenie starych niemieckich idei zakonnych było jednym z celów wrogów Niemiec.

Wszystko co niemieckie, jest dla nas święte i nienaruszalne...

Pielęgnowujemy w ruchu Godenów następujące zwyczaje:

Zimowe Przesilenie (Boże Narodzenie), Święto Wiosenne (Wielkanoc), Hohe Mein (Zielone Świątki), 1 Maj (Dzień Ludzi), Przesilenie Letnie, uroczystość nadania imienia, uroczystość zaślubin, uroczystość grzebania, ewentualnie kremacji.

Pomóżcie i Wy w walce o zmartwychwstanie niemieckiego ducha. Stańcie się członkami ruchu Godenów! Duch jest rzeczą najważniejszą!" →16

Gylfilici i "Odrörir"

Kolejną wspólnotą wyznaniową są Gylfimi, których nazwa pochodzi od szwedzkiego króla Gylfiego "któremu Germanowie zawdzięczają religię". Grupa ta zainaugurowała działalność wydaniem pisma "Odrörir – Widergeburt der germanischen Religion" (Odrörir- odrodzenie religii germańskiej, od numeru 27 "pogańsko-germańskiej religii"). Gylfilici odwołują się do nauk zawartych w Eddzie i stawiają sobie za cel ich popularyzację. Za swego patrona uważają boga Odina, wrogami zaś Gylfilitów są: "Jezuici, różokrzyżowcy, Żydzi, wolnomularze (masoni), świadkowie Jehowy" i inni członkowie organizacji wrogich Gylfilitom. Członkowie tej grupy organizują różnego rodzaju ceremonie, na przykład zaślubiny, błogosławieństwo dzieci, czy pogrzeb, posiadają także swoją świątynię. Na wzór dawnych Germanów organizują Thingi (zgromadzenia), zajmują się poznawaniem magii i wróżbiarstwem runicznym, a także tworzeniem własnego pogańsko-germańskiego języka kultowego nazywanego "Diuisk".

Grupa ta ma silne powiązania z ruchem narodowo socjalistycznym, utrzymuje także kontakty z angielskimi Odynistami z tzw. Odin Guard. Do kanonu błogosławionych, którzy trafili do Walhalli (siedziba bogów w mitologii nordyckiej), gdyż padli w boju, zaliczają oni poza Cheruskim księciem Hermanem "który obronił wolną Germanię przed romanizacją", także Adolfa Hitlera "który konsekwentnie niszczył wrogów III Rzeszy..." Do tej pory powstało kilka małych grup Gylfilitów w Berlinie, w Północnych i Południowych Niemczech. →17

Odnowiony Zakon Armanów

W 1969 roku powstaje, odwołujące się do tradycji przedwojennego, Guido von List Gesellschaft (Towarzystwo im. Guido von Lista), wydaje ono pismo "Irmisul - Stimme der Guido von List Gesellschaft" (Irmisul – głos Towarzystwa im. Guido von Lista). Towarzystwo to jest zewnętrznym kręgiem zwolenników myśli i doktryny Zakonu Armanów (brak oficjalnej daty powstania), który to jest "wewnętrznym kręgiem chroniącym mądrości". Jako najbardziej zewnętrzna grupa zainteresowanych istnieje "Krağ czytelnicy - Irmisul". Stopnie hierarchii Zakonu Armanów, których jest dziesięć, zawierają jako pierwsze trzy tak zwane "kapłaństwo ludowe" poziomu Godenów, dalsze właściwe stopnie zakonne można osiągnąć dzięki "listom wprowadzającym" rozsyłanym do poszczególnych członków grupy. Poniżej prezentuję "Strukturę Zakonu Armanów":

1. Z. A. jest we wszystkich przejawach życia podporządkowany ariogermańskiemu narodowi jako naczelnemu plemieniu rasy aryjskiej, według jego naturalnego duchowego, umysłowego i cielesnego gatunku.
2. Członkiem Z. A. Może być każdy Ariogermanin, który czuje, że nosi w sobie predyspozycje do armanckiego myślenia, odczuwania i działania.
3. Przynależność do Z. A. Można uzyskać jedynie przez właściwe gatunkowo urodzenie w tej wspólnotie narodowej. Dlatego Z. A. nie jest wspólnota sztuczna, ale wynikająca z natury.
4. Pojęcie zakonu jest dane przez duchowe, umysłowe i cielesne predyspozycje i przez to uwarunkowany, wspólny tryb życia ariogermańskiej narodowości.
5. Członkiem Z.A. jest każdy Ariogermanin, który przez duchowo, umysłowo i fizycznie

zgadza się z germańskimi mitami o bogach, jako prawzoru germańskiej istoty gatunku. Szczególnie zaś z obrazem Wodana/Odyna – jako mistycznego ojca plemienia Germanów i prototypu Germanina.

Członkiem Z.A. jest każdy Ariogermanin, który uznaje armańską mądrość za swoją dziedzicznie uwarunkowaną naturalną religię i światopogląd.

Członkiem Z.A. jest każdy Ariogermanin, który uznaje duchowo-fizyczna równowagę we wszystkich obszarach życia jako najwyższą mądrość życiową oraz się do niej stosuje.

Członkowie naszej wspólnoty zakonnej, którzy są świadomi armańskiego poznania przez dziedziczne wspomnienia, ewentualnie ustne czy pisemne przekazy rodaków albo członków bractwa Armanów, są zobowiązani uroczyście (rytualnie) potwierdzić swoją przynależność do Z. A. przed Arcyarmanami (AAZ), żeby przynależność do wspólnoty była znana szerokim kręgom członków, co umożliwiłoby wspólne działania.

To uroczyste uznanie przynależności do zakonu przez AAZ daje Armanowi czy Armance prawo dostępu, w ramach ich możliwości umysłowych, do mądrości wspólnoty i kolejnych stopni w zakonie.

Z wyżej wymienionych punktów jest jasne że Z. A. jest organizacją zgodną z naturą. Powstanie, istnienie i odejście Z. A. są ugruntowane w kosmicznym Bycie ariogermańskiego narodu.

KIEROWNICTWO ARMANÓW Adolf i Sigurd Schleipfer - Wielcy Mistrzowie "

Zakon Armanów świętuje między innymi: Święto Przesilenia Letniego, "Święto Środka Lata Armanów", "Jesienny Thing", "Ostra - Thing". Zakon praktykuje także coś na kształt magii seksualnej:

"Wotanistische Schöpfunswonne (Wotanistyczne Rozkosze Stworzenia – WSW) to dla Germanina kobieta – bogini, dla Germanki mężczyzna – bóg. W poszukiwaniu biegunowego uzupełnienia instynkt Germanów jest tak skonstruowany, aby znaleźć partnera, który oferuje największe z możliwych duchowe, umysłowe i cielesne biegunowe napięcie. Pozwala ono osiągnąć, przez wyrównanie potencjałów w wyładowaniu połączenia płciowego, możliwie największe przeżycie Boskiej Biegunowości."

Zakon zajmuje się też magią runiczną (wróżenie, runiczne ćwiczenia cielesne, intonacje mantr runicznych itp.), ziołolecznictwem, poznawaniem mitów i pieśni staronordyckich, rekonstrukcją dawnych rytuałów i ich celebrowaniem np. według scenariuszy Guido von Lista.

→ 18

Kończąc opis neopogańskich ugrupowań w Niemczech pragnę wrócić do problemu zasygnalizowanego na wstępie tego podrozdziału. Chodzi mianowicie o niepełną prezentację niemieckich grup neopogańskich, ograniczoną do ugrupowań rasistowskich, skrajnie nacjonalistycznych i szowinistycznych z jednej strony, a z drugiej podciąganie ugrupowań chrześcijańskich, zmodyfikowanych w duchu pangermańsko-narodowoniemieckim, bądź jeszcze innych w żaden sposób nie odnoszących się do pogaństwa germańskiego, jako grup neopogańskich.

Tego typu nadużycia szczególnie wyraziście prezentują się we wspomianej już w tym kontekście pracy pod tytułem "Neopaganizm w Niemczech" autorstwa Friedricha-Wilhelma Haaka. Co gorsza, jest to jedyna dostępna w języku polskim praca na ten temat, → 19 obejmująca także współczesność. Dla Haaka samo pojawienie się symbolu swastyki (która

jest uznawana za symbol solarny, bądź lunarny w kulturach Europy), oznacza konotacje neonazistowskie.

Dla Haaka całe środowisko neopogańskie jest "...rdzeniem ekstremalnie prawicowej sceny", bądź też w jego kręgach "kwestia rasowa urosła do rangi głównej jego idei." →20 Rzuca się też w oczy brak obiektywizmu badawczego autora oraz brak dystansu do własnych przekonań religijnych, co zobrazować mogą poniższe cytaty:

"Również bezrefleksyjna wiara w wielobóstwo kojarzy się z ruchliwym i naiwnym panteonem krysznaitów." , "Brak ideałów [...] udostępnia ugrupowaniom neopogańskim i narodoworeligijnym 'teren łowiecki' do swobodnej agitacji, która, co nie wykluczone, wkrótce obejmie całe środowisko politycznie, społecznie i religijnie odpowiedzialnej młodzieży z katolickich czy ewangelickich organizacji młodzieżowych." →21

Podobne nadużycia, sprowadzające cały bez wyjątku niemiecki ruch neopogański do rangi zaplecza grup neonazistowskich prezentowane są w artykule pod tytułem: "Poganizm i Faszyzm" zamieszczonym na łamach pisma "Nigdy Więcej". →22 Także w tym piśmie zamieszczono kilka lat wcześniej dwa interesujące artykuły ukazujące tą tematykę w diametralnie różnym świetle. →23

Przypisy

→ 14 Friedrich – Wilhelm Haack "Neopoganizm w Niemczech (Powrót Wotana. Religia krwi, ziemi i rasy)"Kraków 1999 wyd. Nomos str. 69- 86

→ 15 Tamże str.77-93

→ 16 Tamże str. 94- 96

→ 17 Tamże str.97- 103

→ 18 Tamże str. 104-112

→ 19 Inne opracowania dotyczą, bądź to ugrupowań okultystycznych, bądź ogólnie religii, czy społeczeństwa w okresie III Rzeszy (King, Cvendish, Grunberger, Tabor), a nie neopogaństwa w szczególności.

→ 20 Friedrich – Wilhelm Haack "Neopoganizm w Niemczech (Powrót Wotana. Religia krwi, ziemi i rasy)"Kraków 1999 wyd. Nomos str. 138-141

→ 21 Tamże str.160/ 182

→ 22 "Nigdy Więcej" nr 9(zima 1999) str.10- 11

→ 23 "Nigdy Więcej" nr 5 (lato 1997) str.33 –35, chodzi o artykuły poświęcone nieuzasadnionemu zawłaszczeniu przez neonazistów symboliki wywodzącej się z mitologii nordyckiej, autorstwa Henryka Lunde "Skradziona Mitologia" i Aggeir'a Enersena "Czy podjąć walkę o odzyskanie symboli?".

Rozdział drugi

Neopogaństwo nawiązujące do tradycji nordyckiej

część 1

Proces chrystianizacji w krajach skandynawskich przebiegał nad wyraz łagodnie w porównaniu z chociażby chrystianizacją Słowian, czy mieszkańców Prus. Przyjęcie chrześcijaństwa około 1000 roku (pierwsze biskupstwo misyjne w Skarze Szwecji powstało w 1020) →1, było raczej aktem świadomej politycznej decyzji, niż narzuconą z zewnątrz koniecznością. Jeszcze długo potem tolerowano tam okresowe uprawianie kultów pogańskich. Dzięki temu wiedza na temat religii dawnych pogańskich ludów północy (plemion Germańskich; zamieszkujących Europę kontynentalną [Teutonów] tereny dzisiejszych Niemiec, Anglii, Francji, Holandii, oraz Skandynawię: Szwecję, Norwegię, Danię, a także Islandię) jest dość dobrze znana. Źródłami, na których opierają się też w większości współcześni neopoganie, są dwie Eddy: Starsza (Poetycka), zwana też Codex Regius prawdopodobnie napisana przez Saemunda inn Frodiego (1056-1133) i Młodsza (Prozaiczna), pióra wybitnego islandzkiego historyka średniowiecznego Snori Sturlusona (1179-1241). Obie powstały już w dobie chrześcijaństwa na podstawie przekazywanych ustnie podań i pieśni skaldów. Innego rodzaju materiału źródłowego dostarcza Germania Tacyta (ok. 55-120 r. p.n.ch.), tekst ten opisuje kontynentalne ludy germańskie. →2

Zachowały się też inne źródła: pieśni średniowiecznych skaldów skandynawskich, wzmianki w kronikach królewskich, eposy o bohaterach, a także pojedyncze informacje o treści kultowej z terenu krajów Skandynawskich, Niemiec i Anglii, jak również liczne odkrycia archeologiczne. Współcześni poganie odwołujący się do tej tradycji mają więc o wiele łatwiejsze zadanie, niż na przykład słowiańscy neopoganie, którzy swoją religię rekonstruują ze skromniejszych zasobów. Tradycja północna jest jednym z najbardziej spójnych i przejrzystych systemów teologicznych dawnej Europy, a ruchy neopogańskie do niej się odwołujące, należą do najbardziej prężnych i aktywnych. Warto zatem przedstawić pokrótce, jak wyglądały wierzenia dawnych ludów północy.

Mitologia nordycka

Mit stworzenia opowiada o otchłani Ginnungagap pokrytej lodem, na północ od niej leżał Nilfheim - kraina burz, zamieci i ciemności, na południe od niej leżał Muspellheim, pełen ognia i żaru. Z otchłani spływały rzeki tworząc lodowce, te z kolei topiły się w Muspellheimie, a z kropel powstających w ten sposób uformowało się ciało praojca Oszronionych Olbrzymów Thursów o imieniu **Ymir**. Z niego wyrosły inne olbrzymy, które były pierwszymi mieszkańcami świata. Z kropli lodowca powstała też krowa Audumla, której mleko pił Ymir. Audumla z lodu, w ciągu trzech dni, wylizała ciało boga o imieniu Buri. Buri miał syna o imieniu Bur, ten zaś był ojcem Odina, Wilego i We. Ci trzej bogowie zabili Ymira, a z jego ciała wrzuconego w otchłań stworzyli ziemię. Z poszczególnych części tworzyli po kolei: góry z kości, morze z krwi, niebo z czaszki, chmury z mózgu, księżyc i gwiazdy stworzyli z iskry z Muspellheimu. Z kostek stworzyli zaś karły, którym wyznaczili mieszkanie pod ziemią; były one inteligentne i mądre, zajmowały się rzemiosłem, a broń i biżuteria przez nie wytwarzane nie miały sobie równych. Olbrzymom na siedzibę bogowie wyznaczili obszar nad morzem otaczającym ziemię. Z dwóch drzew,

które napotkali spacerując po Midgardzie utworzyli dwoje pierwszych ludzi: Aska i Emblę. W środku ziemi otoczony rześmami Ymira został obszar przeznaczony na siedzibę ludzi - Midgard. Zbudowali też siedzibę dla siebie, był to otoczony murami Asgard. Łączył go z ziemią most Bifrost. W środku Asgardu rósł ogromny jesion Yggdrasill, który podtrzymywał wszystkie światy. U jego konarów mieściła się Krynica Urd, skąd tryskało źródło przeznaczenia. Mieszkały tam trzy Norny, boginie przeznaczenia: Urd, Werdandi i Skuld. U stóp Yggdrasilla zbierali się bogowie na narady, a w jego konarach mieszkaly ptaki, zwierzęta i smoki. Mityczny świat dawnych ludów północy zamieszkiwały dwie skłócone ze sobą grupy bogów: Asowie i Wanowie.

Najwyższe miejsce wśród Asów (bóstw nieba) zajmował **Odin** (Wotan), bóg mądrości, poezji, czarów, znawca run; gotów zrobić wszystko, aby pogłębić swą wiedzę i mądrość. Odin oddał oko by napić się wody z krynicy mądrości Mimira, przebił się oszczepem i krwawiąc wisiał dziewięć dni na jesionie Yggdrasillu by osiągnąć pełnię mądrości, dzięki temu posiadał tajemnicę run, aby zdobyć Miód Skaldów posunął się do kradzieży. Nieodłącznymi towarzyszami Odina były dwa kruki Huginn i Munin (Myśl i Pamięć), które przynosiły mu wieści z całego świata.

Małżonką Odina była **Frigg**, równie mądra jak on, znała też przeszłość i przyszłość wszystkiego.

Najstarszym synem Odina był **Thor** (Donar), jego matką była Jörd. Gdy Thor, bóg piorunów, jechał po chmurach swym wozem zaprzężonym w dwie kozy, na ziemi grzmiało. Thor nie był tak mądry jak ojciec, ale za to prawy i silny, był największym obrońcą bogów i ludzi przed olbrzymami, którzy ciągle zagrażali porządkowi na świecie. Walczył za pomocą swego nieodłącznego młota Mjöllnira.

Synem Odina i Frigg był najpiękniejszy z bogów, łagodny, mądry i dobry **Baldr**. Został on zabity przez swego brata Höda, na skutek intrygi, zawiązanej przez boga Lokiego.

Tyr (Tiwaz) był bogiem, który dawał zwycięstwo w walce, stracił on dłoń podczas wiązania wilka Fenrira. Strażnikiem mostu Bifrost był Heimdall, widział on dobrze zarówno w nocy jak i w dzień, słyszał jak rośnie trawa, a nawet wełna na owcach, dlatego też nikt nie przemknął obok niego niezauważony. Boginią, która szafowała jabłkami dającymi wieczną młodość była Idunn. Władcami głębin morskich był Ägir i jego małżonka Ram. W Asgardzie mieszkalo też kilku bogów z rodu Wanów (bóstw ziemi), byli to: Njörd - bóg wód przybrzeżnych, opiekun kupców i rybaków, a także jego dzieci Frey i Freyja. Frey był bogiem urodzajów i płodności, a także pokoju, za wierzchowca służył mu odyniec. Freyja, jego siostra była również boginią płodności i urodzaju oraz miłości, jeździła powozem zaprzężonym w koty.

Ważną rolę w społeczeństwie Asów odgrywał **Loki**, usynowiony przez nich olbrzym. Loki był sprytny, inteligentny, a jednocześnie nieźrównoważony - to szkodził, to pomagał Asom, którzy cierpliwie znosili jego wybryki, doceniając zasługi. Loki potrafił zmieniać postać i płeć, dzięki temu urodził ósmionogiego ogiera Slejpnira, służącego Odinowi za wierzchowca. Był też ojcem bogini świata umarłych Hel, oraz potworów: wilka Fenrira i węża okalającego krąg ziemi i polykającego własny ogon, Midgardsorma. Loki został wreszcie ukarany przez bogów, którzy przykuli go do skały, a na jego twarz spadały krople z pyska jadowitego węża, wierna żona Lokiego, Sygin pomagała mu podstawiając pod

kapiące krople czarę i zbierając jad, gdy wylewała pełne naczynie jad palił boga w twarz, wtedy spowodowane jego bólem drzenie odzywało się na świecie jako trzęsienie ziemi.

Bogowie nordyccy nie byli nieśmiertelni, znali także swoją tragiczną przyszłość. Wiedzieli, że pewnego dnia nastanie "zmiarch bogów", Ragnarok. Będzie to czas ostatecznej rozprawy między siłami światła i ciemności, dobra i zła, bogami i olbrzymami, a także ich sprzymierzeńcami. W walce tej wezmą udział wszyscy: elfy, karły, olbrzymy, bogowie, ludzie, a nawet zwierzęta. U boku Asów i Wanów staną wojownicy polegli w walce, zabrani przez Walkirie do Walhalli (siedziba Odina w Asgarcie), aby tam wraz z Odinem ćwiczyć się w walce. Walka ta skończy się zwycięstwem sił ciemności i zniszczeniem przez ogień, niesiony przez olbrzyma Surta, całego świata. Wierzą, że na jego gruzach odrodzi się nowy świat, pozbawiony wszelkiego zła, zmartwychwstanie wtedy Baldr i da początek nowym szczęśliwym pokoleniom bogów, odrodzi się również ludzkość z dwojga ludzi ukrytych w jesionie Yggdrasill. →3

przypisy

→1 Roesdahl Else "Historia wikingów" Gdańsk 1996 wyd. Marabut str.146

→2 Szwejter Artur "Mitologia germańska" Warszawa 1997 wyd. Przedświt str.9

→3 na podstawie; "Edda poetycka" przekład i opracowanie Apolonia Zauska- Stromberg Wrocław 1986 wyd. Zakład Narodowy im. Ossolinskich.

Eliade Mircea "Historia wierzeń religijnych. tom II" Warszawa 1994 wyd. Pax

Szwejter Artur "Mitologia germańska" Warszawa 1997 wyd. Przedświt

Maciszewski Rafał "Mity Skandynawskie". Warszawa 1998 wyd. DiG

Piekarczyk Stanisław "Mitologia Germańska". Warszawa 1979 wyd. Artystyczne i Filmowe.

część 2

Asatrú

Dzisiejsi wyznawcy dawnej religii nordyckich pogan, rzadko używają terminu "poganin" jako samookreślenia. Wielu uważa, że określenie poganin jest obraźliwe i jako pochodzące od chrześcijan nie powinno być używane. Istnieje obecnie kilka ekwiwalentów na pochodzące z łaciny określenie poganin, używanych przez wyznawców północnych tradycji pogańskich. Do najpopularniejszych należy angielskojęzyczne "Heathen". Inne to Odinizm, używane na przykład przez The Odinic Rite (dwie grupy o tej nazwie istnieją w Anglii), część członków The Odinshof (grupa angielska), przy czym wyróżnienie w nazwie wyznania Odina nie oznacza, iż zawsze jest on uważany za boga najwyższego w takim sensie jak na przykład Zeus, czy Jahwe. Znaczy to raczej, że Odin zajmuje centralne miejsce w modelu duchowości promowanym przez te grupy. Jak uważa Pete Jennings z The Odinshof, głównym celem tej grupy jest **"promowanie starożytnych nauk i filozofii Odina"**, z stąd też wywodzą się inne nazwy: Odintrú, czy Asatrú. Asatrú znaczy więźący, ufający Asom, istnieją też grupy określające siebie jako Vanatru (więźących w Wanów). Nie znaczy to, iż Asatrú są przeciwko Vanom i odwrotnie, a tylko tyle, że większą wagę przywiązują do aspektów życia, którymi opiekuje się i uosabia dana grupa bóstw.

Grupa The Ring of Toth (Krań Wiary) preferuje nazywanie swojej tradycji "the Elder Troth" (Starsza Wiara), definiując tutaj wiarę jako zaufanie, lojalność, czy przysięgę, wiara jest tu rozumiana w takim sensie jak "wierzyć w kogoś, wierzyć w coś". Mówią też o sobie "True Folk" lub "Troth Folk" (Prawdziwy Lud, Wiara Ludowa). Natomiast The Hammarens Ordens Sällskap czują największy związek z bogiem Thorem, co nie znaczy, że są mniej politeistyczną grupą od innych. Większość tych grup uznaje także nazwę "Northern Tradition" (Tradycja Północna) jako określenie swojej wiary. →4

"Folkish Asatru" to określenie używane przez członków grup odwołujących się do pism ariozofów z końca XIX wieku, którzy rekonstruowali mitologię i folklor germański, dawne pismo runiczne i rytę z nim związane; największy nacisk kładli oni na "Krew i Ziemię", uważając że dla wyznawców religii północy najważniejsze jest "pochodzenie i rasa" (o tych grupach szerzej wspominałem w podrozdziale dotyczącym neopogaństwa w Niemczech). Interesującym faktem jest, iż według uczestników ruchu, istnieje przeświadczenie jakoby grupy religijne nastawione rasistowsko i grupy odwołujące się do ideologii White Supremacy (Supremacja Białych) określają siebie jako "Odinistyczne".

Istnieje duży ruch w łonie religii Asatru przeciwnej takiej postawie, o czym wspomnę pod koniec tego rozdziału. Innym odłamem Heathanizmu jest tak zwana "Norse Wicca" (Północna Wicca- Północne Czarostwo). Grupy tego rodzaju, najczęściej nie sformalizowane, są syntetyczną religią opartą na Gardneriańskim Wiccanizmie (patrz podrozdział poświęcony ruchowi Wicca), używającą bóstw z Północnego panteonu. Ich filozofia sprowadza się pokrótce do stwierdzenia: **"jest Bóg i Bogini i wszyscy Bogowie i Boginie są odbiciem wielkich zasad maskulinistycznej, męskiej i feministycznej, kobiecej"**. Grupy te łączą różne tradycje, np. runy i szamanizm Indian amerykańskich, co budzi niesmak tradycjonalistycznych Asatru, nastawionych wrogo do tego typu eksperymentów. →5

Poniżej prezentuje przegląd grup, odwołujących się do Tradycji Północnych, na przykładzie grup z Wielkiej Brytanii.

The Odinic Rite

THE ODINIC RITE. Pierwsza z brytyjskich grup o tej nazwie posiada najwyższą radę o nazwie Court of Gothar (Sąd Gothara) - Gothar było w społeczeństwie gotów określeniem kapłana. Aktualny, główny przewodniczący Sądu Gothara, nosi miano Ingvar. Sąd ten liczy dziewięciu członków, wliczając w to Ingvara i zbiera się raz na miesiąc, aby kierować bieżącymi sprawami grupy (zarówno kapłańskimi jak i administracyjnymi).

Grupa wydaje "The Book of Blots" księgę zawierającą oficjalne teksty i formy celebrowanych comiesięcznie rytuałów. Zawiera ona także opis przebiegu i formy różnych ceremonii: Beals (pogrzeby), handfastings (zrękowin, ślubów), zaprzysiężenia nowych członków Sądu Gothara, a także różnoimienne ślubowania, dla różnorodnych funkcji, przyjętych do Odinic Rite. Każda ceremonia, rytuał, nazywana tu ze staronordycka Blot, ma swoją ostateczną i definitywną formę, od której nie ma odstępstwa. Odinic Rite nie świętuje ośmiu głównych świąt, jak większość grup pogańskich, ma za to swoje bardzo podobne ceremonie. W publikowanym rokrocznie kalendarzu Odinistycznym wyszczególnione są przesilenia dnia z nocą (solstice) i równonocne (equinox), dwanaście miesięcy ma odmienne nazwy (np. Wrzesień to Shedding {rozsiewanie światła}); każdy kalendarz zawiera też jedno święto okazjonalne z którym łączy się jakaś ceremonia, albo Blot. Inne doniosłe daty

są również wzmiankowane np.: niedługo po "Hunging Blot", (święcie zawieszenia - odnosi się ono do samo ofiary Odina), celebrowane jest święto związane z początkiem osadnictwa w Anglii, 12 Października/ Hunting {Polowanie} jest święto ku pamięci odzyskania White Horse Stone (Kamiennego Białego Konia) w Kent (jest to dla członków Odin Rite miejsce pochówku poległych w bitwie podczas najazdu na Anglię). Od 1985 roku Odinic Rite uważa to miejsce za święte miejsce swojego kultu i kieruje obsadzaniem tego terenu jesionami na pamiątkę poległych.

Członkowie tej grupy brali także udział w protestach przeciwko budowie linii kolejowej Londyn - Paryż, za pomocą kampanii listów protestacyjnych, organizowania spotkań przedstawicieli kampanii kolejowej z lokalnymi radnymi i wystąpień telewizyjnych Ingvara. Grupa publikuje magazyn newsletter dla członków grupy pod nazwą "The Moon Horn" (Księżycowy Koń) i Magazyn "Odinism Today" (Odinism Dzisiaj), a także liczne broszury np.: "This is Odinism" (To jest Odinism), "Hidden Gods" (Ukryci Bogowie), "The Language Tree" (Mowa Drzewa), "The Odinist Heart" (Odinistyczne Serce) i "Odinism and Christianity under the Third Reich" (Odinizm i Chrześcijaństwo w Trzeciej Rzeszy). →6

The Odinic Rite. Druga grupa

THE ODINIC RITE. Druga grupa o tej nazwie jest prawie identyczna, oddzieliła się od pierwszej w 1989 roku, a jej aktualny główny przewodniczący Sądu Gothara, Heimgest, był przed podziałem głównym przewodniczącym w pierwszym Odinic Rite. Grupa ta wydaje "The Book of Blotar of the Odinic Rite" (Księga Blot'ów Rytu Odinistycznego), w której jest zaznaczon, iż zawiera tylko ogólne wytyczne co do kształtu rytuałów i nie muszą one być wykonywane za nią słowo w słowo. Księga ta zawiera również poprzednie swoje wersje i można za jej pomocą prześledzić ewolucje rytuałów w grupie, jak również można spodziewać się ich ewolucji w przyszłości. Sugerowane w niej ceremonie, święta i rytuały nie różnią się zbytnio od tych prezentowanych w "Book of Blots", poza dodatkową częścią nazywaną "Jarls Rally" (Złoty Jarłów - od Jarl - przywódca, wódz).

W "Book of Blots" jest także modlitwa do Królowej, która jest tam uważana za potomka królewskiej linii Odina. Co komentowane jest w "Book of Blotar" następująco; "wolimy oddawać honor liderom naszej własnej wiary niż oddawać cześć liderom obcej wiary." Kolejną różnicą są posiadane przez ten Odinic Rite lokalne grupy Runic - Odinic Rite "Hearts" (Runiczny Ryt Odinistyczny - Ognisko). Obecnie jest jedenaście ognisk działających w Anglii i jeszcze kilka w Europie i Ameryce. Odinic Rite publikuje "Odinic Rite Briefing" (Odinistyczny Ryt w Skrócie) i "The Nord Wind" (Wiatr Północy) - corocznie wydawaną książkę zawierającą artykuły, wiersze i prace artystyczne. →7

Duży niepokój może budzić hasło zamieszczane poniżej logo tej grupy: "Faith, Folk, Family" (Wiara, Lud, Rodzina). Członkowie grupy uważają, że nie są rasistami, ale twierdzą jednocześnie, że każda "rasa" ma swoje tradycje, w których ludzie powinni się realizować by osiągnąć spełnienie. Popierają oni rozwój kultur wszystkich "ras" wierząc, iż **"pomieszanie kultur i ludzi powoduje negatywne skutki"**. Odinizm jest tu postrzegany jako pierwotna kultura tradycyjna Brytanii, pochodząca od Germańskich i Skandynawskich przodków. Grupa ta jest kojarzona z ugrupowaniami prawego skrzydła sceny politycznej, jakkolwiek Sąd Gotarów Odinic Rite twierdzi, iż w jej szeregach są przedstawiciele całego spektrum politycznego Wielkiej Brytanii, chociaż przedstawiciele lewicy i centrum są w zdecydowanej mniejszości. →8

W ugrupowaniu tym prowadzone są prace nad rozwojem tradycyjnych pieśni runicznych tzw. "Galdr", które są często elementem rozpoczynającym rytuały. Inny właściwy tej grupie element praktyk, to sporządzanie i używanie talizmanów tzw. "taufr-ów", zwłaszcza tych pokrytych inskrypcjami runicznymi. Wrogo natomiast nastawiony jest ten Odinic Rite do wszelkich praktyk szamańskich, uważają oni iż włączanie ich do współczesnego Odinizmu przyrównać można do np. "włączania do nich praktyk pochodzących od Crowleya". Ostro potępiany jest także homoseksualizm, który postrzegany jest jako nieczysty, nienaturalny i nie mogący mieścić się w ramach Odinizmu. Grupa ta brała również udział w działaniach związanych z "White Horse Stone", kampanii przeciw linii Paryż - Londyn, jest też zaangażowana w działalność ekologiczną. →9

The Odinshof

THE ODINSHOF. The Odinshof ma w przybliżeniu 200 członków zorganizowanych w Ogniska (Hearth). Ich celem jest "promocja starożytnych technik i filozofii Odinizmu (Odinitrú) i rozpoczęcie na tej bazie edukacji". Uważają oni, iż Odin był oświeconym nauczycielem podobnie jak Budda. W przeciwieństwie do innych Odinic Rite, Odinshof celebrować osiem świąt typowych dla Paganizmu. Mają oni także regularne święto, o nazwie "Maniblot", w okresie pełni księżyca.

Dlatego też wielu członków Odinic Rite uważa Odinshof raczej za Wiccan niż Heathan. Grupa ta uważa, że wielo-kulturowość i wielo-wyznaniowość współczesnej Brytanii jest zjawiskiem pozytywnym. Nie podkreślają oni także znaczenia rasy i uważają, że lesbijki, gaye i biseksualiści wnoszą do ruchu specjalny rodzaj duchowości.

Poszczególne Ogniska Odinshof posiadają swoich Hearth Guardian (Strażników Ogniska), którzy czuwają nad lokalną grupą i są zachęceni do inicjowania własnej lokalnej działalności (niektórzy członkowie wybierają podążanie swoją własną ścieżką). Grupa z Ipswich na przykład wydaje swój własny magazyn "Gippeswic" dodawany do pisma Odinshof o nazwie "Odalstone" (Odal kamień - od runy Odala). Istnieje tam podwójna gradacja członkostwa: poziom Odal, nowicjant, trwający trzynastym miesiącem (księżycowym) i ponad nim poziom Oak (Dębowy). Ciałem zarządzającym jest "Witan Assembly" (Zgromadzenie Witan), prowadzone przez Martina Tylora i innych członków poziomu Dębowego (obecnie jest ich czterech). W dodatku trenuje się Gotharów, nadaje kapłaństwo, zarówno kobietom jak i mężczyznom.

Odinshof rozwija także zdolności kobiecych jasnowidzów i wróży "Volva" i "Grimsular-ów" - szamańskich wojowników/duchownych biegłych w wiedzy runicznej. Grupa ta jest szczególnie zaangażowana w działalność ekologiczną. Powołała ona tak zwanych "Land Guardians" (Strażników Ziemi), którzy wyszukują i wykupują tereny pod zalesienie. Uważają oni, że tego typu działania mają dużą przyszłość; Odinshof i jej członkowie są zaangażowani także w wiele innych działań ekologicznych, a na łamach swoich magazynów publikują często artykuły na temat "dzikiego życia i ochrony przyrody". →10

The Rune Gild-UK i Ring Of Troth

THE RUNE GILD-UK i RING OF TROTH. The Rune Gild-UK (Gildia Runiczna - oddział UK) jest częścią większej organizacji mającej siedzibę w USA, założonej przez Edreda

Thorssona. W Wielkiej Brytanii prowadzona jest przez Freyę Aswynn i posiada swoją własną specyfikę. Podejście Gildii Runicznej do północnej tradycji bazuje na studiowaniu magii runicznej i jej misteriów. Podstawowe dzieła, na których opiera się działalność Gildii, to książki Edreda Thorssona "The Nine Doors of Midgard." (Dziewięć Drzwi Midgardu) i "Leaves of Yggdrasil." (Liście Yggdrasila) Freyi Aswynn. Mimo, iż obydwie książki opisują interpretację, znaczenie i sposoby użycia run, różnią się podejściem i charakterem. Książka Freyi Aswynn jest prostsza, w tym sensie, że stanowi zamkniętą całość, natomiast Thorsson często odwołuje się do innych prac. Oczekuje on, że czytelnik uważnie przestudiuje książkę, będzie ćwiczył postawę, medytacje, śpiewy runiczne. Jest to oczywiście konieczne dla dalszych praktyk Gildii.

W Gildii Runicznej istnieją stopnie Terminatorów, Braci (towarzyszy podróży) i Mistrzów, podobnie jak to miało miejsce w dawnych gildiach średniowiecznych. Ponad klasą mistrzów są Drighthing, Drighthen, lub Wielki Mistrz (Grandmaster). Freya Aswynn jest Drighthing, a Edred Thorsson jest Yrmin Drighthen Gildii (prawdopodobnie największy z mistrzów). Inne grupy Heathan wyrażają niezadowolenie z pozycji Thorssona, głównie z powodu jego członkostwa w "Temple of Set", organizacji satanistycznej. Rzeczywiście jego książki o runach są podobne do jego pism z "Temple of Set", w których odwołuje się on do Odina jako "Boga Światła i Drighthena Ciemności". Jednakże, zanim odkryto jego powiązania z "Temple of Set", te same grupy, które obecnie są nieprzychylnie do niego nastawione, gorąco polecały jego "Futhark" (jest to nazwa alfabetu runicznego pochodząca od jego pierwszych sześciu liter), a często także inne prace.

Rune Gild-UK wypracowała bardzo specyficzną pozycję wewnątrz Gildii. Stworzyła ona bardziej lokalne (swojskie, wspólne) obrzędy, obok typowych dla Gildii, dotyczących indywidualnego mistycznego podejścia do run. Jest ona także bardziej skoncentrowana na Bogu Odinie. Obok praktykowania pieśni runicznych, the Rune Gild-UK kładzie nacisk na Seidhr, bardziej szamańskie praktyki. Freya Aswynn jest "medium" lub "koniem" Odina → 11 i zarówno uczy jak i demonstruje techniki transowe. Gildia odrzuca rasistowską politykę i poglądy, z jednoczesnym podkreśleniem dumy z własnej tradycji, oraz otwartością na wszystkich, którzy mają dający się udowodnić kontakt z "Northern Folksoul" (Duszą Ludu Północy). Jednak Freya Aswynn podkreśla, iż wiele można się nauczyć od przedstawicieli innych kultur. Wspólnie z innymi Poganami oraz innymi Heatanami Freya Aswynn uważa bóstwa Asów i Wanów za "emanacje szerszych esencji boskich". Używa ona analogii systemu komputerowego, w którym "formy Boskie są jak pliki w odniesieniu do głębszych warstw systemu operacyjnego DOS, manifestującego się poprzez Windows i Word (edytor tekstów)" → 12.

W chwili obecnej Gildia Runiczna liczy trzydziestu członków w Wielkiej Brytanii, jednak dużo więcej osób może studiować dzieło Thorssona (niedawno wznowione) i tym samym określać się jako 'Uczniowie' lub 'Praktykanci' Gildii. Uczestnictwo w innych grupach nie jest wykluczone, a wewnętrzna praca Gildii jest uznawana za dopełniającą pracę innych grup. Freya Aswynn prowadzi także kurs korespondencyjny oraz często udziela wywiadów i przemawia na zebraniach innych grup. Ostatnio ukazało się, uzupełnione i poprawione wznowienie jej pracy, pod tytułem "Northern Mysteries & Magick Runes, Gods and Feminine Powers" (Północne Misteria i Magia Runy, Bogowie I Kobięce Energie) zaopatrzona dodatkowo w kompakt zawierający "Szamańskie pieśni pochodzące z Północnych Misteriów". Aswynn wzbogaca ruch Odinistyczny o elementy feministyczne pisząc o roli kobiet w dawnych społeczeństwach nordyckich. → 13

Oprócz przynależności do Run Gild grupa ta posiada także, bliskie związki z ruchem "Ring of Troth" (Krań Wiary). Jest on znaczącą częścią szerszego ruchu Asatrú, który jest szczególnie silny w USA. Jego obecnym przywódcą lub Warder of the Lore (Strażnikiem Wiedzy) jest Kveldúlfth Gundaersson, który niedawno obronił doktorat w Cambridge na temat "Kult Odhinna: Boga Śmierci" (pod swym prawdziwym nazwiskiem Stephan Grundy). Ring of Troth wydało, pod redakcją Gundarssona, obszerną pracę zawierającą artykuły na temat niemal każdej rzeczy potencjalnie ważnej dla Asatrú. Zawiera także szczegółową listę lektur, opis niektórych ceremonii oraz zbiór praw tej grupy. W Wielkiej Brytanii rozpowszechniana jest przez Rune Gild. Stephan Grundy wyjaśnił stanowisko grupy w sprawie rasizmu i faszyzmu, stwierdzając, że tradycja Northern jest **"sprawą serca i duszy a nie koloru skóry"**. → 14

Hammarens Ordens Sällskap

HAMMARENS ORDENS SÄLLSKAP. Hammarens Ordens Sällskap wywodzi się ponoć ze szwedzkich rodzin z "Antycznego i Archaicznego Obrządku Heathenkich Geomańskich Rycerzy" [Yeoman Knights] (od Yeoman małorolny szlachcic + rycerstwo). Zainteresowania grupy (jej nazwa jest tłumaczona jest jako "Kampania Obrządku Młota"), to przede wszystkim ekologia i praktyka. Chcą oni "na nowo ustanowić klasę średnio rolnych chłopów - samo wystarczających rolników i posiadaczy ziemskich", są także zainteresowani rzemiosłem oraz ludową kulturą. Pragną wydawać magazyn pod tytułem "Landfolk", by "dalej rozwijać i szerzyć swoje zainteresowania".

Członkowie Obrządku używają symboli Niedźwiedzia i Wołu, które symbolizować mają dwa ogniska ich tradycji: Ziemię i Kulturę. Motto tej grupy brzmi: "Lif ok Lifthrasir" (Życie i Przetrawanie), oznacza to "chęć ożywienia Drzewa Świata, czyli bóstw i ludu Brytanii", które ma się dokonać dzięki wspieraniu organicznego farmerstwa, rzemiosła, wspieraniu rodzin żyjących zgodnie z "Tradycyjną Samowystarczalną Organiczną Ludową Kulturą naszych Ojczystych Wysp". Teologia tej grupy odwołuje się bardziej do Wanów, jako bóstw ziemi. Asowie są **"bardziej skomplikowani, są uważani za przodków, ale też cele i marzenia do realizacji których należy dążyć, przy czym osiągnięcie ich jest możliwe"**. Niektóre bóstwa są też określane jako ekspresje naturalnych zjawisk, oraz nazwy na role pełnione w rzeczywistym życiu. I tak Balder jest czasem lata, Ullr utożsamiany jest z "Yule" (Okres bożego narodzenia), a Frigg to określenie dla matki.

Grupa ta nie wierzy w Odina, uważając że **"Jest to chrześcijański dodatek do nordyckiej tradycji"**, chodzi głównie o motyw ojca wszechrzeczy. Wotan jest utożsamiany z wojną i nie poświęca mu się zbyt wiele uwagi, gdyż **"wywołuje on zbyt wiele negatywnych uczuć"**. Grupa ta nie uznaje ołtarzy i świątyń, "odwracają one uwagę od ziemi". Hammerens Ordens Sällskap jest wrogo nastawiona do multi-kulturowości i homoseksualizmu. **"Mikstura jakości rasowych i seksualnych powoduje zamieszanie, nieszczęścia i problemy, szczególnie w miastach."** . Są też wrogo nastawieni do imigracji. W ich wspólnotach składających się z rodzin, biorą też udział nie heatanie, którzy akceptują "ekologiczno-organiczne pryncypia grupy". Logo organizacyjne zawiera Drzewo i Róg wpisane w koło, w tle jest odpowiedni kolor, określający poziom uczestnictwa Orders (Członek grupy), Associate (Nowo przybyły) i Junior (najniższy stopień uczestnictwa). → 15

Przypisy

→4 Harvey Graham "Heathenism: a North European Pagan Tradition." w: "Paganism today" (red.): Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str. 49-54

→5 Na podstawie: "What is Norse Heathenry?" w: Barbarian's Norse Religion Page (www.wizardrealm.com/norse/index.html)

→6 Na podstawie: Harvey Graham "Heathenism: a North European Pagan Tradition." w: "Paganism today" red.: Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str. 54-55

→7 Tamże str.55- 56

→8 Tamże str.56, także Jarosław Tomasiewicz w artykule pt.: "Stare religie nowej ery- Główny nurt współczesnego neopoganizmu." Kraków 1994 kwartalnik "Nomos" nr 5, zauważa tendencje skrajnie prawicowe wśród członków Odinic Rite. (patrz str.95)

→9 Harvey Graham "Heathenism: a North European Pagan Tradition." w: "Paganism today" red.: Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str. 56-57

→10 Tamże str.57

→11 Patrz: Słupecki Paweł Leszek "Wyrocznie i wróżby pogańskich skandynawów." Warszawa 1998 wyd. Instytut Archeologii i Etnologii PAN

→12 Harvey Graham "Heathenism: a North European Pagan Tradition." w: "Paganism today" red.: Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str.59

→13 Tamże str.58; Aswynn Freya "Northern Mysteries & Magick _Runes, Gods and Feminine Powers" St. Paul 1998 wyd. Llewellyn Publications

→14 Harvey Graham "Heathenism: a North European Pagan Tradition." w: "Paganism today" red.: Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str. 59

→15 Tamże str.59-61

część 3

Inne grupy

Oprócz wymienionych powyżej, istnieje w samej tylko Anglii, wiele nieformalnych grup i środowisk odwołujących się do tradycji Nordyckiej, a praktykujących różnego rodzaju rytuały, najczęściej związane z runami i magią runiczną, bądź szamanizmem. Na ich, jak i całego ruchu, rozwój i działalność duży wpływ mają wydawane ostatnio książki, z których wymienić warto: "The Odin Brotherhood." (Bractwo Odina) autorstwa Dr Marka

Mirabello, mówiąca o tajnym stowarzyszeniu o tej nazwie i jego naukach, brak jednak potwierdzenia istnienia tego bractwa z innych źródeł. →16

"Helrunar: a manual of rune magick." (Helrunar: praktyczna magia runiczna) pióra Jana Fries'a zawierająca odrębny system runiczny, łączący w sobie galdr (pieśni runiczne), taufur (sporządzanie talizmanów) i seidhr (szamanizm i techniki transowe), a także magię runiczną z innymi tradycjami ezoterycznymi (joga runiczna, magia sigili - magicznych znaków, runy a kabalistyczne drzewo życia itp.), zawierającą też obszerny rys historyczno-kosmologiczny. →17

Kennetha Madowsa "Rune Power- The secret knowledge of the wise ones." (Moc Run - Sekretna wiedza wtajemniczonych) to książka zawierająca, oprócz interpretacji poszczególnych run i ich relacji ze światem przyrody i porami roku, przede wszystkim bogaty opis szamańskich aspektów pogaństwa północnego i praktyczne porady dotyczące magii runicznej. →18

"Mysteries of the runes." (Misteria Runiczne) napisana przez Michaela Howarda dopatruje się początków znaków runicznych w malarstwie naskalnym epoki neolitycznej i epoki brązu, opisuje także istotę religijności szamańskiej ludów północy, mitologię i objaśnienia znaczeń poszczególnych run, zawiera też listę adresów kontaktowych do grup Asatrú i słowniczek podstawowych pojęć z dziedziny pogaństwa Północnego. →19

"The Rune Oracle." (Wyrocznia Runiczna) autorstwa Nigela Jacksona i Silver Raven Wolf to popularny przewodnik po wróżbiarstwie runicznym, jakich wiele ukazuje się ostatnio na rynku neopogańsko-ezoterycznym, zawiera dodatkowo talię kart runicznych. →20

"Dziewięć cnót Asatrú"

Współczesny ruch Asatrú jest nadal przede wszystkim religią wojowników (nie tylko mężczyzn {Aswynn}), wartości do których się odwołuje: lojalność, honor, duma, odwaga przywołują na myśl etos rycerski. Rzadko który ze współczesnych wyznawców Odina ginie w walce, choć być może jest dziś ona inaczej niż kiedyś rozumiana, nadal głównym wyznacznikiem wartości człowieka jest siła charakteru i zdecydowanie. "Dziewięć cnót Asatrú" pochodzące z manifestu Asatrú Associations działającego w Europie i USA dobrze to ilustrują.:

- "1. Siła jest lepsza od słabości.
- 2. Odwaga jest lepsza od tchórzostwa.
- 3. Radość jest lepsza od poczucia winy.
- 4. Honor jest lepszy od niesławy.
- 5. Wolność jest lepsza od niewoli.
- 6. Pokrewieństwo jest lepsze od wyobcowania.
- 7. Realizm jest lepszy od dogmatyzmu.
- 8. Męstwo jest lepsze od braku ducha.
- 9. Pochodzenie jest lepsze od uniwersalizmu." →21

Charakterystyczne także dla grup tego nurtu, jest przywiązanie do tradycji, korzeni, rodziny i historii. Wspomniane Przymierze Asatrú (powstałe w 1988 roku), oprócz świętowania tradycyjnych dla grup pogańskich świąt związanych ze zmianami czterech pór roku

(przesilenia i równonocne), oddają także cześć dawnym wojownikom pogańskim poległym w walce z św. Olafem i Olafem Tryggvassonem. →22

Polityczne poglądy Asatrú

Większość grup Asatrú opowiada się przeciwko uniwersalizmowi i mieszaniu kultur, zwracając się do wartości i dorobku kultury rodzimej, nie znaczy to jednak, iż oskarżenia płynące pod ich adresem o propagowanie rasizmu i neonazizm są uzasadnione. W ruchu Asatrú istnieje potężne lobby zwalczające tego typu oskarżenia i odżegnujące się od jakiegokolwiek zaangażowania politycznego, po stronie jakichkolwiek ekstremistów.

Oto co na ten temat i szerzej na temat swoich preferencji politycznych mówi członek Islandzkiej Ásatúarfélagidh (założonej w 1972 roku przez Sveindbjörna Beinteinssona) Jón Júlíus Filippuson: "Asatrú dzisiaj jest przede wszystkim religią, opartą na starej Skandynawskiej tradycji ludowej i ludowej religii. Polityka nie ma z tym nic wspólnego. To co właściwie wiemy dzisiaj o pogańskich czasach, to że system rządzenia był wówczas podobny do nowoczesnej demokracji, ludzie zbierali się każdego roku na spotkaniu 'Ting'u' (konwencja, zjazd). Na ting'u nie rozmawiali oni tak jak lewicowcy, czy prawicowcy, ludzie ze Skandynawii byli pewnie dalecy od uległości w tamtych czasach. Dla nich wolność była wszystkim. Na Islandii zachowano tę formę rządzenia aż do 13 wieku, bez żadnych większych problemów. Demokratyczna anarchia (jak mogli by powiedzieć niektórzy), niezależność od "silnego" lidera, czy jakiegoś króla (z wyjątkiem krótkiego okresu kiedy to płacono daniny norweskiemu imperium), później nie było tu też żadnego władcy, żadnego Musolliniego ani jakiegoś Adolfa Hitlera." →23

Dalej Filippuson stwierdza, że dawne społeczeństwa północy zbudowane były w oparciu o wartości demokratyczne, wsparte prawem zwyczajowym, które jednak równe było dla wszystkich i dopiero chrześcijaństwo wprowadziło istotne zmiany w tej materii. Moralność wyznawców Asatrú bazuje jego zdaniem na zbiorze nauk Odina zawartych w "Havamal" (Pieśń Najwyższego z Eddy Poetyckiej) →24, nakazuje skromność, uczciwość i godność, a także zachowanie rozsądne, sprawiedliwe, pełne gościnności i łaskawości, co stoi w opozycji do ideologii neonazistowskiej. Postawa ta znajduje potwierdzenie w dokumentach wydanych przez większość największych skandynawskich grup Asatrú.

"W 1996 w Norwegii i w 1973 na Islandii, Asatrú została uznana jako oficjalna religia. Większość Asatrúan z tych grup zdystansowała się od wszelkich typów ekstremizmów. Jest to udokumentowane w ich prawach, ponieważ nie powinno to mieć nic wspólnego, ani z ich życiem, ani z religią. W 1996 Islandzki Ásatúarfélagidh zadeklarował: 'Asatrúanie, powinni żyć godnie, zgodnie ze starymi obyczajami i kulturowym dziedzictwem. Robią to oni bez obciążania innych religii, starych czy nowych, czy też dziedzictwa innych ludzi. Fanatyzm i nienawiść do innych nie jest znana i nie jest częścią Ásatúarfélagidh ideologii...' i w dalej: 'Stare zwyczaje są oparte o tolerancję, gościnność, wierność i szacunek dla natury, w tym dla życia. Najważniejszą zasadą pogańskich zwyczajów jest to, że każdy człowiek jest odpowiedzialny za siebie i za to co robi...'

W 1994 Członkowie Asatrúfellesskapet Bifrost z Norwegii zgodzili się z tym: 'Asatrúfellesskapet Bifrost jest zjednoczone z grupami Asatrú które pragną tworzyć zdolne do życia społeczności dla tych którzy chcą honorować starych północnych bogów i utrzymywać pogańskie zwyczaje przy życiu. Bifrost chce generalnie promować nowoczesne rozumienie przed-chrześcijańskich północnych tradycji, sztuki i kultury. Chcemy chronić nasze kulturowe dziedzictwo i utrzymać je przy życiu, a także unowocześnić dla praktyk

opartych na starych źródłach, badaniach naukowych i nowym spojrzeniu na historie, etykę, mity i Moce widziane oczami nowoczesnych pogan. Bifrost jest przeciwny neonazistowskiemu i satanistycznym interpretacjom północnej tradycji jak również próbom dyskryminacji na gruncie rasowym, czy seksualnym' " →25

Ta sama postawa jest podzielana przez "Sveriges Asatrosamfund" ze Szwecji, podobnie w The Grand Godhi of Gladaxe Blotsguild z Danii opublikowano interesujący artykuł o nazistach w Asatrú, gdzie nazizm jest opisany jako "najbardziej nie-Nordycki system jaki kiedykolwiek istniał". "Nordic Asatrú-association zrobi wszystko aby istniały tego rodzaju strony w sieci internetowej, które można zawsze odwiedzić gdy ma się wątpliwości na ten temat." →26

Oprócz wymienionych w tym rozdziale grup odwołujących się do tradycji północnych wspomnieć warto o istnieniu: Odinic Rite Österreich z Austrii; Belgijskiej Werkgroep Traditie v.z. w. założonej (jak głosi notka przy jej adresie internetowym) 16 kwietnia 1998 roku. "Brali udział w legalnej akcji przeciwko dyskryminacji pogaństwa (w kooperacji z Pagan Federation), zajmuje się edukacją pogańską prowadzoną dla dzieci w szkołach, oferuje ogólne informacje o pogaństwie, organizuje kwartalne zebrania, odprawia rytuały i prowadzi życie religijne, wydaje broszury, materiały i książki o tematyce pogańskiej"; Czeska Grupa Managram- zajmuje się upowszechnianiem wiedzy o mitologii Nordyckiej, Asatrú i Runach; Forn Sidhr - The Asa & Vane Society of Denmark (Asów i Wanów Społeczność Duńska); Francuska Rite Odinique; Niemiecka grupa: Odinic Rite Deutschland, a także Rabenclan - Arbeitskreis der Heiden in Deutschland e. V. i Der Urda Clan i Yggdrasil Kreis e. V.; we Włoszech istnieje The Circle of Jormungander założone 12 Sierpnia 1997 (czterech członków), których "polityka jest prosta: wzbogacać pracę Jormungandera {Węża Świata} i wspierać jego projekt zniszczenia, walka z bigoterią i nietolerancją, wspieranie Północnej Wiary w Nienawiści, Wojnie i Dumie!" ; w Szwecji oprócz wspomnianej Sveriges Asatrosamfund istnieją też organizacje: Freyslunda Worldhouse, Nätverket för Nordisk Sed i Svarta Orden; oraz w Wielkiej Brytanii: grupa Thorshof. →27

Przypisy

→16 Harvey Graham "Heathenism: a North European Pagan Tradition." w: "Paganism today" red.: Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996 wyd. Thorsons str.61

→17 Fries Jan "Helrunar: a manual of runes magick." Oxford 1997 wyd. Mandrake of Oxford

→18 Madows Kenneth "Rune Power - The secret knowledge of the wise ones" Sharfetsbury 1996 wyd. Element

→19 Howard Michael "Misteries of the runes" Berks 1996 wyd. Capall Ban Publishing

→20 Nigel Jackson & Silver Raven Wolf "The Rune Oracle" St. Paul, Minnesota 1996 wyd. Llewellyn Publications

→21 Misiuna Dariusz "Wizerunek człowieka w wybranych formacjach okultystycznych XX wieku" (maszynopis w posiadaniu autora)str.19. Także: (www.runestone.org/vrts.html)

→22 Tamże str.19

→23 Ten i poniższe cytaty pochodzą z tekstu: "The Great misunderstanding. Asatrú versus nazism." (www.saga.is/asatru [*Strona nie łączy? Echo "Forbidden" - przyp. wydawcy.*]) str. 1- 4, także (e-mail:jonjf@online.no)

→24 Polska wersja w: "Edda poetycka" przekład i opracowanie Apolonia Zauska-Stromberg Wrocław 1986 wyd. Zakład Narodowy im. Ossolinskih str. 19-52

→25 The Great misunderstanding. Asatrú versus nazism." (www.saga.is/asatru [*Patrz przypis 23 - wydawca*]) str. 1-4, także (e-mail:jonjf@online.no)

→26 Tamże.

→27 (www.irminsul.org/as/asr.html [*strona nie łączy? - wydawca.*])

Rozdział trzeci

Wicca

część 1

"Wicca" termin pochodzący ze staroangielskiego ("wicce"), a oznaczający "mądrą kobietę", to także nazwa jednego z największych obecnie odłamów neopogaństwa na świecie. Liczba wyznawców "Wiccanizmu", inaczej zwanego "Czarostwem" od angielskiego "Witchcraft" (witch - czarownica, craft - sztuka), jest ciężka do określenia. Jedni szacują iż jest to pięć do dziesięciu tysięcy "czynnych czarowników" w samej tylko Anglii, przy czym "w USA może ich być dwa razy tyle." →1, inni twierdzą iż w : "samych Stanach Zjednoczonych zarejestrowanych jest 200 000 wiccan, którzy stanowią najliczniejszą w tym kraju grupę wyznaniową po chrześcijaństwie i islamie." →2

Trudności te wynikają ze specyfiki samego Wiccanizmu. Jako ruch religijny, raczej niż jednorodna, skodyfikowana religia, kult Wicca jest podobnie jak inne odmiany współczesnego pogaństwa trudny do opisu. Szereg tradycji (np.: wicca Gardneriańska, Alexandryjska, Dziedziczna, Tradycyjna – cztery największe tradycje na Wyspach Brytyjskich), organizacji i grup, a także samotnie praktykujących, powoduje że objęcie tego zjawiska w całości jest praktycznie niemożliwe. Wiccianie są obecnie, aktywni we wszystkich krajach Europejskich i w USA, gdzie jest ich najwięcej. Mnogość tradycji i mitologii do których odwołują się współcześni Wiccianie, nie pozwala na jednoznaczne zakwalifikowanie ich do religii np. z celtyckiego kręgu kulturowego i zbliża ten ruch do New Age'u. Wiccianie wierzą w bogów i boginie, którzy są emanacjami męskich i kobiecych cech, a także sił natury. W różnych tradycjach wygląda to odmiennie.

Auto-definicje swojej religii różnią się również w zależności od wyznawanej tradycji: "Wicca jest zarówno religią jak i Kunsztem (Craft)... Jako religia - jak wiele innych religii - jej przeznaczeniem jest umieszczenie indywidualnych wyznawców, jak i grup w harmonijnej relacji z głównym tworem boskim jakim jest Kosmos i jego manifestacje na wszystkich poziomach. Jako Kunsztu, jej przeznaczeniem jest osiągnięcie praktycznych zamierzeń, w psychicznym rozumieniu, dla dobrych, użytecznych i leczniczych celów. W obu tych aspektach, rozróżnienie charakterystyki Wicca leży w jej Naturze - zbudowanej w oparciu o małe autonomiczne grupy bez żadnych przepaści pomiędzy kapłanami a 'zgromadzeniem' i jej filozofii kreatywnej bieguności na wszystkich poziomach, od poziomu Bogini i Boga, aż po Kapłankę i Kapłana." . →3;

lub: "Wicca – współczesna religia pogańska, duchowymi korzeniami sięgająca szamanizmu i najwcześniejszych form kultu przyrody. Jej charakterystycznymi elementami są: kult Bogini i Boga, idea reinkarnacji, magia, rytualne obchody pełni Księżyca, zjawisk astronomicznych i rolniczych, sferoidalne świątynie stworzone przy pomocy indywidualnej mocy i będące miejscem odprawiania rytuałów." →4

Margaret Murray

Bezpośrednim impulsem, który spowodował wzrost zainteresowania "kultem czarownic" i późniejszego odrodzenia ich religii w postaci ruchu Wicca, było prawdopodobnie ukazanie w 1921 roku się książki autorstwa Margaret Murray pod tytułem: "The Witch Cult in Western Europe" (Kult czarownic w Europie Zachodniej). Podstawowe

jej tezy dają się sprowadzić do czterech punktów, które cytuję poniżej za Francilem Kingiem:

"1. Późnośredniowieczne i renesansowe procesy czarownic nie były zwykłymi objawami zaburzeń umysłowych, lecz wynikiem konfliktu między chrześcijaństwem a zorganizowaną kontreligią.

Owa kontreligia czarów, którą dr Murray chętniej nazywa 'kultem Diany', wywodzi się z przedklasycznych jeszcze wierzeń o Płodnej, Wielkiej Matce i Boskim Królu, wcielonym Bogu, rytualnie uśmiercanych, aby zapewnić swemu ludowi dobrobyt i obfitość plonów.

Aż po wiek XVII kult Diany zachował własną hierarchię religijną i miał swoje uroczystości, święte miejsca i sobie tylko właściwą strukturę - czarownice były podobno przydzielane do komórek organizacyjnych, liczących przeważnie po 13 osób, a nazywanych covens (sabaty).

Niektórzy z królów Anglii byli wyznawcami kultu, wysoko postawionymi w jego hierarchii, a przynajmniej jeden z nich, William Rufus, był Boskim Królem, wcielonym bóstwem, które z radością oczekiwało własnej śmierci zgodnie z wiarą Diany." →5 Zdanie Kinga autorka w pracy swojej czerpała z pism dziewiętnastowiecznego pisarza różokrzyżowego Hargrave'a Jenningsa. Murray będąc z wykształcenia egiptologiem, z zamiłowania antropologiem i religioznawcą poruszała ten temat jeszcze wielokrotnie między innymi w książce "The god of the wishes." (Bóg czarownic), która ukazała się po raz pierwszy w 1931 roku.

Gerald B. Gardner

Pierwszym i uważanym za bodaj najważniejszego propagatorem "kultu czarownic" był Gerald Brosseau Gardner (1884-1964). Gardner, emerytowany urzędnik celny, z zamiłowania spirytysta i okultysta (był inicjowany w Ordo Templi Orientis), interesujący się antropologią i folklorem wydał w 1945 roku dzieło pod tytułem "Witchcraft Today" (Czarostwo dziś). →6 W dziele tym autor powtarza tezy Margaret Murray, prezentuje także pogląd iż sabaty mają miejsce nadal, a on sam został inicjowany w arkanach sztuki w roku 1934, w New Forest. Zwolennicy Gardnera oficjalnie mogli rozpocząć swoje praktyki dopiero w 1951 roku, kiedy to uchylone zostało, ostatecznie w Anglii, prawo zakazujące czarów. Struktura rytuałów Gardneriańskich zawartych w tak zwanej "Księdze cieni", wywodzi się z pism angielskiego okultysty i największego XX wiecznego reformatora magii Alistera Crowleya, prac Jamesa Frazera i Roberta Gravesa. Jego rytuały są oparte na rytach tajnych stowarzyszeń okultystycznych takich jak The Hermetic Order of Golden Dawn (Hermetyczny Zakon Złotego Brzasku), the Ordo Templi Orientis (Zakon Świątyni Wschodu) i masonerii. Główne cechy grup Gardneriańskich to:

- Struktura hierarchiczna zarządzana przez Wielkiego Kapłana lub Kapłankę,
- Dualizm bóstw bazujący na ich rodzaju (gender),
- Praktyki magiczne (oparte głównie o praktyki wymienionych wyżej tajnych stowarzyszeń i folklor Wysp Brytyjskich),
- Wprowadzenie pojęcia "perfect couples" (Doskonałej pary, równych sobie żeńskiej i męskiej dwuaspektowości),
- Rytuały odprawiane nago (tak zwany "scyclad" {strój z nieba; ubrani w niebo}).

Tego typu coveny uznać można za "tradycjonalistyczne". →7 Gardnerianie wieżą też w reinkarnację i przestrzegają tak zwanej Wiccan Rede: "As it harm none, do what you will" (Dopóki nie szkodzisz nikomu, czyń co chcesz). Ich zgromadzenia składają się w miarę

możliwości z równej liczby kobiet i mężczyzn; zanim zostanie się Wielkim Kapłanem lub Kapłanką, należy pokonać trzy stopnie wtajemniczenia. →8

Wicca po Gardnerze

Po śmierci Gardnera w 1964 roku doszło do rozłamu w łonie kultu czarownic, Alex Sanders, rzekomo inicjowany przez własną babkę w 1933 roku, oraz jego żona Maxine utworzyli nową tradycję o nazwie "Alexandrian Wicca" (Wicca Aleksandryjska). Sanders przybrał tytuł "Wielkiego Kapłana i Króla Czarownic" i stworzył własną wersję "Księgi Cieni", jest w niej dużo zapożyczeń z nowoczesnych wersji okultyzmu. Grupa używa dodatkowo pewnych ekstraktów ziołowych jako tak zwanych "kondensatorów fluidów", podchodzi też bardziej uznaniowo na przykład do, obowiązkowej u Gardnerian, nagości. Grupy Aleksandryjskie są silne w Wielkiej Brytanii, Francji i Niemczech, a także w USA, gdzie wychodzi kwartalnik "Alexandrian Newsletter" (Nowości Aleksandryjskie). W Stanach Zjednoczonych powstała też tradycja łącząca Wicca Gardneriańską i Aleksandryjską. Nazywa się ona Algard, a założona została przez inicjowaną uprzednio w obu rytach Mary Nesnick. →9

Celtic Wicca (Wicca Celtycka) to tradycja założona przez małżeństwo: Gavin i Yvonne Frost. Kościół Celtic Wicca odwołuje się do tradycji i praktyk pochodzących od przedchrześcijańskich Celtów z terenów Irlandii, Walii, Szkocji, a także niektórych elementów folkloru teutońskiego (np. używanie run). Zawierają się tu też niektóre elementy praktyk druidzkich. Jest to tradycja najbardziej skierowana "ku naturze" i posiadająca najwięcej "religijnych aspektów Mocy". →10

Dianic Wicca (Wicca Dianiczna), dzieli się na dwie gałęzie: pierwsza to, tak zwana "Old Dianic Wicca" (Stara Dianiczna Wicca) wywodząca się z Teksasu, USA, a założona przez Morgana Mc Farlanda i Marka Robertsa. "Daje ona pierwszeństwo pierwiastkowi żeńskiemu – Bogini (Diana), ale czci także Rogatego Boga jako jej Kochanka i Partnera. Zgromadzenia są mieszane, składają się z przedstawicieli obu płci." Druga "Dianic Wicca" jest najbardziej feministyczną odmianą "kultu czarownic", jest eklektyczną mieszaniną różnych tradycji rytualnych, jednakże zasadą jest tu, że w zgromadzeniach, covenach udział biorą jedynie kobiety. Ryt ten odwołuje się praktycznie tylko do "kobiecego pierwiastka Mocy". "Nie ma żadnej hierarchii, decyzje podejmowane są na zasadzie konsensusu. Zgromadzenia otwarte są dla kobiet o różnych orientacjach seksualnych, jednak dominują tu lesbijki". Gałąź ta stanowi także część feministycznego ruchu społecznego i wydaje pismo "Of a Like Mind" (Od Ulubionego Ducha). Wspólnota religijna jest tu traktowana jako "sisterhood" (siostrzeństwo), dużą wagę przywiązuje się do aspektu ekologicznego "ochrona Ziemi przed gwałtem nowoczesnej cywilizacji". →11

Do grup czysto kobiecych zaliczyć też można "Isis Fellowship" (Towarzystwo Isis), założone w 1976 roku w Denbigh w Wielkiej Brytanii i wydawany przez nie magazyn "Sirius". →12

Teutonic Wicca lub Norse Wicca (Wicca Teutońska lub Północna), czasem zwana też Asatrú Wicca odwołuje się do tradycji i mitologii germańskich. Bogowie (siły) mają tu imiona i atrybuty czerpane z tradycji ludów północy i tak Bóg, to na przykład Odin (pierwiastek męski), a Bogini, to na przykład Freya (pierwiastek żeński). Grupy tej tradycji uprawiają często magię runiczną i używają symboli takich jak Mjolnir (Młot Thora), na równi z symbolami właściwymi ruchowi Wicca (np. pentagram). Uczestnicy religii Asatrú

często dystansują się do Norse Wicca, zarzucając im mieszanie tradycji, przynależność do nurtu New Age, czy brak własnej głębokiej tradycji (uważają, iż jest to "made up religion" - wymyślona religia). Na styku obu nurtów mieści się działalność Freyi Aswynn z "Ring of Throt", która zwraca uwagę na szczególną rolę kobiet w dawnych społeczeństwach pogańskich. →13

Solitary Wicca (Samodzielna, Indywidualna Wicca) to tradycja stworzona dla samodzielnie praktykujących wiccanizm. Jest ona obecnie jedną z najpopularniejszych form kultu wicca i choć zakłada możliwość wspólnego odprawiania niektórych ceremonii, to pomyślana jest raczej jako zbiór nauk i praktyk dla indywidualnych wiccan. Jej przedstawicielem jest cytowany wcześniej Scott Cunningham, którego kilka podręczników wyszło także i w Polsce, czy Gerina Dunwich, również znana polskim czytelnikom. →14

Istnieje też kilka pomniejszych tradycji Wicca jak np.: Ceremonial Wicca (Wicca Ceremonialna), ezoteryczna i kładąca duży nacisk na naukę magii, Stregheria (Strega), włoski ludowy kult mocy, Seax Wicca, powstała z syntezy Gardnerian Wicca i Celtic Wicca, której dokonał Raymond Buckland, czy Hereditary Wicca (Dziedziczna Wicca), dziedziczona rzekomo rodzinnie i przekazywana dzięki więzom krwi i mariażom rodzinnym. →15

Ruch Wicca, jak widać z powyższego przeglądu tradycji i odmian, jest niejednorodny i zróżnicowany. Posiada jednak cechy wspólne, które zawiera, reprezentatywny, moim zdaniem dla całego ruchu tekst dotyczący podstaw wiary ruchu Wicca. Zredagowali go uczestnicy Amerykańskiego Zjazdu Czarownic w 1974 roku:

- " 1. Praktykujemy rytuały w celu dostrojenia się do naturalnego rytmu sił życiowych, który wyznaczany jest fazami księżyca oraz czterema porami roku i ich przesileniami.
- 2. Uważamy że nasza ludzka inteligencja obarcza nas szczególną odpowiedzialnością za środowisko w którym żyjemy. Staramy się żyć w harmonii z Naturą i w ekologicznej równowadze oferującej spełnienie w ramach schematu ewolucyjnego.
- 3. Wierzymy w istnienie ukrytej siły, która jest znacznie potężniejsza, niż to wydaje się przeciętnym ludziom. Ze względu na tę niezwykłą moc, jest ona czasami nazywana "nadnaturalną", lecz według nas jest ona dostępna każdemu po odpowiednim przygotowaniu.
- 4. Uznajemy, że Moc Kreatywna manifestuje się na świecie pod postacią biegunowych przeciwieństw - męskości i kobiecości. Ta sama Moc Kreatywna znajduje się w człowieku, gdzie ujawnia się w relacjach wzajemnych męskości i kobiecości. Wiedząc, że każdy z tych biegunów nie mógłby istnieć bez swego przeciwieństwa, nie wywyższamy żadnego z nich. Cenimy i uznajemy seks jako przyjemność, a także symbol i ucieleśnienie życia oraz za jedno ze źródeł energii wykorzystywanych w praktyce magicznej i kulcie religijnym.
- 5. Uznajemy istnienie tak świata zewnętrznego jak świata wewnętrznego, świata psychicznego, zwanego też światem duchowym, nieświadomością zbiorową, planami wewnętrznymi itd. To właśnie na styku tych dwóch światów pojawiają się zjawiska paranormalne i odbywają działania magiczne. Oba te światy niezbędne są dla naszego spełnienia.
- 6. Nie wierzymy w autorytarną hierarchię, lecz darzymy szacunkiem naszych nauczycieli, osoby posiadające większą od nas wiedzę i mądrość. Cenimy tych ludzi, którzy gotowi są poświęcać się dla innych, przyjmując funkcje przywódcze.

- 7. Religia, magia i mądrość jednoczą się dla nas w światopoglądzie i filozofii życia, którą nazywamy czarownictwem, Drogą Wiccan.
- 8. Nie wystarczy nazywać się "wiedźmą", by nią być. Potrzebna jest do tego ciągła praca nad sobą, doskonalenie swoich umiejętności i wiedzy, oraz przechodzenie kolejnych szczebli inicjacji. Czarownica/Czarodziej stara się panować nad znajdującymi się w niej siłami, dzięki czemu może żyć mądrze, nie szkodząc innym, oraz w harmonii z naturą.
- 9. Cieszymy się życiem, a spełnienie w nim postrzegamy jako proces ewolucyjny obejmujący coraz lepsze rozumienie świata i miejsca, które w nim zajmujemy.
- 10. Nasza niechęć do chrześcijaństwa, czy do innych religii i filozofii życia dotyczy tylko instytucji, które uważają iż wytyczają "jedyną słuszną drogę", wzbraniają innym ich swobód i tłumią inne przejawy praktyk i wierzeń religijnych.
- 11. Jako amerykańskie czarownice nie uważamy by debata na temat historii naszej Sztuki oraz różnych aspektów wielu tradycji składających się na nią w jakikolwiek sposób nam zagrażała. Interesuje nas teraźniejszość i przeszłość.
- 12. Nie wierzymy w istnienie absolutnego zła ani też nie oddajemy czci chrześcijańskim wyobrażeniom "Szatana" i "Diabła".
- 13. Wierzymy, że powinniśmy szukać w naturze tego co jest dobre dla naszego zdrowia i sprzyja naszemu dobrobytowi." →16

Przypisy

→1 Richard Cavendish (red.) " Świat tajemny. Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str.54

→2 " Co to jest Wicca..." (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/poczatek.html> [*Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.*])

→3 Wicca -Pagan Federation Info Pack (<http://www.paganfed.demon.co.uk/infopacks/pf/pf-wicca.html>) z Janet i Steward Farrar "Eight Sabbats for Witches" London 1981 wyd. Robert Hale [*Strona zapewne nie istnieje, wydawca proponuje: [http://www.paganfed.demon.co.uk/.](http://www.paganfed.demon.co.uk/)*]

→4 Scott Cunningham "Wicca – przewodnik dla osób indywidualnie praktykujących magię." Wrocław 1999 wyd. Astrum str. 253

→5 Richard Cavendish (red.) " Świat tajemny. Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str. 54

→6 Tamże str.55

→7 Devyn Gillette i Lewis Stead "The Pentagram and the Hammer". (<http://www.webcom.com/~lstead/wicatu.html>) str.2 [*Strona zapewne nie istnieje. Przypis wydawcy.*]

→8 "Najpopularniejsze rytzy i kościoły Wicca" (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/ryty.html>) [*Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.*]

→9 Tamże. Richard Cavendish (red.) "Świat tajemny. Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str. 60

→ 10 "Najpopularniejsze rytzy i kościoły Wicca" (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/ryty.html>) [*Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.*]

→ 11 Tamże.

→ 12 Tomaszewicz Jarosław "Neopoganizm – stare religie nowej ery". Nomos nr 5 1994 str. 99

→ 13 Tamże. Devyn Gillette i Lewis Stead "The Pentagram and the Hammer". (<http://www.webcom.com/~lstead/wicatr.html>) [*Strona zapewne nie istnieje. Przypis wydawcy.*] – artykuł ten opisuje szczegółowo wzajemne relacje grup Asatrú i Wicca, to co dzieli te ruchy, a także elementy wspólne to których zaliczane są: 1. oba ruchy są "pagan earth religions" - czyli ruchami pogańskimi budującymi swoją tożsamość na szacunku dla ziemi i natury; 2. oba ruchy włączają magię do swoich praktyk (np. szamanizm północny i runy [Asatrú], magia ceremonialna, wróżbiarstwo [Wicca]); 3. oba cechuje jako element reifikacji bazowanie na idealizowanej i koloryzowanej idei przeszłości (z jednej strony plemion germańskich [Asatrú], z drugiej starożytnych kultur np. Sumeryjskiej, Egipskiej, czy plemiennych kultur Anglo-Sasów, czy Indian Amerykańskich [Wicca]).

→ 14 Np.: Scott Cunningham "Wicca. Przewodnik dla osób Indywidualnie praktykujących magię." Wrocław 1999 wyd. Astrum Książka zawiera część teoretyczną (wyjaśnienie podstawowych terminów i pojęć, historia, opis narzędzi używanych podczas rytuałów, opis magicznego kręgu i ołtarza itp.), część praktyczną (zawierającą ćwiczenia i techniki magiczne, opis rytuału samoofiarowania się Bogu lub Bogini, opis przebiegu rytuału) i Księgę cieni "stojących kamieni" (zawiera ona: "Przesłanie do Światłego Człowieka", opis świąt sezonowych, rytualnych gestów, przepisów na wykonanie napojów, pożywienia, kadzideł i olejków rytualnych, grimor zielarski, zaklęcia magiczne, opis symboli i znaków, a także "Kryształowej magii Wicca"), po za tym w książce można znaleźć aneksy zawierające adresy firm sprzedających "artykuły magiczne" i publikacje na temat Wiccanizmu i ruchu neopogańskiego, a także glosariusz z podstawowymi pojęciami z tej dziedziny. Inne książki to tego samego autora to: "Moc ziemi. Rytuały i zaklęcia magii naturalnej." i "Moc żywiołów. Magia naturalna dla zaawansowanych.", wydane również przez wydawnictwo Astrum. Inne publikacje tego typu to np.: Geriny Dunwich "Tajemnice białej magii" Warszawa 1998 wyd. Filar. Autorka opisuje w niej: istotę współczesnego czarostwa, zaklęcia i praktyki związane z fazami księżyca, sabaty i święta związane z porami roku i tradycyjnymi świętami ludowymi, opis obrzędów "magicznej tęczy" i "magię kadzidła", także opisy obrzędów poświęcenia i inicjacji, kalendarz magicznego roku, rozdział poświęcony rapsodomancji i uzdrawianiu poezją, słownik białej magii, kalendarz świętych dni w roku itp. Inna jej książka to "Sekrety miłosnej magii" wydana przez wydawnictwo J&BF (Warszawa 1998)

→ 15 "Najpopularniejsze rytzy i kościoły Wicca" (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/ryty.html>) [*Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.*], także Wicca -Pagan Federation Info Pack (<http://www.paganfed.demon.co.uk/infopacks/pf/pf-wicca.html>)

→ 16 Na podstawie: (<http://www.monmouth.com/~equinoxbook/principles.html>) [*Strona zapewne nie istnieje. Przypis wydawcy.*]

Rytuał

Praktykująca wiccanka i autorka książki pod tytułem "Wicca: The Old Religion in the New Age." (Wicca: Stara Religia w Nowym Wieku.) Vivianne Crowley, opisując trzy podstawowe poziomy inicjacji wiccańskiej odwołuje się do psychologii głębi Karla Gustawa Junga. →17 Przytoczone poniżej fragmenty opisu i wyjaśnień rytuałów inicjacyjnych, służyć mogą za typowy przykład obrzędowości grup wiccańskich.

Pierwszy stopień inicjacji, odbywa się w świętym miejscu, określonym przez koło utworzone przez uczestników rytuału, a także "rytualne słowa, gesty i czyny, które mają wspólne znaczenie symboliczne dla uczestników rytuału". Inicjowany jest początkowo na zewnątrz koła, gdy jest ono tworzone, a "Wielka Bogini Matka" i "Horned God" (Rogaty Bóg) są wzywani i wcielają się w "high priest i high priestess" (wysoką kapłankę i wysokiego kapłana) na czas trwania rytuału". Wtedy wprowadzany jest inicjowany, "odziany w niebo", nagość pełni tu symboliczne funkcje odsłonięcia. "By przejść inicjację musimy być gotowi odrzucić swoją 'personę', maskę którą prezentujemy światu i wejść w koło tak jak przyszedliśmy na świat nadzy i bezbronni." Ta część rytuału zawiera informacje dla inicjowanego: "jeśli chcesz rozpocząć podróż w głąb siebie musisz się wyzbyć swoich przebrań i póź." Inicjowany posiada też przepaskę na oczach i jest skrępowany, ale nie ma tu celu wzbudzenia strachu, inicjowany jest jednocześnie "podtrzymywany, uczczony i oczekiwany".

Po uroczystej inwokacji inicjowany poddaje się samobiczowaniu. Strach, który jest pokonywany podczas rytuału jest tu rozumiany jako spotkanie z Cieniem. Ważnym przekazem jest także to, iż tajemnica, którą chce osiągnąć inicjowany jest w nim samym, doświadcza on Otchłani Wielkiej Matki. Znajduje to odbicie w słowach: "Ja która jestem pięknem zielonej Ziemi i białego Księżyca pośród gwiazd, tajemnicy wód i pożądania w sercach kobiety i mężczyzny, mówię do twej duszy: powstań i wejdź do mnie." Słowa te witają inicjowanego w świetle Bogini, "ale zachęcają go by poszedł dalej i zrozumiał że: Tego czego szukasz, nie znajdziesz w sobie, nigdy nie znajdziesz tego bez siebie; Pamiętaj że byłam z tobą od początku i jestem tym co jest na końcu pożądania." →18

Drugi stopień inicjacji polega na "symbolicznej podróży do zaświatów, do krainy nieświadomości, by poznać potężną istotę uosabiającą bóstwo przeciwnej płci. [...] przeciwne aspekty naszej psyche: animus dla kobiety i anima dla mężczyzny." Uczestnicy odgrywają "zejście Bogini do zaświatów, do Krainy Śmierci, gdzie spotka się ona z Bogiem będącym Ciemnym Władcą Śmierci". Zarówno kobieta jak i mężczyzna, podczas drugiego stopnia inicjacji, mają za zadanie zgłębić naturę przeciwnej płci, jak i opanować strach, tym razem "strach przed unicestwieniem". Chodzi tu o unicestwienie zarówno fizyczne, jak i śmierć ego. Inicjowany uświadamia sobie funkcję śmierci jako etapu w "cyklu życia" i "łańcuchu wcieleń". Pod koniec tej inicjacji, która nosi nazwę "Legenda Bogini" inicjowany "otrzymuje nową świadomość, że z ciemnego świata podświadomości i krainy śmierci może przyjść odrodzenie." "Legenda" kończy się "wzajemną nauką udzielaną przez Boga i Boginię, a dotyczącą odrodzenia". "Ona uczy jego swojej tajemnicy świętego kubka, który jest kociołkiem odrodzenia, a on daje jej naszyjnik, który jest kołem odradzania." →19

Trzeci poziom inicjacji tak zwany "Great Rite" (Wielki Obrzęd) lub święty ślub, polega na "odgrywanym przez parę akcie rytualnego seksu, lub symbolicznie bez fizycznego

kontaktu". Rytuał ten, jak twierdzi Crowley, "we wcześniejszym poganiźmie [...] nie był dostępny dla wszystkich, tylko dla wybranych. W niektórych społecznościach mógł być to król, który żeni się z kapłankom, która reprezentowała Boginię Ziemi." Rytuały te są oparte ponoć o rytuały: "trzeciej inicjacji w Egipskich tajemnicach Isis, oraz rzekomo w Greckich Misteriach Eleusiańskich." Autorka uważa, że podobną treść miały dawne obrzędy celtyckich pogan, dopiero chrześcijaństwo ze swym specyficznym stosunkiem do seksualności spowodowało ich zanik. Ten etap inicjacji nawiązuje do procesu zapoczątkowanego w drugim etapie. "Anima i Animus pojednały się i może teraz nastąpić sytuacja o której Jung mówi – narodziny Jaźni. Dla narodzin Jaźni konieczne jest poczęcie, a dla niego konieczna jest jedność seksualna. W trzeciej inicjacji Wicca, para, która jest inicjowana przyjmuje rolę Boga i Bogini, oraz odgrywa Wielki Obrzęd, lub święty ślub seksualnej jedności z bóstwem. [...] Jest to koniec podróży inicjacyjnej. Nie ma już rozdziału pomiędzy sobą i innym, 'Ja i Reszta jesteśmy jednością.'" →20

Święta

Innego rodzaju praktyki religijne, obecne w kulcie Wicca, to głównie tak zwane sabaty i esbaty. Sabaty to rytuały związane z rocznym cyklem słonecznym, są to najważniejsze elementy kalendarza Wiccan. Esbaty związane są z pełniami księżyca, odbywają się częściej, bo w każdą pełnię księżyca, mają jednak mniejsze znaczenie magiczne i symboliczne niż sabaty. Daty odbywania się sabatów są wspólne dla większości tradycji. Są to:

- Samhain - 31 października, inaczej zwane Hallowe'en, All Hallows, lub Święto Zmarłych;
- Imbolc - 1, 2 lutego zwane też Candlemans, Oimelc, Święto Pochodni;
- Beltane - 30 kwietnia, inaczej May Eve, Noc Walpurgii;
- Lammas - 1 sierpnia, Lughmassadh;
- Yule - 20-23 grudnia, Boże Narodzenie;
- Ostara - 20-23 marca, The Vernal Equinox;
- Litha - 20-23 czerwca, Midsummers Eve, Noc Świętojańska;
- Mabon - 20-23 września, to Harvest Home, lub Równonoc Jesienna.

Samhain - pierwsze i najważniejsze z czterech "Fire Festivals" (Świąt Ognia), święto to oznacza zamknięcie cyklu rocznych przemian. Tego dnia zalecane jest palenie ognisk na szczytach wzgórz już od zachodu słońca, po to by pokazać duszom zmarłych drogę w zaświaty. Składa się też ofiary z jedzenia i picia i odprawia stosowne rytuały.

Imbolc - jest to pierwsze święto wiosenne, rozpoczyna ono proces "wypędzania zimy". Odbywają się wtedy nocne procesje z pochodniami. Inne nazwy tego święta to Brigantia, Lupercus, Distind, Candlemans.

Kolejnym świętem ognia jest **Beltane** - to ostatnie święto wiosenne. Jest ono opozycją do Samhain, oba te święta dzielą rok na dwie połowy. Obchody Beltane - rozpoczynają się 30 kwietnia rozpaleniem ognisk, tak zwanych Ogni Bela (od Bel, Beli, lub Belinus nazwa celtyckiego boga światła). Ogniska te rozpala się na wzgórzach, mają one mieć moc uzdrawiająca i chronić przed złem i niebezpieczeństwem. Rytuału dopełniają tańce i skoki przez ogień. Stawiane są tego dnia także "Maypole", tak zwane słupy majowe. Są one przystrojone czerwonymi i białymi wstążkami, symbolizują przemianę Dziewicy w Matkę (czerwone wstążki symbolizują krew, jaka pojawia się przy utracie dziewictwa). Święto to

czci wspólnotę i uzupełniające się pierwiastki kobiecy i męski. W tradycji Germańskiej nazywa się ono Noc Walpurgii.

Lamas - to pierwszy sabat jesienny i ostatnie z pośród świąt ognia. Jest to podziękowanie ziemi za jej plony i prośba by pozwoliła z nich czerpać w przeszłości. Jest to najlepszy czas do zbierania ziół używanych później w rytuałach i leczeniu.

Yule - rozpoczyna okres kiedy dni stają się dłuższe, a noce krótsze. Większość wiccan obchodzi je przez trzy dni, ponieważ rzeczywiste zdarzenie będące okazją sabatu może wypaść kiedykolwiek pomiędzy wyznaczonymi datami. Święto to reprezentuje odradzanie się mocy Boga, Słońca po śmierci. Cechy charakterystyczne tego święta to: -Ubieranie drzewek, światła i ozdoby pojawiające się na drzewkach symbolizują słońce, księżyc i gwiazdy pojawiające się na Kosmicznym Drzewie Życia. - Palenie "Kłody Yule", ogień, który ma dać siłę słońcu do nowego życia, część kłody zostawia się nie spaloną by posłużyć się nią w przyszłym roku. - Zawieszanie gałązek jemioli, traktowanej jako starożytna, magiczna roślina (z tradycji greckiej, a także druidycznej).

Ostara - wypada wraz z nastaniem równonocny wiosennej, kiedy długość dnia i nocy są takie same. święto to symbolizuje budzenie się życia ze snu zimowego. W tym dniu pali się na polach ogniska, dzwoni dzwonekami i dekoruje jajka, symbolizujące odradzanie się życia.

Litcha - Noc Świętojańska to najkrótsza noc w roku. Święto Ognia i Wody, związane z paleniem ognisk i rytualnymi kąpielami.

Mabon - to święto równonocny jesiennej, ma przypominać o panującej w naturze równowadze i tym, że wszystko ma swoją opozycję, przeciwwagę, święto to przypomina o nieustannym cyklicznym przeplataniu się pór roku. →21

Ryty przejścia, magia, problem satanizmu

Kolejny typ rytuałów obecnych w wiccaństwie to typowe rytmy przejścia, związane ze zmianą statusu i pozycji życiowej. Zaliczyć do nich można wspomniane inicjacje wiccańskie, a także rytuały związane z narodzinami dziecka (Wiccaning), rytuały związane ze śmiercią wiccanina zwane na przykład "Przekraczaniem Mostu", czy "Handfasting" (Zrękowiny), czyli zawarcie małżeństwa.

Ważną rolę w praktykach wiccańskich odgrywa magia, definiowana tu jako "sposób na zmianę siebie lub swojego otoczenia przy pomocy energii wyzwolonej z samego siebie. [...] czary używane są do leczenia siebie, innych lub otoczenia." →22 Najczęściej wymieniane systemy magiczne praktykowane w Wicca to, oprócz wspomnianych rytuałów: magia związana z kartami Tarota, magia Runiczna, magia Kryształów i Kamieni, magia Luster, magia Ziół, magia Świec i Kolorów, oraz magia Seksualna. →23

Z "Kultem Czarownic" związanych jest wiele negatywnych stereotypów, nieporozumień i uprzedzeń. Wiccaizm jest postrzegany często jako "Kult Szatana", a jego wyznawcy to nadal "złe czarownice", często mówi się o Wicca jako o "sektach oddających cześć diabłu". Jest to podobnie, jak w przypadku grup Asatrú, oskarżenia o rasizm, często powtarzający się motyw stereotypowego postrzegania tej religii. Sami Wiccanie w dokumentach i materiałach publikowanych o sobie dystansują się zdecydowanie od tego

typu zarzutów, wyrosłych ich zdaniem z "chrześcijańskich zafałszowań wizerunku czarownicy" jak i nieporozumień narosłych wokół symboli ruchu (np. pentagramu). Widać to, w publikowanych w internecie "najczęściej zadawanych pytaniach" (FAQ) dotyczących Wicca np.:

"Pytanie: Czy zawieracie pakt z Szatanem?"

Odpowiedź: Szatan jest częścią religii chrześcijańskich, muzułmańskich i innych. My nie uznajemy istnienia szatana, więc nie możemy zawierać z nim paktu. Wicca jest religią odpowiedzialności. Nie wierzymy w zewnętrzne wpływy, takie jak Szatan, wierzymy w to, że każdy człowiek jest całkowicie odpowiedzialny za swoje postępowanie. Zło jest wyborem, którego może dokonać człowiek, a nie siłą kontrolującą jego działania. Wierzymy, że jeśli ktoś indywidualnie wybierze zło, będzie ukarany prawami karmy. Wierzymy, że jeśli ktoś czyni dobro, te same prawa karmy nagradzają go. Podstawą religii Wicca jest wiara w reinkarnację, wierzymy, że karma prowadzi człowieka z jednego życia do następnego. To czasami pozwala wytłumaczyć, dlaczego wspaniałym ludziom dzieją się czasami straszne krzywdy.

Pytanie: Więc dlaczego używacie symboli satanistycznych?"

Odpowiedź: Pentagram, czy inaczej gwiazda pięcioramienna, nie jest symbolem satanistycznym. [...] Wiccianie pentagram dostrzegają w wielu aspektach: pięć punktów odpowiada elementom Powietrza, Ziemi, Ognia i Wody z górnym punktem oznaczającym Duchowość. Pentagram w kręgu może także symbolizować człowieka z rozpostartymi rękoma i nogami otoczonego mocą wszechświata albo być symbolem bogów... Sataniści przekręcili pentagram 'do góry nogami' ustawiając elementy Ognia i Ziemi na górze (Ogień symbolizuje siłę woli i emocji, Ziemia - bogactwa i dobra ziemskie), Duchowość umieszczając na dole. Podobnie sataniści odwrócili krzyż. Ale to nie czyni z pentagramu ani z krzyża symboli satanistycznych. W niektórych tradycjach czy rytach Wicca odwrócony pentagram jest symbolem drugiego stopnia wtajemniczenia, nadawanego po inicjacji. Dla wyznawców tych tradycji odwrócony pentagram ma znaczenie bardzo pozytywne i związane z dobrem, nie ma więc żadnego związku z satanizmem." →24

Grupy Wicca rozsiiane po całej Europie (istnieją już także i w Polsce, przynajmniej w cyber-przestrzeni internetu), z założenia nie werbują nowych członków, a jeśli ktoś szuka z nimi kontaktu są raczej otwarte, choć na inicjacje trzeba czekać zgodnie z tradycją jeden rok i jeden dzień, oraz mieć ukończone osiemnaście lat. W Wielkiej Brytanii istnieje cały szereg wydawnictw poświęconych Wicca (cześć z nich jest cytowana w tej pracy), a także grup i organizacji zajmujących się popularyzowaniem (dla zainteresowanych) idei Wicca, prowadzą one często kursy korespondencyjne, konferencje, seminaria, warsztaty, grupy treningowe itp. dotyczące czarostwa, szamanizmu i magii. Za pakietem informacyjnym Pagan Federation (Federacji Pogańskiej) wymienić tu można z samego Londynu: Wicca Study Group (Grupa Studiów Wicca), prowadzoną przez Vivianne i Chrisa Crowley'ów, House of Goddess (Dom Bogini), czy korespondencyjne kursy "Magii Naturalnej" prowadzone przez Marian'a Green'a. →25

Przypisy

→17 Psychologia Jungowska jest bardzo popularna w ruchu neopogańskim, a odwołania do jej koncepcji archetypów są obecne w wielu tradycjach współczesnego pogaństwa, przykładem może tu być chociażby współpraca litewskiej grupy "Romuva" z klubem

Jungowskim w Wilnie (patrz podrozdział poświęcony neopogaństwu w Europie Wschodniej).

→18 Vivianne Crowley "Wicca as modern-day mystery religion" w: Gracham Harvey i Charlotte Hardman (red.) "Paganism Today" London 1995 wyd. Thorsons str.88-89

→19 Tamże str.89-91

→20 Tamże str.91- 92

→21 Na podstawie: Pennick Nigel i Field Hellen "The Goddnes Year" Berks 1996 wyd. Capall Bann Publishing. Moorey Teresa "Paganism, a beginner's guide" London 1996 wyd. Hodder & Stoughton Educational; (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/sabaty.html>)
[Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.]

→22 (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/praktyki.html>) str. 1
[Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.]

→23 Tamże str. 2-4

→24 (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/poczatek.html>) str.3 *[Strona nie istnieje. Przypis wydawcy.]*

→25 (http://www.paganfed.demon.co.uk/infopack/pf/pf_wicca.html)
[Strona zapewne nie istnieje. Przypis wydawcy.]

Rozdział czwarty

Druidyzm

część 1

Tradycja celtycka

Druidyzm na Wyspach Brytyjskich i w Irlandii przetrwał w formach szczątkowych w tradycji bardów i chrześcijaństwie celtyckim, czerpiącym wiele nauk z dawnych wierzeń i zwyczajów celtyckich. →1 Szkoły bardów w Irlandii zamknięto z rozkazu Oliviera Cromwella dopiero w XVII wieku, w Szkocji działały one do początków XVIII wieku.

W średniowiecznej Walii używano jeszcze regulaminów dla bardów i wykonawców poezji, potem powstała tradycja organizowania rokrocznych zebrań zwanych po walijsku eisteddfod (festiwale życia), na które przybywali bardzi z całego obszaru kultury celtyckiej. W 1568 roku rząd królowej Elżbiety przyznał walijskim bardom prawo organizowania eisteddfod w Caerwys, Clwyd. Ta tradycja odrodziła się w pełni w XVIII wieku.

Jak pisze współczesny druid Philip Shallcrass: "**Poszukiwanie 'autentycznego druidyzmu' jest jak strzelanie z łuku do księżyca: obie czynności są z istoty swej daremne, ale sprawiają wielką radość tym, którzy je wykonują.**", zauważa on dalej, iż pozostałości po dawnej kulturze i wiedza o religii celtyckiej są fragmentaryczne, zafalszowane i niepełne, pochodzą na ogół z drugiej ręki, od autorów rzymskich, lub greckich, czy z wykopalisk archeologicznych, przy czym brak jakichkolwiek dokumentów dotyczących rytuałów czy mitologii. Inne dostępne źródła to wielki zasób średniowiecznych manuskryptów walijskich i irlandzkich, zawierających celtyckie mity, opowieści, historie, genealogie, poezję, czy fragmenty utworów średniowiecznych bardów. →2 Z tych względów współczesne próby rekonstrukcji tradycji druidycznej są z założenia raczej tworzeniem nowej religii bazującej na starych przekazach, niż rewitalizacją starej wiary celtyckiej, która jest praktycznie niemożliwa.

Sam system wierzeń religijnych starożytnych Celtów był niejednorodny i zróżnicowany, mówi się raczej o religiach celtyckich niż o jednej wspólnej religii. Każde plemię miało swoich lokalnych bogów i boginie, ponadto zauważono bóstwa wspólne dla większych grup Celtów. Jak pisze Bożena Gierek: "**Mnogość imion bóstw występujących w wierzeniach Celtów kontynentalnych jest imponująca. Naliczono ich co najmniej 374, z czego 305 występuje tylko jeden raz. Pozostałych 69 nazw wskazywało by na bóstwa o większym znaczeniu, w wielu przypadkach ponadlokalne. Najczęściej pojawiającymi się imionami są: Grannos (19 razy), Belenos (31 razy), Rosmerta (21 razy), oraz Epona (26 razy).**" →3 Inne często wymieniane bóstwa celtyckie to, między innymi, w Irlandii: Lug, Ogma, Danu, Brigit, Nuada, Manannán, Cumhal, Anu, Net, w Brytanii: Mabon, Belisama, Anexiomarus, Beli, Brigantia, Camulos, Mogenos, Grannos, w Galii: Taranis, Lugos, Edros, Ogmios, Bodua. →4

Druidzi pełnili w społeczeństwach celtyckich różnorodne funkcje: kapłańskie, sędziowskie, byli doradcami władców, filozofami, medykami, wróżbitami, astronomami i astrologami, poetami i muzykami, historykami, zajmowali się też magią. →5 Słowo Druid pochodziło według starożytnych uczonych, z Pliniuszem na czele, od greckiego słowa drus, oznaczającego dąb, oraz indoeuropejskiego rdzenia –wid, co znaczy "wiedzieć". Sugerowało

by to, iż druidzi to ci "których wiedza pochodzi od dębu", lub ci "których wiedza jest ogromna". Łączenie druidów z dębami znajduje liczne potwierdzenia zarówno w przekazach dotyczących dębowych gajów gdzie odbywały się misteria druidów jak i w nazwach miejscowości zawierających to drzewo, czy wreszcie w mitologii irlandzkiej, gdzie jest ono uważane za święte. →6

Jak uważa Shallcrass: "[...] kasta druidów, do której należeli Bardowie (poeci, opowiadacze historii i pieśniarze) i Owaci (filozofowie, nawiedzeni), stanowili znikomą część pogańskich społeczności Celtów i nie ma takiej możliwości, by ich praktyki religijne były takie same, jak reszty populacji. Wydaje się, że funkcjonowali oni podobnie, jak kasta braminów w Indiach, czyli mieli własny zestaw wierzeń, rytuałów, obowiązków i zobowiązań, ale występowali również jako kapłani w swych lokalnych społecznościach, pełniąc urzędowe zadania podczas ślubów, pogrzebów, ofiar itd., cokolwiek było wymagane przez religię na danym terenie." →7

Nowożytne odrodzenie druidyzmu

Renesans współczesnego druidyzmu ma swoje początki w XVIII-wiecznym preromantyzmie. Druidzi pojawiają się w wierszach Johna Thomsona (1700-1748), Williama Collinsa (1721-1759), Thomasa Graya (1716-1771). W 1740 John Toland opublikował "Critical History of Celtic Religion." (Krytyczna historia religii celtyckiej), jest to pierwsza poważna praca jaka ukazała się na ten temat w Anglii. Twórczość takich postaci jak: William Stukleley (1689-1765), piszący o Stonehenge i Avebury; megalitycznych świątyniach, jako o sanktuariach druidów, czy William Blake (1757-1827) umieszczający druidów w swoich "Księgach Proroczych" i innych utworach, przyczyniła się do wzrostu zainteresowania druidyzmem. Inni ważni prekursorzy odrodzenia druidycznego, to między innymi: John Wood architekt, urodzony w 1704 roku, który prócz publikacji dotyczących wiary druidów zaprojektował centrum miasta Bath, czerpiąc natchnienie z układu kamieni w Stonehenge; Henry Rowlands, który ukuł teorię jakoby druidzi pochodzili od Noego i wyznawali coś na kształt religii starotestamentowych patriarchów; William Cooke pastor anglikański, który uważał, iż religia dawnych druidów był podobna do chrześcijaństwa, a oni sami dzięki swojej wysokiej moralności nie różnili się zbyt od chrześcijan. We Francji Paul-Yves Perzon, Jean Martin i Simon Pellotier publikują w pierwszej połowie XVIII wieku prace poświęcone religii starożytnych Celtów czyli Galów. →8

W 1751 roku powstało w Londynie walijskie towarzystwo - Cymmrodorion, zajmujące się wydawaniem starych tekstów walijskich, działa ono do dziś. Inne tego typu towarzystwo to powstałe w 1771 roku towarzystwo Gwyneddigion, bardziej radykalne od poprzedniego, wydawało ono pierwszą walijską gazetę poświęconą zagadnieniom społecznym i politycznym "Y Cylch - grawn Cymraeg", zajmowało się też szukaniem funduszy na organizacje eisteddfodów.

Do Gwyneddigion należał Edward Williams, zwany lepiej pod swym artystycznym pseudonimem barda Iolo Morganwg (1747-1826), pochodzący z Glamorgan, człowiek ten jest powszechnie uznawany za ojca odrodzonego druidyzmu. Morganwg był zapalonym celtologiem, a także bardem wykształconym w lokalnej walijskiej tradycji. Stworzył on swój własny "obrządek druidów", który stanowi do dziś rdzeń rytuałów większości grup druidycznych, a także zainicjował powstanie 21 czerwca 1792 roku na Primrose Hill w Londynie organizacji o nazwie Gorsedd Beirdd Ynys Prydain (Gorsedd Bardów Brytanii). Samo słowo Gorsedd oznacza dosłownie "wysokie miejsce", a stosowane było do

starożytnych spotkań bardów, oraz inauguracji i koronacji królewskich, tudzież zgromadzeń plemiennych, które odbywały się na szczytach wzniesień. W 1819 roku przekonał on organizatorów Carmarthen Eisteddfod, jednego z największych tego typu spotkań w ówczesnej Walii, do włączenia w jego obchody także swojego gorseddu. Spotkania te odbywają się w tej formie do dziś. Peter Berresford Ellis opisuje je następująco:

"Stowarzyszenie Gorsedd skupia trzy grupy (zakony): druidzi w białych szatach, bardowie przybierający po zdaniu egzaminu wyznaczonego przez Gorsedd szaty niebieskie i owaci w zielonych szatach nakładanych po zdaniu dwóch egzaminów lub na znak zasług dla walijskiej kultury. W czasie spotkania druidów obnosi się wkoło wielki miecz (y cleddyf mawr) częściowo wyciągnięty z pochwy, ale nigdy całkowicie. Arcydruid zadaje zgromadzonym rytualne pytanie: a oes heddwych? (czy jest pokój?). Zgromadzeni odrzykują: Heddwch! (jest pokój!) Powtarza się to trzy razy. Później Arcydruid otrzymuje Owoce Ziemi, symbolizowane przez róg z winem i snop zboża, aberthged. Młode dziewczyny z kwiatami we włosach tańczą boso wokół. Jeszcze jednym elementem spotkania jest trójnóg symbolizujący trzy boskie przymioty: miłość, sprawiedliwość i prawdę." →9

W 1781 roku powstał ANCIENT ORDER OF DRUIDS (Starożytny Zakon Druidów), założony przez Henrego Hurlle'a. Była to grupa zorganizowana na wzór wolnomularstwa, przyświecała jej idea niesienia pomocy ubogim. W 1833 roku doszło do rozłamu, który zaowocował powstaniem, w 1839 roku Zjednoczonego Starożytnego Zakonu Druidów, który odcinał się od zorientowanego bardziej ezoterycznie Starożytnego Zakonu Druidów. Nowo powstała grupa, miała swoje odziały USA, Australii, a od 1872 nawet w Niemczech. Zakon istnieje do dziś i zajmuje się działalnością charytatywną. Do Starożytnego Zakonu Druidów wstąpił 15 sierpnia 1908 roku Winston Churchill.

"Odrodzenie Celtyckie" pod koniec XIX wieku dosięgło także innych krajów celtyckich. W Bretanii powstał Gorzez Gourenez Breiz Vihan (Gorsedd Bretoński), którego spotkania odbywały się w Guingamp pod patronatem Union Régionaliste Bretonne. Bretończycy przejęli obrzędowość, z niewielkimi zmianami, od Morgwanwga. Podobne inicjatywy powstały w Kornwalii, natomiast w Szkocji, Irlandii i na wyspie Man przyjęła się tradycja organizowania rokrocznych festiwali muzyki, pieśni i poezji celtyckiej. →10

Większość omawianych do tej pory stowarzyszeń, czy grup druidycznych nie miała jeszcze charakteru stricte pogańskiego, ich członkowie uważali się w większości za "pobożnych chrześcijan". Podobnie jest i dziś wielu druidów deklaruje się jako chrześcijanie, inni jako poganie, jeszcze inni łączą te dwie filozofie, są i tacy którzy uważają się za ateistów, twierdząc, że bycie druidem "nie ma nic wspólnego z żadną religią". →11

Przypisy

→1 Święty Kolumba (oryginalne imię: Columcille) głosił: "Moim Druidem jest Chrystus, Syn Boga, Chrystus, Syn Maryi, Wielki Opat, Ojciec, Syn i Duch Święty", cytat za Bożena Gierek "Celtowie" Kraków 1998 wyd. Znak str.140, książka zawiera wiele informacji na temat chrześcijaństwa celtyckiego i jego powiązań z dawnym pogaństwem, patrz także Jan Przybył "Celtyckie chrześcijaństwo" w Wiedza Tajemna nr 3 (Grudzień 1998), nr 1, 2 (Styczeń, Luty 1999).

→2 Philip Shallcrass "Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str. 70

- 3 Bożena Gierek "Celtowie" Kraków 1998 wyd. Znak str.47
- 4 Jerzy Gąssowski "Mitologia Celtów" Warszawa 1987 wyd. Artystyczne i filmowe str.97
- 5 Informacje o druidach i druidkach, ich historii, wizerunku w różnych przekazach, religii, filozofii i naukach zawiera książka "Druidzi" autorstwa Petera Berresforda Ellisa (Warszawa 1998 wyd. Cyklady), a także "The Druid tradition" Philipa Carr-Gomma Shafetsbury 1991 wyd. Element
- 6 Bożena Gierek "Celtowie" Kraków 1998 wyd. Znak str.86
- 7 Philip Shallcrass "Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.65-66
- 8 Peter Berresford Ellis "Druidzi" Warszawa 1998 wyd. Cyklady str.213-220
- 9 Tamże str. 221, a także Richard Cavendish (red.) "Świat tajemny Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str.67-68
- 10 Peter Berresford Ellis "Druidzi" Warszawa 1998 wyd. Cyklady str.221-225
- 11 Philip Shallcrass "Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.66

Obrzędy, święta, modlitwy

Druidzi podobnie jak Wiccanie obchodzą osiem głównych świąt pogańskich. Są to tak zwane Ceremonie Ognia, czyli: Helloween, Candlemas, May Day i Lammas, często znane pod irlandzkimi nazwami: Samhain, Imbolc, Beltane i Lughnasad, mniej potocznie pod nazwami walijskimi: Nos Galan Gaeof, Gwyl Fair, Calan Mai i Gwyl Awst, wraz z przesileniami zimowym i letnim, oraz wiosenna i jesienna równonocą. Jest wiele innych podobieństw pomiędzy ruchem Wicca a Druidyzmem. Jak zauważa Shallcrass, którego macierzysta grupa British Druid Order (Zakon Druidów Brytyjskich) wyrosła z covenu Wicca, "znam co najmniej cztery zakony druidów, których początki sięgają Wicca i poznałem sporo druidów, którzy kiedyś byli Wicca". →12 Co ciekawe autor nie zna przypadków przepływu w drugą stronę od druidyzmu do wicca. →13 Najważniejsza różnica w obu ruchach jest polega na tym, że druidzi oddają cześć słońcu i wykonują swoje rytuały w dzień, natomiast czarownice czczą księżyc i działają w nocy. Druidzi traktują słońce jako symbol duchowego światła. Jak pisał Iolo Morganwg: "Gorsedd bardów Wysp Brytyjskich musi się odbywać w miejscu rzucającym się w oczy, w pełni widoczny i słyszalny dla wsi i arystokracji, wobec słońca i w oku światła; bezprawne jest czynienie takich spotkań ani w ukryciu, w nocy, ani pod żadnym pozorem inaczej, niż wtedy gdy słońce jest widoczne na niebie." →14 Jednakże większość rytuałów jest odprawianych obecnie prywatnie w domach i ogrodach lub w "zacisznych zakątkach gdzieś na wsi", gdyż druidzi cenią sobie nade wszystko cisze i spokój.

Współczesny Druidyzm nie jest też zarezerwowany tylko dla mężczyzn, jak było w przypadku niektórych osiemnastowiecznych grup. Obecnie proporcje mężczyzn i kobiet w większości grup druidycznych są podobne. Kobiety pełnią też czynne i prominentne funkcje jak na przykład przewodnicząca i stały sekretarz The Consil of British Druid Orders (Rada Druidycznych Zakonów Brytyjskich), którą jest obecnie Liz Murray. →15

Większość z współczesnych zakonów druidów, jak już wspomniałem, jest podzielonych na trzy sekcje Bardów, Owatów i Druidów, do których przyjęcia odbywają się przez jakiegoś rodzaju ceremonie inicjacyjne. Bardowie uczą się sztuki, języka i podstaw tradycji druidycznej, dużą wagę przywiązuje się tu do twórczości i intuicji. Wielką wagę przywiązuje się też, do wywodzącego się z średniowiecznej tradycji bardów walijskich pojęcia Awen. Tłumaczonego jako "natchnienie", lub "muza", bardowie średniowieczni upatrywali w nim źródła swego poetyckiego geniuszu, związanego szczególnie z boginią Ceridwen. "W opowieści z IX wieku "Hanes Taliesin", bard Taliesin wypija trzy krople Awenu z Kotła Natchnienia, uwarzonego przez Ceridwen. Dzięki temu zyskuje dar poezji, dar jasnowidzenia i dar zmiany kształtu." →16 Owaci zajmują się wróżbiarstwem i leczeniem, właściwi Druidzi zgłębiają natomiast tajniki wiedzy duchowej.

Mimo wielkiej różnorodności w rytuałach poszczególnych grup druidów, większość z nich używa formuły znanej jako Modlitwa Gorsedd lub Uniwersalna Modlitwa Druidów. Została ona napisana przez Iolo Morganwga a brzmi następująco:

"Zechciej dać nam, Boże, ochronę,
A w ochronie – siłę,
A w sile – zrozumienie,
A w zrozumieniu – wiedzę,

A w wiedzy – wiedzę o sprawiedliwości,
A w wiedzy o sprawiedliwości – umiłowanie jej,
A w tym umiłowaniu – miłość wszystkiego, co istnieje,
A w miłości wszystkiego, co istnieje, miłość Boga,
Boga i wszelkiego dobra." →17

Wielu nowoczesnych druidów woli zastępować w tej modlitwie "Boga" – "Boginią", lub mówi "Boże i Bogini". Inna często pojawiająca się podczas spotkań druidów modlitwa jest wypowiedzana po tym jak wszyscy obecni połączą swe dłonie w kręgu:

"Przysięgamy przez pokój i miłość, że stać będziemy
Serce przy sercu i ręka w rękę
Zauważ nas, o Duchu, i słuchaj co mówimy,
Pieczętując ten nasz poświęcony ślub." →18

Innym powszechnym elementem zebrań druidów jest inkantacja- prośba o Awen, tworzona poprzez niskie i monotonne trzykrotne odśpiewanie słowa awen: "Aaa- ooo- eee- nnn, Aaa- ooo- eee- nnn, Aaa- ooo- eee- nnn." Celem tej inkantacji jest "przywołanie do kręgu inspirującej obecności Ducha". →19

W przypadku innych rytuałów, czy ceremonii istnieje duża dowolność, możliwe są modyfikacje rytuałów, adaptacje rytuałów z innych, często oddalonych od kręgu celtyckiego kultur, a nawet tworzenie nowych, własnych. Shallcrass mówi: "Ja sam dołączyłem afrykańskie, rdzennoamerykańskie i hinduskie elementy do rytuałów, tam gdzie wydawało się to trafne i wyrażało to, co chciałem powiedzieć". →20 Każdy zakon kultywuje także swoją własną tradycję, i tak na przykład BRITISH DRUID ORDER (Zakon Brytyjskich Druidów) założony w 1979 roku, bazuje w swych uroczystościach na historii Llew Llaw Gyffes, według opisu w Mabinogion (manuskrypt średniowieczny). Jest to historia bohatera, interpretowanego jako boga Słońca i jego faz życia: "Celebруемy jego urodziny w Zimowe Przesilenie, nadanie imienia w dzień Candlemas, a także jego otrzymanie broni w czasie Wiosennej Równonocy, czemu wszystkiemu zaś patronuje jego matka, bogini Arianrhod, której niebieskim domem jest Corona Borealis, Korona Północy. W majową wigilię Dziewica Blodeuedd powstaje z kwiatów dębu, janowca i tawuły dzięki inkantacjom druidów Matha i Gwydiona, by zostać narzeczoną i panną młodą Llew. Podczas Letniego Przesilenia osiąga maksimum swych mocy. Podczas Lammas Llew poślubia Blodeuedd, a my celebруемy pierwsze owoce żniw, wynik ich związku, związku boga i bogini Ziemi. Podczas jesiennej równonocy świętujemy kulminację pory zbiorów. Podczas Samhain Blodeuedd wiedzie Llew ku śmierci z rąk jego mrocznego bliźniaka, Pana Zimy. Jego duch odrywa się od ciała w kształcie orła po to, by odrodzić się w ludzkim kształcie podczas Przesilenia Zimowego, kiedy Gwydion odnajduje orła siedzącego wysoko na dębie i śpiewa następującą inkantację:

Dąb co rośnie między brzegami;
Pociemniało wzgórze i niebo!
Czy - przez rany jego - nie powinienem mu rzec,
Że to on jest Llew?
Dąb rośnie na wzniesieniu,
Czy nie moczy go deszcz?
Czyż nie męczyło go dziewięć dwudziestek burz?
Na swych konarach dźwży Llew Llaw Gyffesa.

Dąb, co rośnie pod urwiskiem;
Statecznie i dostojnie dźwizy swą postawę!
Czy może nie powinienem o tym mówić?
Że Lleu przyjdzie w me objęcia?

Kiedy śpiewa, Lleu schodzi z drzewa, aż wreszcie dochodzi do Gwydiona, który przywraca mu postać ludzką przy pomocy różdżki. Jest to ta sama różdżka, przez którą przestępuje Arianrhod, kiedy daje życie Lleu. W ten sposób cykl zaczyna się od nowa." →21

Inne tradycje włączane do obrzędowości druidów to pochodzące z różnych tradycji szamańskich: bębnienie, taniec, śpiew, podróże wizyjne, kontakty ze "zwierzętami mocy", wykorzystywanie "przedmiotów mocy" takich jak kryształy górskie do uzdrawiania. Interesujące jest także przejęcie od Indian Równinnych z Ameryki, niektórych technik szamańskich, które teoretycznie mogły być stosowane przez dawnych druidów, jak na przykład Sweet Lodge (Szałas Potu), czyli specjalnie skonstruowanego szałas zbudowanego z gałęzi i liści, w którym mieści się coś przypominającego ekstremalną saunę, a służący do rytuałów oczyszczania i prób inicjacyjnych. Wykorzystywane są też powszechnie techniki medytacji pochodzące z hinduizmu lub buddyizmu, jak również kabalistyczne techniki pochodzące od okultystycznego Hermetycznego Zakonu Złotego Brzasku. →22

Stowarzyszenia

Elementy rytuałów, rodem z okultystycznych stowarzyszeń, wprowadził do druidyzmu Lewis Spence, różokrzyżowiec i okultysta szkocki. W 1964 roku doszło do rozłamu w Zakonie Druidów na dwie grupy. Pierwsza grupa zachowała pierwotną nazwę i założenia programowe, przewodził jej homeopata dr Thomas Maughan. Członkowie tej grupy, uważali iż założona ona została jeszcze w 1717 roku przez Johna Tolanda, nie można tego jednak udowodnić. Druga przybrała nazwę ORDER OF BARDS, OVATES AND DRUIDS (Zakon Bardów Owatów i Druidów) i zaczęła działać pod przywództwem Rossa Nicholasa, grupa ta przyjęła orientację otwarcie neopogańską. →23 Ross Nichols był dobrym znajomym Geralda Gardnera, ojca współczesnego ruchu czarownic. Obecnie szefem Zakonu Bardów Owatów i Druidów jest Philip Carr-Gomm.

We współczesnym druidyzmie widać wyraźnie tendencje zjednoczeniowe, jedna z najważniejszych inicjatyw zmierzających w tym kierunku jest powstanie w 1989 roku The Concil of British Druid Orders (Rada Brytyjskich Zakonów Druidycznych). Jej zadaniem jest organizowanie forum na którym członkowie poszczególnych obrządków z zachowaniem odrębności mogli by prowadzić wspólne dysputy dotyczące druidyzmu. Początkowo w radzie uczestniczyły cztery grupy, ostatnio uczestniczy w niej regularnie czternaście obrządków, co kwartał przysyłając swych delegatów na spotkania, kilka innych grup kontaktuje się z radą i otrzymuje sprawozdania z jej obrad. W radzie reprezentowane jest niemal całe spektrum ruchu druidycznego począwszy od Starożytnego Zakonu Druidów założonego przez Hurla'a w 1781 roku, aż po nowo powstały INSULAR ORDER OF DRUIDS (Wyspiarski Zakon Druidów), grupujący głównie młodych pogan. Nie przystąpił do niej natomiast wspomniany Starożytny Zakon Druidów obecnie pod przywództwem Davida Loxleya.

Inne działające w Zjednoczonym Królestwie grupy to: SECULAR ORDER OF DRUIDS (Sekularny Obrządek Druidów) założony w 1986 roku, a prowadzony przez Tima Sebastiana, grupa ta zasłynęła z organizacji Narodowych Eisteddford w Stonehenge;

GLASTONBURY ORDER OF DRUIDS (Zakon Druidów Glastonbury) powstał w 1988 roku, kierowany przez Rollo Maughflinga, który jest nie tylko Arcydruidem tego obrządku, ale też Funkcjonariuszem Rady do spraw Stonehenge. Rada ta zajmuje się lobbowaniem na rzecz odnowienia praw druidów do tego miejsca. W Stonehenge, odbywały się rokroczne obchody świąt druidzkich, aż do czasu wprowadzenia tam "strefy zakazanej"; LOYAL ARTHURIAN WARBAND (Lojalna Arturiańska Grupa Wojenna) pod przewodnictwem "Króla Artura Pendragona", która również uczestniczy czynnie w działaniach na rzecz odzyskania dostępu do Stonehenge i przeciwko strukturom drogowym wiodącym przez takie miejsca jak Twyford Down czy Solsbury Hill. Grupy te często łączą się dla odbywania wspólnych uroczystości.

GROVE OF FOUR ELEMENTS (Gaj Czterech Żywiołów) należący do LONDON GROVE OF THE DRUID CLAN OF DANA (Londyńskiego Gaju Druidycznego Klanu Dana), który z kolei występuje pod egidą umiejscowionego w Irlandii FELLOWSHIP OF ISIS (Stowarzyszenia Isis), wydający pismo "Aisling". LONDON DRUID GROUP (Londyńska Grupa Druidów) założona przed 1939 rokiem kiedy to W. B. Crow mianowany został Arcydruidem, urządzająca spotkania otwarte w Conoway Hall w Londynie. Z pracami W. B. Crowa związany jest także UNIVERSAL DRUID ORDER (Powszechny Zakon Druidów), który powstał w 1988 roku. Są także grupy wyspecjalizowane w aspekcie bardycznym druidyzmu, jak AOS DIANA, umiejscowiona w Szkocji, TALIESIN FOUNDATION (Fundacja Taliesińska), BARDIC ORDER GROUP (Grupa Obrządku Bardycznego), czy IOLO MORGANWG FELLOWSHIP (Towarzystwo Iolo Morganwga). Philip Carr-Gomm wymienia jeszcze COLLAGE OF DRUIDISM IN EDINBURGH (Akademia Druidyzmu w Edendurgu), która prowadzi kursy, organizuje odczyty, wydaje broszury, jej działalność skupia się na celtyckim i piktyjskim szamanizmie; WELSH, BRETON AND CORNISH DRUID GROUPS (Walijskie, Bretońskie i Kornwalijskie grupy Druidów) bardziej są nastawione na działalność kulturalną, organizacje festiwali, krzewienie wiedzy o kulturze celtyckiej itp. Ich odzidy mają długą tradycję, Walijski istnieje od 1860 roku, Bretoński od 1899, a Kornwalijski od 1928 roku.

Rada koordynuje także kontakty z druidami z poza kraju z: Francji, Holandii, Irlandii, Ameryki, Australii i innych, oraz wydaje pismo "Druids Voice" (Głos Druidów) →24

We Francji działają między innymi: Groupe Druidique des Gaules wydająca pismo "Message du GDG", Eglise Druidique des Gaules publikująca "Le Druidisme", oraz Les Fiannas grupa propagująca "celtycki skauting". →25

Druidzi są również zrzeszeni w Pagan Federation, która koordynuje działania większości grup neopogańskich w Europie. Rada Brytyjskich Zakonów Druidycznych ma też swoją reprezentację w Anti-Defamation League (Lidze Anty-Zakłamaniowej) Federacji Pogan, która zajmuje się zwalczaniem nieprawdziwych i szkalujących pogan informacji, rozpowszechnianych głównie przez prasę brukową i fundamentalistów chrześcijańskich. Ataki na druidyzmu nie są wprawdzie tak ostre jak w przypadku ruchu wicca, ale zdążają się ciągle, mimo iż druidami są często tak szanowanymi powszechnie obywatelami, jak na przykład Królowa i Księża Walii, którzy są Owatami w Walijskim Gorseddzie. →26

Liczba współcześnie wyznających druidyzm jest trudna do określenia, Boer Lingon uważa, iż jest ich ponad milion (w 1991 roku). →27 Shallcrass na podstawie wiadomości posiadanych przez Radę Brytyjskich Zakonów Druidycznych uważa, iż członkami zrzeszonych w niej Zakonów jest 8000 druidów z czego 3000 mieszka w Brytanii. Z tych

3000 mniej niż połowa uważa się za pogan. Co do pozostałych, to większość z nich mogła by opisywać siebie jako humanistów lub ateistów, podczas gdy znacząca większość jest chrześcijańska, a niewielka część należy do innych wyznań. Autor szacuje, że ponadto w innych ugrupowaniach druidycznych, lub odnoszących się do tradycji celtyckiej, czy też uprawiających indywidualnie jakiegoś rodzaju magię z tego kręgu, może być zaangażowanych kilka tysięcy ludzi. Bazują oni często na pismach Johna i Caitlin Matthews czy Boba Stewarda. →28

Podsumowując rozważania dotyczące współczesnego druidyzmu warto zauważyć, że jest to chyba jeden z najbardziej otwartych spośród współczesnych ruchów neopogańskich. Brak wśród druidów typowego dla innych neopogan wrogiego nastawienia do chrześcijaństwa, choć potępiany jest fundamentalizm kościołów głównego nurtu. Wynika to zapewne ze specyfiki lokalnej tradycji chrześcijańskiej, wolnej od dogmatyzmu rzymsko-katolickiego z jednej strony, a z drugiej powiązanej z tradycją celtyckiego chrześcijaństwa odwołującego się do więzi z naturą i niezbyt ortodoksyjnego. Druidzi wykorzystujący w swoich praktykach rytuały z obszaru praktycznie wszystkich kultur niechrześcijańskich, jawią się być jedną z najbardziej eklektycznych i niejednorodnych formacji neopogańskich końca wieku. W druidzkich zakonach zauważyć można olbrzymią różnorodność w pojmowaniu swej "religii". Od wspomnianego ateizmu, poprzez chrześcijaństwo, szamanizm, aż do wiary w duchy zamieszkujące fenomeny przyrody takie jak słońce, księżyc, kamienie, drzewa i wodę, czy też archetypiczne pojmowanie istoty bóstw oparte na psychologii Junga, albo wiara w coś na kształt Wielkiego Ducha z tradycji Indian amerykańskich, który objawia różne swoje aspekty w poszczególnych emanacjach Boga, czy Bogini. Jest **"tyle odmian druidyzmu, ilu druidów"**. Wspólny im wszystkim jest jedynie szacunek dla ziemi i wszystkich istot ją zamieszkujących, a także związane z tym myślenie ekologiczne. O czym mówi Shallcrass: **"Jako druid pogański zdaję sobie sprawę, że wszelkie moce jakie posiadam, pochodzą z Ziemi, Powietrza, Ognia i Wody, albo raczej od Wielkiego Ducha, który nimi wszystkimi włada. Wiem także, że jeśli czynimy krzywdę Ziemi, krzywdzimy samych siebie i nasze dzieci."** →29

Przypisy

→12 Philip Shallcrass " Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.69

→13 Tamże str.69

→14 Tamże str.67

→15 Tamże str.68

→16 Tamże str.68

→17 Tamże str.69

→18 Tamże str.70

→19 Tamże str.70

→20 Tamże str.70

→21 Tamże str.71-72

→22 Tamże str. 72

→23 Richard Cavendish (red.) "Świat tajemny Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie str.68

→24Na podstawie: Philip Shallcrass " Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.72-73, a także Carr-Gomm Philip "The Druid Tradition" Shaftesbury 1991 wyd. Elements str. 29-41

→25 Jarosław Tomasiewicz "Stare religie nowej ery Główne nurty współczesnego neopoganizmu." Kraków 1994 Nomos nr 5 str.93

→26 Philip Shallcrass " Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.74 patrz także (http://www.paganfed.demon.co.uk/articles/pf_pagan.html)

→27 Jarosław Tomasiewicz "Stare religie nowej ery Główne nurty współczesnego neopoganizmu." Kraków 1994 Nomos nr 5 str.94

→28 Philip Shallcrass " Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.73- 74 patrz też Peter Berresford Ellis "Druidzi" Warszawa 1998 wyd. Cyklady str. 229- 230. W Polsce ukazała się niedawno "Mitologia Wysp Brytyjskich" autorstwa Johna i Caitlin Matthews Poznań 1997 wyd. Rebis.

→29 Philip Shallcrass "Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996 wyd. Thorsons str.77

Rozdział piąty

Szamanizm

Szamanizm współczesny, opisywany w kontekście neopogaństwa, ma wiele specyficznych cech. Po pierwsze, jest to raczej zbiór technik inicjacyjnych, wróżebnych, czy leczniczych, a nie religia odwołująca się do konkretnej teologii. Po drugie, praktyki neoszamańskie mają w większości przypadków charakter indywidualny, choć neoszamani prowadzą często warsztaty grupowe, to nie organizują się, jak to jest w przypadku neopogan, w grupy posiadające określoną strukturę, czy spotykające się w określonym czasie. Po trzecie, współczesny neoszamanizm bazuje, jako jedyny chyba z odłamów neopogaństwa, na wiedzy pochodzącej od autentycznych, żywych społeczności plemiennych, w których tradycja ta jest nadal praktykowana, a nie rekonstruowana i tworzona na nowo, jak to ma miejsce w przypadku większości tradycji neopogańskich.

Termin "szaman" pochodzący od Tunguzów zamieszkujących daleką Syberię, oznacza "osobę parającą się uzdrawianiem przy udziale pomocnych duchów". Dosłownie oznacza on "tego, który jest podekscytowany, poruszony", co stanowi aluzję do ekstatycznych ruchów szamana będącego w transie. →1 Jak zauważa Eliade "Szaman jest w istocie zarazem teologiem i demonologiem, specjalistą od ekstazy i medicine man, pomocnikiem w polowaniu, opiekunem społeczności i stad, przewodnikiem dusz umarłych, a w niektórych społeczeństwach, także uczonym i poetą." →2 Eliade uważa także, że szamanizm był zjawiskiem religijnym rozpowszechnionym wszędzie, tym też można tłumaczyć występowanie praktyk szamańskich w większości omawianych poprzednio tradycji neopogańskich.

Angielski antropolog Nevill Drury, zajmujący się szamanizmem twierdzi iż: "Szamanizm jest wizjonerską tradycją, pradawną praktyką wykorzystującą odmienne stany świadomości do kontaktowania się z bogami i duchami świata natury. [...] Szaman może być uzdrowicielem, zdolnym do pokonania duchów choroby, czarodziejem, zjednującym sobie pomoc duchów w magicznych działaniach, albo pewnego rodzaju psychicznym detektywem, odnajdującym zagubione rzeczy. W innych przypadkach może wydawać się kimś w rodzaju kapłana - pośrednikiem pomiędzy bogami Stworzenia i lepiej znaną sferą codziennych domowych spraw." →3

Chyba najistotniejszym elementem praktyk szamańskich są inicjacje. "Dzięki próbom przebytych podczas inicjacji przyszedł szaman ocenia słabość duszy ludzkiej i uczy się, jakimi sposobami można jej bronić; podobnie poznaje, na drodze doświadczenia, cierpienia wywołwane przez różne choroby i osiąga umiejętność wykrywania ich sprawców; doświadcza rytualnej śmierci, zstępuje do piekieł, a czasem wstępuje do nieba. W sumie wszystkie zdolności szamana zależą od jego doświadczeń i wiedzy 'duchowej'; udaje mu się oswoić ze wszystkimi 'duchami'; duszami żywych i umarłych, bogami i demonami, niezliczonymi postaciami - niewidzialnymi dla wszystkich innych ludzi - którzy zaludniają trzy sfery kosmiczne. Szamanem można zostać: 1. Na drodze spontanicznego powołania [...]; 2. Na drodze przekazywania profesji szamana z ojca na syna; 3. Na mocy osobistej decyzji [...] Lecz niezależnie od metody selekcji szaman zostaje uznany za takiego, dopiero po uzyskaniu dwojakiego wykształcenia: 1. Wiedzy o charakterze ekstatycznym (sny, wizje, transy itd.) i 2. Wiedzy o charakterze tradycyjnym (techniki szamańskie, imiona i funkcje duchów, mitologia i genealogia klanu, tajemny język itd.)" →4

Powyższe uwagi Eliadego dotyczą tradycyjnych szamanów Syberyjskich czy Indiańskich, ale jak mi się wydaje można je zastosować z pewnymi zastrzeżeniami także i do neoszamanizmu. W przypadku neoszamanizmu główną drogą do osiągnięcia wiedzy szamańskiej jest zdecydowanie indywidualna decyzja praktykującego. Powszechne jest także występowanie kobiet szamanek.

W swoim artykule pod tytułem "Neoszamanizm a sąsiednie dziedziny" Wojciech Józwiak, (praktykujący szamanizm, wydawca gazety internetowej "[Taraka](#)" zajmującej się współczesnym szamanizmem) świadomie unikając definiowania pojęcia neoszamanizm, pisze czym różni się on od szamanizmu właściwego. "Najważniejsza różnica polega na tym, kto wykonuje pewne praktyki (lub ma pewne doświadczenia) oraz jaki ma ich przekaz. Ta sama praktyka lub doświadczenie dla Indianina czy Syberyjczyka będzie szamanizmem, ale dla Białego może być już tylko neoszamanizmem. Przekaz tradycyjny (od starszych członków społeczności w której pewne praktyki są żywe) należy do szamanizmu, przekaz książkowy - do neoszamanizmu. [...] Neoszamanizm z konieczności (z natury rzeczy) musi zapożyczać się u plemiennego szamanizmu ludów rdzennych. Dziś głównym źródłem dla praktyk neoszamańskich jest tradycja Indian Ameryki Północnej i Południowej, ale zapewne wkrótce uruchomiona zostanie linia przekazu z Syberii." →5

Współczesny szamanizm europejskich neopogan korzysta obficie z praktyk szamańskich Rdzennych Amerykanów, o czym świadczą choćby wypowiedzi Philipa Shallcrassa, dotyczące praktyk sweat-logde (szałas potu) wykorzystywanych przez jego grupę druidzką. →6

Pierwszym Białym, który zajmował się praktycznie technikami szamańskimi był antropolog Michael Harner. W 1960 roku eksperymentował on z ayahuasca, silną halucynogenną rośliną stosowaną do obrzędów szamańskich przez Indian Conibo i Jivaro w Ekwadorze. Harner był pierwszym, który widział, opisywał, a następnie zaczął praktykować i przekazywać na grunt zachodni tego typu obrzędy. →7

Najsłynniejszym tego typu eksperymentatorem był chyba Carlos Castaneda, którego doświadczenia opisane są w serii książek zapoczątkowanych przez "Nauki Don Juana". →8 Ów amerykański antropolog, w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych, jako student Uniwersytetu Kalifornijskiego przebywając w Meksyku, poznał Don Juana Matusa, brujo - czyli czarownika, szamana z plemienia Indian Yaqui. Don Juan wprowadził go rzekomo w tajniki technik szamańskich bazujących na używaniu "świętych roślin" halucynogennych: peyotlu, bielunia i grzybów psylocibe, które umożliwiały szamanowi podróże poza własnym ciałem. →9 Tego typu techniki są wykorzystywane także przez dzisiejszych szamanów neopogańskich, odwołujących się do tradycji europejskiej. →10 Praktycznie każda z współczesnych gałęzi neopogaństwa (Wicca, Druidyzm) wykształciła coś, co można by nazwać praktykami szamańskimi. Część, jak już wspomniałem, odwołuje się do tradycji istniejących współcześnie kultur pierwotnych i czerpie obficie z doświadczeń indiańskich czy syberyjskich, inni natomiast próbują rekonstruować europejskie tradycje szamańskie (np. Seidhr praktykowany przez ugrupowania Asatrú).

Przedstawię teraz pokrótce na czym niektóre z tych praktyk polegają. →11 Jedną z najpopularniejszych praktyk szamańskich jest swet-lodge (szałas potu), pochodzący z tradycji Indian Północnoamerykańskich. Technika ta polega na zażywaniu swego rodzaju "sauny", w specjalnie do tego celu przygotowanym szałasie. Uczestnicy rytuału odpowiednio przygotowani (zależnie od tradycji przygotowanie zawiera zazwyczaj post i

różnego rodzaju ćwiczenia duchowe, medytację, jogę itp.) wchodzi, zazwyczaj nago, do szczelnego, zaciemnionego, zbudowanego zgodnie z zasadami rytualnymi szałas. W centrum szałas mieści się dołek, do którego przez pomocników znajdujących się na zewnątrz, wrzucane są kamienie rozgrzane do wysokiej temperatury w specjalnym ognisku. Kamienie te są następnie polewane wodą, co powoduje powstanie pary i wysokiej temperatury wewnątrz szałas. Rytuał ten symbolizuje ponowne zstąpienie do łona matki-ziemi. Swet-lodge jest niekiedy stosowany jako preludeum do tak zwanego vision-quest (poszukiwania wizji). Ten rytuał inicjacyjny polega na samotnym udaniu się w odludne miejsce i na połączonym z postem, trwającym od kilku godzin do kilku dni odosobnieniu, które ma pozwolić na kontakt z "świętymi mocami, które zasiedlają ziemię".

W obu przypadkach ważny jest dobór odpowiedniego miejsca i przedmiotów. W większości odmian współczesnego szamanizmu istotną rolę odgrywają, tak zwane miejsca mocy (może to być góra, polana, las itp.), przedmioty mocy (fajki, amulety, kamienie, kryształy itp.), czy zwierzęta mocy (niedźwiedź, wilk, łoś itp.). W społecznościach plemiennych każdy szczerp, klan, niekiedy człowiek miał swoje miejsca mocy, przedmioty mocy, czy zwierzęta mocy. Starano się kontaktować z zamieszkującymi je siłami, czerpać z nich moc i naukę. Inne praktyki to palenie szałwi i innych kadzideł, czy popularna "fajka pokoju". Stephen Buhner [*Czy ceremonie zwracające się ku ziemi są wyłączną własnością Indian?*, w "Tarace", przypis wydawcy.] uważa, iż tego typu ceremonie były odprawiane w większości społeczności zamieszkujących ziemię. Tezę tę wspiera cytatami z książki Mikela Alanda pod tytułem "Sweat." (Pot), mówiącymi o powszechności wykorzystywania pary w celach duchowych i leczniczych, przez społeczeństwa dawnej Europy i niemal całego świata. Autor cytuje też M. Grieve "Modern Herbal." (Nowoczesne Zioła), gdzie jest mowa o powszechnym wykorzystywaniu szałwi w wielu kulturach, w tym o jej roli w ziołolecznictwie średniowiecznej Europy. Wspomina też o praktykach odosobnienia w wielu, także współczesnych religiach. Tego rodzaju poglądy popularne są także wśród wielu współczesnych neopogan.

Inne techniki i rytuały szamańskie, to między innymi: postrzeganie pozacielesne, tak zwana eksterioryzacja; świadome śnienie; różnego rodzaju techniki związane z deprywacją sensoryczną (czyli odłączeniem ciała od dopływu normalnych bodźców zewnętrznych przez np. zanurzenie ciała w ciepłej wodzie, czy zakopanie pod ziemią); trans szamański (uzyskiwany np. przy pomocy wsłuchiwanie się w dźwięk bębna, działający jako "wehikuł" unoszący świadomość) →12; "chodzenie po ogniu" (właściwie po żarze z wygaszonego ogniska) →13; lub Ghost Dance (Taniec Duchów) dzięki któremu nawiązuje się "kontakt ze światem przodków", czy Sun Dance (Taniec Słońca) inicjacyjny rytuał polegający na zniesieniu rytualnych samookaleczeń i tortur, pochodzące z tradycji Indian amerykańskich. →14

Istnieje także olbrzymia i zdobywająca coraz większe zainteresowanie grupa tradycji szamańskich, odwołujących się do rdzennie europejskich korzeni. W wielu tradycjach (Wicca, Asatrú, Druidyzm) wykorzystywane są "podróże za pomocą dźwiękowego napędu (jak na przykład powtarzające się transowe bębnienie lub inwokacje), są one powiązane z totemizmem i wyobrażeniami archetypowymi." →15 Liczni autorzy jak na przykład wspomniani (rozdział o neopogaństwie nawiązującym do tradycji nordyckich) Kenneth Meadows, Jan Fries, czy Freya Aswynn praktykują Seidhr - neoszamanizm północny, związany z runami i prowadzi warsztaty na jego temat. →16 Wychodzą liczne pisma o tematyce szamańskiej jak brytyjskie: "Moonshine" (Blask księżycy), "Silver Wheel" (Srebrny Krąg). →17 Istnieją grupy zajmujące się szamanizmem jak na przykład: Eagles

Wing (Skrzydła Orła) Londyńskie Centrum Współczesnego Szamanizmu, czy Different Drum z Cheltenham. →18

W Europie Środkowej i Wschodniej również wzrasta zainteresowanie szamanizmem. Na Węgrzech powstała w 1998 roku grupa Javas, prowadzona przez Zoltana Csorgo, a odwołująca się do węgierskich tradycji szamańskich. →19 W Polsce istnieje także środowisko zainteresowane neoszamanizmem, zgrupowane wokół cytowanego w mojej pracy pisma internetowego [Taraka](#) i działalności Wojciecha Józwiaka, Ediego Pyrka i Roberta Palusińskiego, artykuły i polemiki dotyczące szamanizmu ukazują się też w piśmie polskich ekologów "Zielone Brygady".

Tomasiewicz zwraca też uwagę na związki neoszamanizmu z "głębką ekologią" i organizacjami typu "Earth First!", które stosują wobec swoich członków szamanistyczne "rytuały włączania"; także bielski klub "Gaja" promuje w Polsce "Drogę Wojownika Gai" swoisty zbiór rytuałów w duchu głębokiej ekologii. →20

Przypisy

- 1 Palusiński Robert "Szamanizm w praktyce." Kraków 1999 wyd. T.T. str. 11.
- 2 Eliade Mircea "Historia wierzeń i idei religijnych." Tom III Warszawa 1997 wyd. PAX str.13.
- 3 Drury Nevill "Szamanizm." Poznań 1994 wyd. Rebis str.14, patrz także "Mitologia przestrzeni wewnętrznej" tego samego autora Warszawa 1992 wyd. Wodnika.
- 4 Eliade Mircea "Historia wierzeń i idei religijnych." Tom III Warszawa 1997 wyd. PAX str. 14, patrz także "Inicjacja, obrzędy, stowarzyszenia tajemne." tego samego autora Kraków 1997 wyd. Znak. Także Pyrek Edi "Inicjacja rzecz o poszukiwaniu wizji." Warszawa 1996 wyd. Pegaz.
- 5 Józwiak Wojciech "Neoszamanizm a sąsiednie dziedziny." Taraka nr 7/99 (www.most.org.pl/taraka/szaman/neoszam.htm) W artykule tym autor omawia powiązania neoszamanizmu z: psychoterapią, religią, neopoganizmem, okultyzmem, magią i feminizmem.
- 6 Philip Shallcrass " Druidry today" w "Paganism today" Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) London 1996, wyd. Thorsons str.77.
- 7 Józwiak Wojciech "Neoszamanizm a sąsiadujące dziedziny." Taraka (www.most.org.pl/taraka/szaman/neoszam.htm) .
- 8 Castaneda Carlos "Nauki Don Juana." Kraków 1991 wyd. Literackie.
- 9 Drury Nevill "Don Juan, Mescalito i współczesna magia. Mitologia przestrzeni wewnętrznej." Warszawa 1992 wyd. Wodnika
- 10 Patrz np. wywiad z Andreą Nebel Haugen w "Wiedzy tajemnej." Wrocław 1999 nr 10 (12)'99, jest ona liderką norweskiej grupy Hord of Hagalaz, odwołującej się do religii Asatrú, śpiewa w zespole folkowym Hagalaz ' Runedance, zajmuje się też magią runiczną,

wydawaniem publikacji na temat mitologii germańskiej i praktykowaniem Seidhr - szamanizmu północnego. Patrz także artykuły: Wojciecha Józwiaka "Muchomorem Karmione Wilkołaki Odyna." (www.most.org.pl/taraka/slow/mukawiod.htm) w "Tarace" i Rodmana "Opowieści Odyniczne." w "Gazecie Strychowej" (<http://republika.pl/xrodman/odyn.htm>), sugerują one iż dawni wojownicy germańscy tzw. berserkowie wykorzystywali psycho-aktywne właściwości muchomora podczas swoich inicjacji wprowadzając się dzięki niemu w szal bojowy.
[W "Gazecie Strychowej" Rodmana dostępne są też prace dr Jerzego Tomasza Bąbla nt. halucynogenów w dawnych kultach europejskich i ich związkach z wilkołactwem: "Wojownicy prehistorii" (<http://republika.pl/xrodman/J.T.Babel3.htm>) i "Wikingowie, wilkołaki i halucynogeny" (<http://republika.pl/xrodman/J.T.Babel2.htm>). Przypis wydawcy]

→ 11 Opisując poniższe praktyki opierać się będę głównie na artykule Stephena Buhlera z "Szaman's Drum" nr 51 opublikowanym po polsku w internetowym piśmie Taraka a przetłumaczonym przez Wojciecha Józwiaka pod tytułem: "Czy ceremonie zwracające się ku ziemi są wyłącznie własnością Indian?" (<http://www.most.org.pl/taraka/szaman/tubylc.htm>), oraz na moich własnych doświadczeniach wyniesionych z warsztatów prowadzonych przez amerykańskiego szamana Davida Thomasa. Inne publikacje opisujące rytuały inicjacyjne kultur szamańskich to mni.: Eliade Mircea "Inicjacja, obrzędy, stowarzyszenia tajemne." Kraków 1997 wyd. Znak; Pyrek Edi "Inicjacja rzecz o poszukiwaniu wizji." Warszawa 1996 wyd. Pegaz, oraz pozycje wymienione wcześniej. Patrz także Marek Has "Medytacje szamańskie." w: Wiedza tajemna nr 5, 6 1999.

→ 12 Józwiak Wojciech "Szamani Epoki Wodnika." [Taraka](http://www.most.org.pl/taraka) (<http://www.most.org.pl/taraka>). [Proponuję także tekst o pracy z bębniem: "[Tarok bębna](#)" - przypis wydawcy.]

→ 13 Tego typu ceremonie opisane są mni. w książce Lecha Emfazego Stefańskiego i Michała Komara pt.: "Od magii do psychotroniki czyli ars magica." Warszawa 1996 wyd. Bellona str. 322, pierwszy z autorów jest również założycielem Rodzimego Kościoła Polskiego (patrz rozdział dotyczący neopogaństwa w Polsce).

→ 14 Patrz: Józwiak Wojciech "Sugape! czyli Taniec Duchów pierwszy raz w Polsce." Taraka (<http://www.most.org.pl/taraka/warszt/czarne.htm>)

→ 15 Pagan Federation Info Pack (http://www.paganfed.demon.co.uk/articles/pf_pagan.html) .

→ 16 Książki: Madows Kenneth "Rune Power- The secret knowledge of the wise ones" Sharfetsbury 1996 wyd. Element, Aswynn Freya "Northern Mysteries & Magick -Runes, Gods and Feminine Powers" St. Paul 1998 wyd. Llewellyn Publications, Fries Jan "Helrunar: a manual of runes magick." Oxford 1997 wyd. Mandrake of Oxford, Madows zajmuje się też szamanizmem indiańskim w książkach: "Earth Medicine." Sharfetsbury 1989 wyd. Element, "The Medicine way." Shafetsbury 1990 wyd. Element, "Shamanic Experience." Sharfetsbury 1991 wyd. Element.

→ 17 Tomaszewicz Jarosław "Stare Religie Nowej Ery Główne nurty współczesnego neopoganizmu." Kraków 1994 Nomos nr 5 str.101.

- 18 Moorey Teresa "Paganism a beginner's guide." London 1996 wyd. Headway .
- 19 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-Wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 56.
- 20 Tomaszewicz Jarosław "Stare Religie Nowej Ery Główne nurty współczesnego neopaganizmu." Kraków 1994 Nomos nr 5 str.101 .

Rozdział szósty

Neopogaństwo w Europie Środkowo-Wschodniej

część 1

Ruchy Neopogańskie w Europie Środkowo-Wschodniej to zjawisko nowe. Choć ich rodowód wywodzi się często z okresu początku wieku, pamiętać trzeba, iż w latach dominacji komunistycznej na tych terenach wszelka działalność tego typu była nielegalna. Dlatego historia większości tych ugrupowań liczy zaledwie kilka lat, co stanowi istotny problem w dotarciu do dotyczących ich materiałów. W rozdziale tym przedstawię krótką charakterystykę ugrupowań i organizacji neopogańskich działających na terenie: Litwy, Łotwy, byłych Prus, Estonii, Białorusi, Ukrainy, Rumunii, Serbii, Węgier, Czech i Rosji. Opierać się będę, ze względu na brak innych źródeł, głównie na pionierskiej w tej dziedzinie pracy autorstwa Piotra Wiencha pod tytułem: "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej". Jest ona raportem z badań terenowych przeprowadzonych przez autora w wymienionych krajach. Rezygnuję tutaj z przedstawienia rysu mitologicznego, mitologia słowiańska jest w zarysie przedstawiona w rozdziale dotyczącym neopogaństwa w Polsce. Ciekawsze i bardziej na miejscu będą tu wypowiedzi członków poszczególnych ugrupowań neopogańskich dotyczące ich prób rekonstrukcji życia religijnego dawnych Słowian i Bałtów.

Rozdział szósty

Neopogaństwo w Europie Środkowo-Wschodniej

część 2

Litwa

Ruch neopogański na Litwie posiada bogatą historię. Początki zainteresowań rodzimym folklorem i mitologią sięgają końca XIX wieku i początków XX. Wtedy to, na fali rozkwitu litewskiej świadomości i kultury narodowej zaczęto sięgać do starych podań, kronik i tekstów. Jednym z pierwszych badaczy historii i folkloru Litwy był Simanas Daukantas (Szymon Dawkont, 1793-1864). Człowiekiem który zapoczątkował litewskie odrodzenie pogańskie był Vilius (Wilhelm) Storosta (1868-1953), dramaturg, filozof i mistyk, a także publicysta, który przybrał imię Vydunas (co po litewsku znaczy "widzący"). Jego filozoficzna synteza teozofii litewskiej z tradycją panteistyczną i pogańską, znalazła odzwierciedlenie w artykułach pisanych do gazet, tekstach odczytów wygłaszanych na zjazdach różnego rodzaju stowarzyszeń litewskich, a przede wszystkim w trylogii dramatycznej: "Cienie przodków" (1908), "Wieczny ogień" (1912-13) i "Pożar Świata" (1938).

Zainicjował on też, na wzgórzu Rambynas, obchodzenie pogańskich rytuałów tak zwanego Święta Rosy. Po przedstawieniu jednego z jego dramatów, 2 marca 1930 roku, zafascynowana pogaństwem grupa młodzieży założyła na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie stowarzyszenie pod nazwą "Korporacja Romuva". Romuva to według przekazów historycznych, dawna świątynia ku czci bogów Perkuna, Patollusa i Potrimpusa, która znajdowała się na Sambii. Rósł tam "wiecznie zielony dąb", a ofiarę sprawował kapłan Kriwe- Kriwajtis, który pełnił ponoć rolę "bałtyjskiego papieża". →1 Korporacja organizowała ludowe święta i obrzędy, uczestniczyła w obchodach świąt narodowych i państwowych, zajmowała się też popularyzacją wiedzy o dawnej litewskiej tradycji. Po roku 1940 działalność grupy została zakazana, a jej członków dosięgły komunistyczne represje.

Próbie wznowienia działalności grupy podjął w 1967 roku student Uniwersytetu Wileńskiego Jonas Trinkunas, który wraz z grupą przyjaciół założył wówczas "stowarzyszenie na rzecz odrodzenia dawnej kultury litewskiej Romuva". Wydano wtedy trzy numery pisma "Romuva", po czym działalność grupy oskarżonej przez władze o "idealizowanie burżuazyjnej i feudalnej przeszłości Litwy" została zakazana, a Trinkunas usunięty z Uniwersytetu. →2 Romuva została ponownie wskrzeszona w 1988 roku, jako "Stowarzyszenie etnicznej kultury litewskiej". Na Uniwersytecie Wileńskim powstało związane z nią pismo pod nazwą "Vilniaus Romuva", ponownie zaczęto organizować obrzędy i święta. W skład Romuwy wchodzi też organizacja młodzieżowa i stowarzyszenie wyznaniowe "Romuva" (zarejestrowane oficjalnie w 1992 roku). W założeniach programowych mają one, między innymi, propagowanie folkloru litewskiego i działalność rytualną polegająca na celebrowaniu świąt litewskich. Grupa posiada obecnie pięć oddziałów na całej Litwie.

Od 1990 roku organizowane są coroczne obozy letnie, tak zwana "letnia szkoła Romuwy". Polegające na połączeniu zajęć teoretycznych z dziedziny obyczajowości i

kultury litewskiej, z zajęciami praktycznymi (zdobienie naczyń, prace brązownicze, tkanie pasów, nauka tradycyjnych pieśni itp.). →3 Zdaniem Trinkunasa trzy kluczowe terminy niezbędne do zrozumienia istoty pogaństwa to:

- - "moralność (po lit. dora), wiąże się w/g Trinkunasa ze słowem praca (po lit. darba) oraz słowem ład, harmonia, zgoda (po lit. darna). Praca człowieka stworzyła na świecie ład, dlatego człowiek jest twórcą kultury.
- - świętość (po lit. šventumas), podobne do słów światło (šviesa) i blask (po lit. švitiejimas), oznacza wszystko co służy życiu, co ma wartość ponad czasową, a więc również obyczaje. Szczególnym przejawem życia jest wiosna, kiedy po zimowej śmierci budzi się przyroda.
- - przyroda (po lit. gamta)- nasza cywilizacja odciąga człowieka od natury. Przyroda jest w niej przedmiotem, obiektem użytku; powinniśmy natomiast patrzeć na przyrodę jako na źródło świętości." →4

Vyduanas nie przeciwstawiał pogaństwa chrześcijaństwu, natomiast współcześni jego kontynuatorzy na łamach pisma wydawanego przez Romuvę "Druvis" piszą: "Religia bałtycka – Druvis – była stara, samodzielna, nie potrzebowała innych religii. Dlatego działalność misjonarzy chrześcijańskich była tu bezowocna. Aktywność ich przyniosła sukces dopiero przy użyciu siły – krzyżacy na wybrzeżu bałtyckim, a Słowianie na ziemi Jadźwingów. Z historii wiemy jakie były skutki takiej chrystianizacji. Bałtowie utracili wielkie obszary swojego terytorium, zniszczone zostały i zniewolone plemiona, wzgardzona i zakazana była Druvis – stara religia." →5

Neopoganie z Romuwy rekonstruując swą dawną religię zdają sobie sprawę z niedoskonałości źródeł jakimi dysponują, starają się w związku z tym wzbogacić swe poszukiwania o nowe elementy. Romuva, przy współpracy z klubem Jungowskim w Wilnie, stara się interpretować dorobek kultury litewskiej na bazie psychologii głębi i koncepcji archetypów. Przy tego typu próbach, odwoływano się także do dorobku naukowego Marii Gimbutiene, litewskiego pochodzenia, zmarłej niedawno, profesor archeologii Uniwersytetu Harvarda i UCLA, światowej sławy uczoney, specjalistki od pogańskich kultów i wierzeń. Jej książka "The Language of the Goddess." (Język Bogini) stanowiła inspirację dla amerykańskich neopogan, szczególnie z gryp wiccańskich. Litwę odwiedzała też Starhawk, autorka "Spiral Dance" (Spiralny Taniec), czołowa przedstawicielka ruchu Wicca. Romuva współpracowała też z wybitnym litewskim religioznawcą Norbertasem Velusem, zmarłym w 1997 roku. Uczestnicy tej grupy utrzymują także kontakty z ugrupowaniami neopogańskimi z całej Europy, Stanów Zjednoczonych i reszty świata (Indie), między innymi poprzez organizowanie konferencji międzynarodowych (ostatnia w 1998, z udziałem około 30 organizacji z ponad 20 krajów). W USA przez długie lata wychodziły wydawane przez emigrantów litewskich i łotewskich pisma poświęcone pogaństwu bałtyjskiemu "Romuva/USA" i "Sacred Serpent" (Święty Wąż). →6

Aby przybliżyć filozofię i sposób myślenia o religii członków Romuwy przedstawiam poniżej tekst: "Podstawy Wiary Wileńskiej Wspólnoty 'Romuva'":

- "1. Romuva jest religią narodu litewskiego, która rozwijała się i rosła razem z narodem i była decydującą siłą tego wzrostu. Jest przedłużeniem starej bałtyckiej wiary. Wiara ta zawsze była nieodłączną częścią ducha tego narodu i nigdy nie była przezeń odrzucona lub zapomniana. Religia bałtycka nie neguje innych religii i ich bóstw, ale przede wszystkim wyodrębnia świętość Natury, tradycyjny bałtycki sposób życia, stworzony przez

wiele wieków. Tę narodową religię określił jeszcze książę Giedymin, twierdząc, że każdy naród ma swoją drogę do Boga.

- 2. Wiara Bałtycka nie uzasadnia się poprzez dogmaty, prorocтва, objawienia. Sens wiary- to harmonia świata (Natury) i człowieka, tworzenie, podtrzymywanie i ochrona tego ładu (harmonii). Najwyższym celem ludzkiego życia jest harmonia z Naturą i innymi ludźmi. Pełnowartościowe (sensowne) szczęśliwe życie jest określane przez los i możliwe do osiągnięcia w ramach zarysowanych przez Laimę (los, szczęście).
- 3. Człowiek, w ciągle zmieniającym się świecie powinien nauczyć się żyć w tym, co się nie zmienia i co jest zawsze tym samym. Żyjąc tak staje się rozumny (Vydunas). Romuva jest tym miejscem, gdzie człowiek może się skupić, uspokoić i osiągnąć cnotę duchowości.
- 4. Cały świat, całe życie to przejaw Wielkiego Życia (Natury), z którego powstaje. Bałtowie nazywają to Bóstwem, Żeminą (Ziemią), Motiną (Matką) i innymi imionami bóstw. Świętość- to najdoskonalszy przejaw życia świata, wszystko jednoczący, godzący i żywiący.
- 5. Jak drzewo czerpie siły z najciemniejszych głębin ziemi, tak i człowiek z przodków – krainy zmarłych. Śmierć nie zagraża wiecznemu i nieśmiertelnemu rodowi. Umiera tylko ciało, a dusza wciela się w drugi kształt życia. Wiara bałtycka jednoczy wszystkich wierzących – byłych i obecnych.
- 6. Źródłem wiary bałtyckiej są stare pieśni ludowe, legendy (podania), zwyczaje i inne dziedzictwo przodków. Romuva obchodzi święta kalendarzowe, rodzinne i narodowe. Swoje obrzędy spełniają w lesie.
- 7. Podstawa, fundamentem wiary bałtyckiej jest moralność. Ważną cechą Romuvai, ludzi wierzących, jest szacunek dla Natury, człowieka i całego życia. Najważniejsze cnoty – to prawość, pracowitość, powściągliwość, harmonia, tzn. zdolność do współżycia z innymi ludźmi i światem.
- 8. Tradycja ukształtowała moralność w rodzinie i wspólnocie. Cnota- to nie zewnętrznie podtrzymywanie i wypełnianie nakazów i obowiązków, ale harmonijne życie według tych nakazów (obowiązków). Podstawowym dążeniem moralności jest to, aby w rodzinie, wspólnocie panowała zgoda i szacunek dla tradycji przodków." →7

Przypisy

→1 Na podstawie: Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.24-25, oraz Maszkiewicz Mariusz "Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)" Kraków 1994 "Nomos" nr 5 str.107-108, informacje na temat mitologii bałtyjskiej i słowiańskiej znaleźć można w mni.: Brückner Aleksander " Starożytna Litwa. Ludy i Bogi. Szkice historyczne i mitologiczne. " Olsztyn 1979 wyd. Pojezierze, Gieysztor Aleksander "Mitologia Słowian" Warszawa 1986 wyd. Artystyczne i filmowe, Głosik Jerzy " W kręgu Światowida" Warszawa 1979 wyd. Krajowa Agencja Wydawnicza, Vélius Norbertas "Religia i mitologia dawnych Litwinów." w Konteksty Polska Sztuka Ludowa nr 3-4 1993, oraz Laciejewicz Lech (red.) " Mały słownik kultury dawnych Słowian". Warszawa 1990 wyd. Wiedza Powszechna.

→2 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.25-26, oraz Maszkiewicz Mariusz "Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)" Kraków 1994 " Nomos" nr 5 str.108-109

→3 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.26-27, oraz Maszkiewicz Mariusz "Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)" Kraków 1994 "Nomos" nr 5 str.110-113

→4 Cytat za Maszkiewicz Mariusz "Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)" Kraków 1994 "Nomos" nr 5 str.111

→5 Tamże str.113

→6 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 27- 29

→7 Maszkiewicz Mariusz "Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)" Kraków 1994 "Nomos" nr 5 str.121-122

Łotwa

Zainteresowania pogaństwem na Łotwie sięgają początków XX wieku. Popularyzatorami rodzimej spuścizny duchowej byli: Krisjanis Barons – etnograf, który zebrał unikalny zbiór dain, dawnych pieśni opisujących szczegółowo lokalne wierzenia, obyczaje i rytuały pogańskie; oraz Andrejs Pampurs, łotewski poeta, autor eposu "Lacplesis" (Niedźwiedziobójca), opisującego realiach panteonu łotewskiego walkę ludowego bohatera Lecpleisisa z siłami zła uosabianymi przez Zakon Kawalerów Mieczowych.

W dwudziestoleciu międzywojennym pojawia się na Łotwie ugrupowanie "Dievturi" (znaczy "Ci którzy są z Bogiem"). Ruch ten zarejestrowano jako grupę religijną 26 lipca 1926 roku. W 1929 (7 października) zarejestrowano "Latvijas Devturu Sadraudze", składający się z trzech grup w Rydze, oraz grup w Jegawie, Valmierze i Lipawie. Założycielem grupy był Ernest Brastins. →8

Grupa liczyła, jak wspomina jej przedwojenny członek Osvalds Krejcers, w samej Rydze około 500 osób. Odbytywały się regularne spotkania, na których "[...] **odprawiano rytuały na cześć Boga. Istotą rytuałów było zapraszanie Boga do siebie, śpiewaliśmy stare pieśni ludowe, chwile medytacji i skupienia. Obchodziliśmy także święta kalendarzowe.**" →9 Po wkroczeniu armii radzieckiej na Łotwę w 1940 roku, przywódca grupy został aresztowany, a następnie stracony 28 stycznia 1942 roku. Devturi było represjonowane tak jak i inne ugrupowania religijne i kościoły, odbywały się jednak potajemne spotkania członków. →10

Wznowienie oficjalnej działalności nastąpiło dopiero w 1988 roku, za sprawą Edgara Detlavsa. Devturi ma strukturę federacyjną opartą na parafiach, posiadających osobowość prawną (są zarejestrowane w Departamencie Spraw Religijnych Ministerstwa Sprawiedliwości). Parafia zgodnie z Łotewskim prawem musi liczyć minimalnie 20 osób, w związku z tym wielu indywidualnych wyznawców jest przypisanych do parafii oddalonych od swojego miejsca zamieszkania. Każda parafia ma swój własny statut i szeroką autonomię, członkowie płacą roczne składki. Poszczególne grupy posiadają swoje zespoły muzyczne i własną tradycję podtrzymywaną lokalnie. Brak wyraźnie zarysowanej hierarchii, funkcji kapłana, choć są osoby lokalnie kierujące wspólnotą. Wyznawcy Devturi nie uznają kalendarza księżycowego, "[...] **u nas wszystko podporządkowane jest słońcu, cały nasz kalendarz, daty uroczystości. Kalendarz zmienia się, daty przesuwają się, ale my chcemy, by wszystko odbywało się zgodnie z aktualnym kalendarzem astronomicznym.**" →11 Obchodzone są uroczystości związane z cyklami życia: narodziny, śluby, śmierć, jak również organizowane są spotkania bez żadnej okazji, z potrzeby chwili, spontanicznie. Obrzędy zaczynają i kończą się śpiewem, pali się podczas nich świece.

Devturi jest przez swoich członków postrzegana jako religia pozbawiona dogmatów i wysoce indywidualistyczna. Ints Calitis, członek Devturi mówi o tym w ten sposób: "**Devturi to religia demokratyczna. My nigdy nie oczekiwaliśmy jakiegoś zbawienia, wyzwolenia, jakiejś pomocy od Boga. Dawni Łotysze szukali u Boga rady, by pokonywać trudności, nie szukając pomocy w kościele, u duchownego, proroka. U nas nie ma takiego pojęcia, że jeśli będziemy właściwie postępować, czeka nas życie wieczne, a jeśli będziemy postępować źle, pójdziemy do piekła. Badania archeologiczne i badania folkloru wykazują, że nie tylko Łotysze, ale w ogóle Bałtowie byli dość samodzielni, mogli sobie poradzić w**

swoim kręgu, w rodzinie, bez specjalnych zebrań. I u nas były centra życia religijno – duchowego, ale nie miały one decydującego znaczenia. I dlatego jedna z przesłanek naszej wiary jest indywidualizm, brak masowej organizacji. Organizujemy się w stowarzyszenia tylko dlatego, że podlegamy presji ze strony innych wyznań i ze strony władz." →12

Stosunek do chrześcijaństwa, najlepiej charakteryzuje wypowiedź Calitisa: "Niektóre chrześcijańskie dogmaty są dla mnie nie do przyjęcia. W naszych dawnych wierzeniach nie znamy takiego pojęcia jak grzech. Nasz folklor, nasza dawna myśl uczy nas być dobrym, nie bać się jakiegokolwiek kary. Są normy, które regulują sferę etyczną społeczeństwa, ludzkiej egzystencji, także i w naszym folklorze. Dla nas Bóg to najrozumniejszy doradca, który prowadzi do dobra i przekazuje swoją wiedzę. Jeśli chodzi o sferę obrzędową, wiemy ze wszystkie dawne ludy składały ofiary. U nas nie może być mowy o ofiarach z ludzi, choć w Biblii mowa jest o ojcu, gotowym ofiarować swojego syna. Wiele tego co charakterystyczne dla Azji, dla tych regionów, w których powstało chrześcijaństwo, jest trudne do przyjęcia dla innej mentalności, dla innych społeczeństw. Na Północy mamy inny temperament, inny światopogląd, tak że to nauczanie nie pasuje. Ludzie przywykli orientować się na wodzów, idea misji powtarza się na ziemi jako idea fuhlera, wodza, co prowadzi w filozoficzną ślepią uliczkę. Człowiek traci samoświadomość, indywidualność, wartość jako jednostka, zdaje się na kogoś, na dobrego cara, na sprawiedliwego wodza. W tym sensie chrześcijaństwo z mojego punktu widzenia jest negatywne." →13

Wrogi stosunek do chrześcijaństwa, mimo deklarowanego generalnie szacunku do innych wyznań, tłumaczony jest też następująco: "Obecne procesy społeczne związane z krachem systemu bolszewickiego pozwalają zaobserwować takie zjawisko, że najgorliwsi wyznawcy chrześcijaństwa wywodzą się z kręgów dawnych ideologów partyjnych. I to nie dla tego że stracili swoje duchowe oparcie, ale dlatego, że tę ideologię przejęli od chrześcijaństwa. Pojawiają się liczne kręgi poszukiwaczy wedyjskich, tantrycznych dróg, krysznaici, to jest przejaw poszukiwania. Wywołuje to gwałtowne przeciwdziałanie wyznań chrześcijańskich, przy czym wykorzystuje się do tego struktury państwowe. Przykładem są zmiany w ustawie o oświacie, dotyczące nauczania religii w szkołach i temu podobne." → 14

Do ruchu Devturi przynależą głównie ludzie starsi, choć jest też grupa młodzieży, głównie dzieci starszych członków grupy, przeważają ludzie z wyższym wykształceniem. → 15

Przypisy

→8 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.33-34

→9 Tamże str.34

→10 Tamże str.35

→11 Tamże str.38-39

→12 Tamże str. 36-37

→13 Tamże str. 37-38

→14 Tamże str. 42

→15 Tamże str. 41

Prusy

W 1990 roku założony został "Klub Prusa" skupiający osoby z Litwy, Łotwy, Niemiec i Polski, a zainteresowane dziedzictwem kultury dawnych Prusów. Także wskrzeszeniem ich dawnych rytuałów i obrzędów. Klub współpracuje z niemieckim Towarzystwem Tolkemita, zajmującym się również rekonstrukcją kultury przedchrześcijańskich Prus. →16 Wspomnieć też warto prace Władimira Toporowa, rosyjskiego bałtysty i językoznawcy z Kowna, Letasa Palmitasa. Opublikowali oni w 1984 roku swoją wersję rekonstrukcji języka Prusów, prowadzą też działalność wydawniczą i publicystyczną związaną z kulturą Prusów.

Inną tego typu inicjatywą jest powstała w 1988 roku grupa "Rasa" (Rosa). Założył ją Valdis Mukypavels, grupa zajmuje się popularyzacją kultury i języka pruskiego, do jej celów należy także "zbieranie rozproszonych fragmentów łotewskiego dziedzictwa kulturowego, aby je ożywić i włączyć do wspólnego dziedzictwa kulturowego." Rasa to także zespół muzyczny, łączący w swej twórczości motywy muzyczne pochodzące z terenów Litwy, Łotwy, Prus i rekonstrukcje języka pruskiego. Celem grupy jest między innymi wskrzeszenie tradycji wajdelotów, legendarnych pogańskich śpiewaków i szamanów, których nazwa pochodzi z języka pruskiego. W 1999 roku z inicjatywy środowisk zainteresowanych Prusami, podjęto starania o uznanie Prusów za mniejszość narodową przez The International Minority Rights Group w Londynie. →17

Przypisy

→16 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.29

→17 Tamże str. 30

Estonia

W latach dwudziestych w Estonii powstał ruch neopogański o nazwie "Taara". Jego głównymi teoretykami było małżeństwo: Kustus Utuse, oficer armii estońskiej i Maarda Lepp, pisarka. Ruch ten nawiązywał do pogańskich tradycji ugrofińskich i postulował kształtowanie kultury w oparciu o rodzimą tradycję. Po rozpadzie ZSRR ruch neopogański zaczął się odradzać w formie zdecentralizowanych inicjatyw lokalnych. Przekładem takiej inicjatywy może być powstanie klubu ochrony dziedzictwa "Tolet", który działał w Tartu w latach 1987-94. Członkowie klubu, między innymi Art Lete, obecnie wicedyrektor Estońskiego Muzeum Narodowego w Tartu, organizowali obchody świąt kalendarzowych, prowadzili też działalność wydawniczą (pismo "Hiis" co oznacza "święte drzewo"). Inny ośrodek działalności neopogan to, złożony przez Addolda Mossina, ośrodek pogański, mieszczący się w zakupionych do tego celu zabudowaniach wiejskich, około 40 km od Tartu. Powstaje tam obecnie drewniana świątynia, w której odbywać się będą obrzędy. Mossin nawiązuje do tradycji estońskich szamanów "hiislarów", twierdzi, że tradycje te przetrwały w jego rodzinie i zostały mu przekazane przez dziadków. Grupa ta wydaje swoje własne czasopismo. →18

Przypisy

→18 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 43-44

Białoruś

Na Białorusi w okresie rozpadu ZSRR powstała grupa "Krywya", (dokładnie Centrum Etnokosmogonii "Krywya"). Jej założycielami byli fizyk Sierhiej Sanko i malarz Chwiodor Kaszkurewicz. Nazwa grupy pochodzi od plemienia Krywiczów, zamieszkującego niegdyś tereny północnej Białorusi. Członkowie Centrum odwołują się do dorobku grupy białoruskich archeologów, którzy dowodzą, iż Białorusini nie wywodzą się od Słowian, lecz od zeslawizowanych Bałtów. Grupa prowadzi działalność gospodarczą i dzięki kampanii "Wilkołak", powstałej aby finansowo wspierać działalność grupy, wydaje pismo poświęcone etnologii i archeologii, pod nazwą "Krywya". Organizuje też konferencje międzynarodowe dotyczące odradzającego się pogaństwa i zajmuje się popularyzacją muzyki ludowej. Jak zauważa Piotr Wiench: "Osobliwością grupy są sympatie dla ekstremizmu prawicowego i akceptacja przemocy jako instrumentu prowadzenia polityki." →19

Przypisy

→19 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 45.

Ukraina

Na Ukrainie odrodzenie pogaństwa zainicjował prof. Władimir Szajan (1908-1974). W 1934 roku przeżył on objawienie religijne na górze Grechit, na Huculszczyźnie. A w 1943 roku założył Orden Licarow Boga Sonca (Zakon Rycerzy Boga Słońca), którego historia nie jest bliżej znana. Jak przypuszcza Leonard Pełka, z jego wyznawców mógł być sformowany oddział UPA pod wezwaniem Peruna. Działalność Szajana nabrała rozmachu dopiero po wojnie i na emigracji, był on dyrektorem londyńskiej biblioteki im. Tarasa Szewczenki w Stowarzyszeniu Ukraińców, w Wielkiej Brytanii. Dzięki jego działalności publicystycznej i we współpracy z Mirosławem Sitnikowem, w środowisku emigrantów ukraińskich powstała w 1981 roku w Hamilton, w Kanadzie "Gromada Ukraińskiej Ridnoj Wiaru" (Wspólnota Rodzimej Wiary Ukraińców). →20

Na samej Ukrainie działały: RUNvira "Ridnaja Ukrainskaja Narodnaja Vira" (Rodzima ukraińska wiara narodowa z Lwem Syłenko na czele i Gromada Ukrajnskich Jazicznikow "Prawosław'ja" (Grupa Ukraińskich Pogan "Prawosławie"), powstała w 1993 roku z inicjatywy Galiny Łozko, ukrainistki i Andrieja Bogoroda - etnografa. Pierwsza z wymienionych grup niewiele ma wspólnego z pogaństwem sensu stricto, jest to religia objawiona, z Lwem Syłenko jako prorokiem." →21

Druga natomiast odwołuje się do tradycji zapoczątkowanej przez Szajana w Hamilton i nazywa się "prawowitą wiarą Ukrainy", grupa ta wydaje pismo "Swarog"(od 1995 roku). →22 Dwudziestego piątego sierpnia 1997 roku miał miejsce w Kijowie I Ogólnoukraiński Sobór Rodzimej Wiary, nastąpiło na nim zjednoczenie wspólnot krajowych i zagranicznych, oraz powołanie "Widrodzenia Ukrajnskoj Ridu Wiru" (Odrodzonej Rodzimej Wiary Ukraińskiej).

W odezwie soborowej przeczytać można: "Uważamy się za prawnych spadkobierców i kontynuatorów Pogańskiej Wiary Rusi-Ukrainy, która w 988 roku została zakazana przez międzynarodową religię chrześcijańską. [...] Nasza Rodzima Wiara głęboko osadzona jest w naszych tradycjach i stanowi trwały system wierzeń narodowych. [...] Wierzymy w Rodzimych Ukraińskich Bogów zjednoczonych w Swarogu." →23

Podstawy wiary RUNviry zawarte są, w tak zwanej "Księdze Welesa", najstarszym dokumencie piśmiennictwa staro słowiańskiego, pochodzącym ponoć z V wieku p.n.ch., a spisany dopiero w IX wieku, dokument ten odnaleziono w 1919 roku. W książce "Wira Priedkiw Naszych" (Wiara Przodków Naszych) autorstwa Władimira Szajana, zawarty jest obszerny teoretyczny komentarz "Księgi Welesa". Grupa wydaje liczne publikacje książkowe i periodyki, poświęcone popularyzacji wiary i kultury starożytnych Ukraińców, utrzymuje kontakty z grupami z innych krajów między innymi z polskim Zrzeszeniem Rodzimej Wiary. →24

Przypisy

→20 Pełka Leonid "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (rodowody-doktryna-kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 23

- 21 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.45
- 22 Tamże str.46, także " Neopaganism in Central- Estern Europe"
(<http://staszic.ifispan.waw.pl/research/paganism/pagancee.htm>)
- 23 Pełka Leonid "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (rodowody- doktryna- kult)."
(maszynopis w posiadaniu autora) str.24
- 24 Tamże str.25, w Polsce ukazała się niedawno nakładem wydawnictwa Toporzeł praca pióra Haliny Łozko pod tytułem "Rodzima wiara ukraińska".

Rumunia

W Rumunii działa Clubul Acoladeor, która powstała w 1993 roku, kiedy to jej członkowie zorganizowali pierwsze seminarium dotyczące pogaństwa, na uniwersytecie w Bukareszcie. Inicjatorem powstania grupy jest Bogdan Radulescu, dziennikarz redakcji programów radia rumuńskiego dla zagranicy. Grupa liczy siedmiu członków, ludzi aktywnych, publikujących artykuły, organizujących konferencje i około stu sympatyków; ludzi zainteresowanych działalnością grupy. Są to głównie studenci i młodzi intelektualiści. Grupa organizuje też wyprawy w góry, "do dawnych sanktuariów", gdzie omawiane są różne aspekty pogaństwa, śpiewane są pieśni ludowe, palone świece. Na wiosnę 1998 roku zorganizowano "duże spotkanie w czasie równonocy wiosennej".

Lider grupy jest zafascynowany ideami ruchu Nowej Prawicy, o swoich zapatrywaniach politycznych mówi: "Czytałem wiele książek, ale pociągała mnie Nowa Prawica. Nie dlatego, że zajmowali się pogaństwem, ale dlatego, że odrzucali wszelki uniwersalizm, w tym chrześcijaństwo i homogenizację świata na wzór zachodni – homo economicus, w wizji liberalnej i homo sovieticus w wizji komunistycznej. To są konsekwencje uniwersalizmu. Trzeba rozróżnić między uniwersalizmem i uniwersalnością. Uniwersalizm to rodzaj rasizmu, bo jakiś partykularny element świata stara się ukazać jako powszechny. Uniwersalizm jest według mnie niebezpieczny, gdyż odrzuca relatywność kultury. Koncepcja relatywizmu kultury jest dla mnie bardzo istotna. Staram się zachować szacunek dla wszelkich partykularizmów. Może to nie jest najszcześniejsze sformułowanie - relatywizm kultury, o wiele lepsze jest pojęcie etnopluralizmu. Ten etnopluralizm w wielu przypadkach jest antropologicznym pragnieniem zachowania zróżnicowania świata. Ten nakaz łączy się z ideami ekologicznymi, dla mnie ekologia to nie tylko wizja utylitarna, utrzymania bioróżnorodności życia, ale równocześnie powinniśmy zachować etnoróżnorodność. Sympatyzuje z partykularnymi ruchami. Ruch zmierzający do zachowania etnicznych partykularizmów jest czymś więcej niż nacjonalizm, dlatego że często współczesny model państwa narodowego pozostaje w konflikcie z etnicznymi partykularizmami lub korzeniami etnicznymi. Nie chce oceniać nacjonalizmu z moralnego punktu widzenia, jest to fakt historyczny. Dla mnie nacjonalizm to sztuczny konstrukt, tkwiący korzeniami w XIX wieku i w koncepcjach Oświecenia. W wielu przypadkach nacjonalizm to abstrakcyjny konstrukt. Na przykład w Rumunii model państwa narodowego pojawia się w XIX wieku, ale czy wcześniej nie było rumuńskiej kultury? Ludzie i kultura etniczna to jedna sprawa, a nacjonalizm – druga. Nacjonalizm to polityczna instrumentalizacja kultury etnicznej, czasem degradacja kultury etnicznej. Nasz nacjonalizm to niemiecki model, naród to jedna kultura, mentalność, wartości, które tworzą solidarność między ludźmi. [...] To co dąży do zróżnicowania, dąży do życia, to co dąży do ujednolicenia dąży do śmierci. Staram się przyswajać sobie niektóre wartości Nowej Prawicy, one zresztą różnią się między sobą, np. francuska i włoska Nowa Prawica. Ale jest wiele różnic między moimi poglądami i koncepcjami Nowej Prawicy." →25

O pogaństwie Radulescu mówi: "My [...] jesteśmy paneuropejczykami, ponieważ wierzymy w pewien rodzaj indoeuropejskiego braterstwa, które nie oznacza homogenizacji, lecz respekt dla każdego odgałęzienia naszej duchowości i kultury. Jest to mieszanka wpływów, starsza niż chrześcijaństwo. Zgadzam się z Nietzschem, że judeochrześcijaństwo akcentuje rozdzielenie stwórcy od stworzenia. To rozdzielenie przyniosło sekularyzację współczesnego świata. Chrześcijaństwo przygotowało egalitaryzm, liberalny indywidualizm

i własny kres sekularyzację. Chcemy odejść od tego dziedzictwa, przewyciężyć je przez nową syntezę. Pogańska wizja to tolerancja, nie odrzuca innych kultów. Nasza polityczna podświadomość to politeizm, co oznacza tolerancję, akceptację odmiennych systemów wartości." →26

Przypisy

→25 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.48-49 Idee francuskiej Nowej Prawicy, do których odwołują się rumuńscy neopoganie zawarte są w koncepcjach Alaina de Benoista autora "To be a Pagan" (Być Poganinem), patrz rozdział "Podsumowanie i wnioski", część dotycząca polityki i ideologii neopogan.

→26 Tamże str.50

Serbia

Działalność neopogańska w Serbii związana jest z grupą założoną przez Mai Mandić, wydawcę książek okultystycznych (wydawnictwo "Esoteria"). Jest to właściwie nieformalna grupa przyjaciół i ludzi interesujących się przede wszystkim wiedzą ezoteryczną, parapsychologią i magią, co upodabnia tę grupę do zachodnio europejskich ugrupowań neopogańskich, wyrosłych w dużej mierze z tego typu zainteresowań (na przykład ruch Wicca).

Sama założycielka grupy opisuje ewolucję swoich zainteresowań w następujący sposób: "Ukończyłam w Belgradzie studia - psychologię. Potem zaczęłam się interesować parapsychologią. Trudno mi było wytłumaczyć pewne wydarzenia, szukałam innych dróg ich wyjaśnienia. Moja babcia miała zdolności paranormalne. Czytałam zachodnią literaturę okultystyczną, m. in. Crowleya, który był nowatorem, powiązany i z tradycją Wschodu i Zachodu, to był pierwszy krok do pogaństwa i magii. To był '79 rok. Początkowo w ogóle nie interesowałam się słowiańskim pogaństwem, dopóki nie zaczęłam się interesować projekcjami astralnymi. To były bardzo silne przeżycia. Miałam wizję goniących mnie ludzi, uciekałam do dębowego lasu. Tam zobaczyłam gнома na pniu ściętego drzewa. On zapytał, dlaczego nie wzywam słowiańskich bogów. Potem znalazłam się na polanie w białej tunicy, z przepaską na czole. Ta wizja skłoniła mnie do rozmyślań i poszukiwań różnych pogańskich rytuałów, ale nigdzie nie znalazłam słowiańskiego. Zaczęłam szukać wszystkich dostępnych źródeł o Słowianach. Rozmyślałam o tym, że o bogach, o tradycji wie się bardzo mało. A przecież te ludy żyły wspólnie z innymi, o których wiadomo więcej. Co się stało ze słowiańskimi zwyczajami i tradycją?" →27

Mandić wraz z przyjaciółmi stara się zrekonstruować rytuały słowiańskie czerpiąc ze źródeł naukowych, innych tradycji, a także wspierając się intuicją. "W pierwszym rytuale uczestniczyło 15 osób; był poświęcony dawnym słowiańskim bogom. Ideą było stworzenie trzech słowiańskich grup na jednym miejscu, żeby byli przedstawiciele narodów słowiańskich, żeby każdy z nich w swoim języku wezwał słowiańskich bogów, z których każdy przedstawia określony aspekt wszechświata. Mamy w grupie osoby pochodzenia serbskiego, macedońskiego, polskiego, czeskiego, ukraińskiego i rosyjskiego. Odbywało się to na brzegu rzeki, przy ognisku, z chlebem i solą, z przyzywaniem bogów, aby przyszli. Później odbył się rytuał wody i ognia. Wszystko jest magią, wszystkie elementy rytuałów: szaty, chleb, sól, imiona bogów. W rytuałach wykorzystujemy to co było zapisane w tradycji, uroczystościach, świętach, jak wyglądał kapłan, co robił, jak składano ofiary, jakie były stroje. Zajmowaliśmy się regresjami niehipnotycznymi i projekcjami astralnymi. W ten sposób szukaliśmy wiedzy o dawnych rytuałach." →28

Grupa planuje w przyszłości odprawiać swoje wersje rytuałów związanych z przesileniami letnimi, zimowymi i porami roku, modyfikując je i włączając elementy z kultur wschodnich i zachodnich. Grupa ma charakter "zamknięty i sekretny", ze względu na wrogię nastawienie społeczeństwa do tego typu przedsięwzięć. →29

Przypisy

- 27 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 53.
- 28 Tamże str.54.
- 29 Tamże str. 55.

Węgry

Do tradycji pogańskich nawiązuje na Węgrzech działający od 1978 roku, punkowy zespół "Vágtázó HallotKémek" (Galopujący Koronerzy), grający styl określany przez nich "shamanpunk". Liderem grupy jest Attila Grandpierre, astronom zatrudniony w obserwatorium astronomicznym Konkolyego Węgierskiej Akademii Nauk, oprócz niego w grupie gra dwóch fizyków. Koncerty zespołu mają z założenia charakter rytuału pogańskiego, "mają na celu wyzwolenie energii płynącej z podświadomości". Zespół wykorzystuje na koncertach transowe, rytmiczne, szamańskie brzmienia i symbolikę pogańską, co ma doprowadzić do "wyzwolenia jaźni z ograniczeń", "pozwalając doświadczyć jedności z naturalną Ekstazą". Grandpierre dąży do odrodzenia węgierskiej tradycji szamańskiej, będącej "drogą do doświadczenia ekstatycznego." W 1998 roku powstała w Budapeszcie niewielka grupa "Javas", nawiązująca do spuścizny węgierskiego szamanizmu. Jej główny animator Zoltan Csorgo, jak i pozostali członkowie, wywodzi się ze środowisk zainteresowanych religiami wschodu i okultyzmem. →30

Przypisy

→30 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 56

Czechy

Czeska grupa "Radhost" powstała 2 maja 1998 roku na świętym wzgórzu, o tej samej nazwie, znajdującym się w północnowschodnich Morawach. Założyli ją studenci slawistyki zainspirowani działalnością włoskiego slawisty Giovanniego Maiello, pracownika Uniwersytetu Karola. Organizował on cykl seminariów poświęconych słowiańszczyźnie i religiom dawnych słowian. Cele Radhosta są w ich publikacjach charakteryzowane następująco: "osiągnąć – możliwie jak najlepszy kontakt z naturą i duchowością, z immanentnymi siłami, szanować i respektować te siły." Najlepsza do tego droga to: "[...] pójście w ślady nauczania naszych dawnych przodków Słowian. Ci duchowi przodkowie, wspólni dla wszystkich członków Radhosta, posiadali wciąż znaczną część wiedzy, która niegdyś należała do dawnej szamańskiej kultury Euroazji, wiedzy, która dziś wciąż umożliwia osiągnięcie prawdziwego, duchowego i magicznego kontaktu z naturą. Członkowie Radhosta zamierzają poświęcić się studiom nad dawną kulturą Słowian, jako jedynej możliwej i bezpośredniej drodze do zwrócenia Boginiom i Bogom siły niezbędnej do uniknięcia destrukcji wszechświata."

Grupa posiada specyficzną strukturę organizacyjną: "Strukturą Radhosta jest brak struktury. Oznacza to, że wszystko jest dozwolone członkom i żadne kroki nie będą podejmowane wobec tych, którzy nie respektują podstawowych celów Radhosta." Grupa zajmuje też jasne stanowisko wobec nadużywania pogaństwa do celów politycznych: "W przyszłości, Radhost zamierza stowarzyszać się ze wszystkimi innymi organizacjami, które zmierzają do odtworzenia dawnej chwały natury i jej duchowych i magicznych sił, włącznie z boginiami i bogami (wyjąwszy organizacje neonazistowskie)." "Tolerancja jest dla każdego. Specjalną sympatią darzymy tych, którzy poszukują dróg alternatywnych. Czujemy silną braterską więź ze wszelkim duchowym i materialnym dziedzictwem chlubnej rodziny Słowian z wyznawcami etnicznych i przyrodniczych religii świata." →31

Przypisy

→31 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.58

Rosja

W Rosji działa obecnie wiele grup i grupek odwołujących się do tradycji starosłowiańskich, idei słowianofilskich i panslawistycznych, oraz często do duchowości i symboliki aryjskiej. Grupy tego rodzaju są często powiązane z ugrupowaniami skrajnie prawicowymi i nacjonalistycznymi, których powstało w Rosji w ostatnich latach bardzo wiele. Zdaniem Leonarda Pełki istnieją obecnie w Rosji trzy liczące się wyznania neopogańskie, które charakteryzuje poniżej.

"Sojuz Wieniedow" (Związek Wenedów), wywodzi się z działającego w latach 1986-1990 leningradzkiego (Związku Wróżbitów) "Obszczestwo Wołchwow", dział w Petersburgu i jego okolicach. Założycielem i głównym ideologiem Związku jest Wiktor Ostromir Bierwierchim, przewodniczącym jest od 1996 roku Eugeniusz Sokołow. Jest to grupa o profilu polityczno – wyznaniowym. Główne jej hasła to: - odrodzenie dawnej wielkości Rosji i zjednoczenie wszystkich ludów słowiańskich; - powrót do dawnych rodzimych wierzeń, tradycji i obyczajów. Związek wydaje od 1990 roku pismo pod nazwą "Rodnyje Prastory".

"Russkoi Oswoboditielnoj Dwiżenija" (Rosyjski Ruch Wyzwoleńczy) powstał w lipcu 1997 roku. Grupa ta powstała z połączenia kilku mniejszych grup o profilu neopogańskim i prawicowym, odwołujących się do tradycji aryjskich. Jej przywódcą jest Aleksander Dobrosław Dobrowolski, który w pracy pod tytułem "Prirodnyje korni Russkogo Nacionalnogo Socializma" (Naturalne źródła rosyjskiego narodowego socjalizmu), nakreślił podstawowe założenia programowe grupy sprowadzające się do hasła: "narodowy socjalizm plus neopogaństwo słowiańskie". Praca ta spełnia w grupie rolę swoistego katechizmu wyznawanej wiary.

"Sojuz Słowiańskich Obszcín Sławianskoj Rodnoj Wiery" (Związek Słowiańskich Wspólnot Rodzimej Wiary Słowiańskiej) to najbardziej zbliżona do innych omawianych tu grup, organizacja neopogańska w Rosji. Powstała w lipcu 1997 roku, ze zjednoczenia ośmiu mniejszych grup neopogańskich zebranych w Kałudze. Symbolem grupy jest czarny ośmioramienny krzyż, tak zwany kołowrót. Grupa ta za zadanie wyznaczyła sobie restaurację starej wiary Słowian, oraz jej rozwijanie i upowszechnianie. Przewodniczącym związku jest Wadim Kazakow, jest on także redaktorem wydawanego przez grupę periodyku "Wiatycz". Związek ten utrzymuje kontakty z innymi bratnimi organizacjami w krajach słowiańskich, oraz bierze czynny udział w działalności międzynarodowego ruchu neopogaństwa etnicznego (jest jednym z inicjatorów powołania Zjednoczenia Rodzimych Wiar Europy, jak też Bałtosłowiańskiego centrum w Wilnie). →32

Przypisy

→32 Pełka Leonid "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (rodowody- doktryna- kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str.22-23.

Rozdział siódmy

Neopogaństwo w Polsce

część 1

Wraz z kształtowaniem się społeczeństw narodowych, pojawiło się w początkach XIX wieku, zainteresowanie zamierchłą przeszłością, poszukiwano korzeni narodowych. Bujnie rozkwitły wszelkiego rodzaju badania archeologiczne, historyczne, etnograficzne. Pojawiło się zainteresowanie przedchrześcijańskimi kulturami Europy. Powstały specyficzne ruchy polityczno-kulturowe propagujące hasła odrębności kulturowej Słowian. Panslawizm w Czechach, słowianofilstwo w Rosji, to ruchy dążące do zjednoczenia całej słowiańszczyzny pod przywództwem Rosji. W Polsce odrodzenie słowiańskie miało zabarwienie niepodległościowe. Jednym z prekursorów tego typu myślenia był Zorian Dołęga Chodakowski, autor "O Słowiańszczyźnie przed chrześcijaństwem" (1835). Inni twórcy tego okresu to między innymi: R. Barwiński autor książki pod tytułem "Mityczna historia Polski i mitologia słowiańska" (1888); E. S. Georgowicz "Mitologia słowiańska w zarysie" (1872); Joachim Lelewel i jego "Cześć bałwochwalcom Słowian i Polski" (1857); Joachim Szyca autor "Słowiańskich Bogów" (1865); czy Romuald Świerżbiński autor książki "Wiara Słowian ich byt domowy i społeczny przed i po podboju lechickim i warego-ruskim" (1884).
→1 Wymienione prace pełne były nieścisłości, uproszczeń i upiększeń, dopiero w drugiej dekadzie XX wieku podjęto kroki zmierzające w kierunku bardziej rzetelnego opisu wierzeń dawnych mieszkańców Polski. Najistotniejsze są tu prace badawcze Aleksandra Brücknera między innymi: "Mitologia słowiańska" (1918) i "Mitologia polska. Studium porównawcze" (1924). →2

Warto w tym miejscu przedstawić skrótowo rekonstrukcje wiary dawnych Słowian. Po pierwsze, zaznaczyć trzeba, iż wiedza na temat religii słowiańskiej jest niepełna, często opiera się na źródłach kronikarzy chrześcijańskich i średniowiecznych, bądź szczytkowych sprawozdaniach starożytnych. Najpełniejszy zbiór bóstw słowiańskich stanowi Kronika Kijowska, zwana Kroniką Nestora (Powieścią doroczną) pochodząca z XII wieku. Opierając się na pracach badaczy, takich jak między innymi: Georges Dumezil, Mircea Eliade, Wienczesław Iwanow i Władimir Toporow, można zrekonstruować przypuszczalny panteon Słowian. Perun to imię gromowładnego boga znanego na całej słowiańszczyźnie. Przedstawiany był jako potężnie zbudowany, tryskający energią, miedziobrody mężczyzna z siekierą lub młotem; jego imię pochodzi od piorunów, którymi władał; drzewo mu poświęcone to dąb. Weles lub Wołos to bóg bydła rogatego, solarny bóg płodności, niekiedy utożsamiany z magią i przysięgami. Inny bóg to Dadźbóg, co oznacza "szafarz bogactw", także bóstwo słoneczne, był synem innego boga solarnego Swaroga. Strybog sprawował prawdopodobnie władzę prawną i magiczną. Mokosz natomiast, to prawdopodobnie bogini płodności. Inne bóstwa pochodzące z rejonu morza bałtyckiego, gdzie pogaństwo utrzymywało się do XII wieku to: Światowid (Światowid) najwyższe bóstwo niebiańskie, którego sanktuarium znajdowało się na wyspie Arkona, to czterotwarzowy bóg wojownik, a jednocześnie opiekun pól; czy bogowie, którym cześć oddawano na tej samej wyspie: Jarowit, Rujewit i Porewit. Powszechnym zjawiskiem wśród bóstw słowiańskich była polikefalia (posiadanie kilku głów). Naczelną bóstwo Słowian zachodnich występujące w różnych postaciach: Trygław i Trojan (trzy głowy), Światowid (cztery twarze), Rujewit (dwie twarze) był prawdopodobnie bóstwem solarnym. Oprócz wymienionych bogów istnieli inni, pomniejsi bogowie jak: Chors, Simargł, Pereplut, a także liczne duchy i demony

zamieszkujące pola, lasy, zagrody, domostwa, jak i duchy zmarłych, duchy zwierzęce i powietrzne. →[3](#)

W literaturze pierwsze istotne dla tej pracy, odwołania do pogaństwa słowiańskiego na terenie Polski, związane są XIX wieczną twórczością romantyczną. Mickiewicz czerpał z mitologii, baśni i podań ludowych w balladach, utworach dramatycznych ("Dziady") i powieści historycznej "Konrad Wallenrod". Słowacki odwoływał się do nich w "Balladynie" i "Lillii Wenedzie". Tego typu zainteresowania widać w twórczości romantyków całej Europy tego okresu. Chęć powrotu do zamierzchłej, tajemniczej i pełnej duchów, historii rodzimych kultur była jedną z nieodłącznych cech romantyzmu. W późniejszym okresie do tematyki tej powracali kolejni autorzy, między innymi Józef Ignacy Kraszewski w "Starej baśni", czy Natalia Dzierżkowska (ps. Jerzy Orwicz) w "Kniaziu Iwo". Pod koniec dwudziestolecia międzywojennego, grupa pisarzy warszawskich założyła Towarzystwo Literatów Lechickich, które wydało dwa numery pisma "Wiosna Lechicka". Pismo to propagowało wiedzę o kulturze i religijności dawnych Słowian. →[4](#)

Wątki zaczerpnięte z mitologii słowiańskiej można także znaleźć w twórczości plastycznej i literackiej artystów z okresu Młodej Polski, oraz ugrupowania artystycznego "Nurt". Do tematów tych odwoływali się między innymi: Stanisław Wyspiański (dramaty: "Legion" i "Wyzwolenie"), Marian Wawrzyniecki i Stanisław Wocjan. Później Stanisław Jakubowski poświęcił im cykle grafik: "Prasłowiańskie motywy w architekturze" i "Bogowie Słowian", a Władysław Skoczylas "Obrzędy słowiańskie". Zofia Stryjewska wykonała liczne litografie i rysunki między innymi: "Krań Piastów", "Bożki słowiańskie" i "Pory roku w obrzędach ludowych". →[5](#)

Przypisy

1 Na podstawie Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody-Doktryna-Kult)." str.26 (maszynopis w posiadaniu autora).

2 Tamże str.4.

3 Na podstawie: Eliade Mircea "Historia wierzeń i idei religijnych." Tom III Warszawa 1997 wyd. Pax str.24-27; Gieysztor Aleksander "Mitologia Słowian." Warszawa 1986 wyd. Artystyczne i filmowe całość.

4 Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody - Doktryna - Kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str.5.

5 Tamże str.6.

część 2

Szczep Rogate Serce

Do najbardziej znanych twórców przedwojennych, odwołujących się do motywów pochodzących z mitologii słowiańskiej, należy niewątpliwie Stanisław Szukalski. Ten, urodzony w Warcie koło Sieradza w 1893 roku, wybitny rzeźbiarz założył w 1929 roku grupę "SZCZEP ROGATE SERCE", skupiała ona plastyków poszukujących inspiracji w kulturze dawnej słowiańszczyzny. Grupa działała do 1936 roku, organizując liczne wystawy na terenie całej Polski, publikując artykuły w pismach krajowych, wydając pocztówki z reprodukcjami swoich prac, oraz własny organ prasowy pismo "Krak".

Artyści zrzeszeni w "Szczepie" zamienili imiona chrzestne, na tak zwane "Miana", które wymyślił Szukalski, były to imiona o brzmieniu bardziej słowiańskim. I tak na przykład: Jerzy Baranowski stał się Ładomirem z Krakowa Baranowskim, Wacław Boratyński to Pracowit z Ryglie Boratyński, Franciszek Frączek to Słońceśław z Żołyńni Frączek, Stanisław Gliwa to Kurhanin ze Słociny Gliwa, Czesław Kielbiński to Cieszek Z Zamościa Kielbiński, Marian Konarski to Marzyn z Krzeszowic Konarski, a Stefan Żechowski to Ziemin z Książa Żechowski. Sam mistrz przybrał imię Stach z Warty Szukalski.

Szukalski oprócz licznych rzeźb, projektów pomników i kilku albumów dokumentujących jego pracę twórczą, opracował też koncepcje sztuki i idealnego państwa Polskiego, odwołujące się do koncepcji pogańskich, nacjonalistycznych i prawicowych. Jego idee zawierały między innymi, utworzenie "Twórcowni", czyli czegoś na kształt Akademii Plastycznej pod swoim przywództwem, w instytucji tej mieli pobierać nauki młodzi utalentowani artyści, tworzący dzieła o tematyce nawiązującej do słowiańskiej przeszłości Polski. Szukalski proponował utworzenie Polski II, odmiennej on dotychczasowej Polski I, której przywódcą powinien zostać naczelnik Piłsudski, godłem winien być nowy symbol, tak zwany "Toporzęł", powstały z połączenia orła z ciesielsko-wojennym toporem. Na Wawelu powinna powstać "Duchtynia", miejsce kultu dawnych bohaterów, bogów i przeszłości słowiańskiej. Szukalski proponował też powstanie "Neuropy", której kulturalnym i artystycznym centrum byłaby Polska II, a terytorium współczesna Europa, z wyłączeniem Anglii, Francji, Niemiec i Włoch. Działalność Szukalskiego i "Szczepu Rogate Serce" związana była z ugrupowaniem nacjonalistów polskich o nazwie "Zadruga". Szukalski po wybuchu wojny wyemigrował do USA, gdzie kontynuował działalność artystyczną i teoretyczną, aż do śmierci: 19 maja 1987 roku. →[6](#)

Przypisy

6 Na podstawie: Lechosław Lemański "Stach z Warty Szukalski." w "Sztuka" nr 4/87 str.35-57, Marian Konarski "Wielki Zapomniany." w "Gazeta Polska" nr 169-170/94, patrz także: Lechosław Lemański "Szczep Rogate Serce" i "Stanisław Szukalski życie i twórczość." w "Biuletyn Historii Sztuki" nr 3/74 i nr 4/76; "Historia sztuki polskiej." tom III Kraków 1965 wyd. Literackie.

Zadruga

ZADRUGA - Ruch Nacjonalistów Polskich został założony przez swego głównego teoretyka Jana Stachniuka - miano Stoigniew (1905-1963) w 1935 roku. →7 Grupa ta, w nazwie odwołująca się do staro słowiańskiej wspólnoty rodzinnej, plemiennej, opartej na więzach krwi →8, była najbardziej płodnym i aktywnym środowiskiem neopogańskim w międzywojennej Polsce. W kształtowaniu ideologii Zadruży doniosłą rolę odegrali XIX-wieczni panteistyczni filozofowie polscy: Józef Hoene-Wroński i Bronisław Trentowski. Zadrużanie odwoływali się także do "Egoizmu narodowego i etyki" autorstwa Zygmunta Balickiego i wczesnych prac Romana Dmowskiego. →9 Zadruga była ruchem nietypowym, którego ideologia z jednej strony nacjonalistyczna, z drugiej była zbliżona do idei kolektywistycznych. Jak pisał Antoni Wacyk, jeden z propagatorów idei Stachniuka: "Nie jest to ruch polityczny. Zadruga to ruch kulturowy, który wychodząc z założeń swojej filozofii, dąży do zasadniczych przewartościowań polskiego logosu i polskiego etosu." →10

Zadrużanie wychodząc z pozycji nacjonalistycznych i antyklerykalnych krytykowali "polski charakter narodowy", rozumiany tu jako zbiorową psychikę narodu, która kształtowana jest głównie przez religię. Stachniuk analizując psychiczną część wierzeń poddawał krytyce katolicyzm, który jego zdaniem gloryfikuje i utrwała, w przeciwieństwie do na przykład protestantyzmu, gnuśność, eskapizm, konsumpcjonizm. Powoduje to w konsekwencji zamrożenie twórczej potencji tkwiącej w narodzie i jego ubóstwo. Elementy zaszczerpione polskiej duchowości przez katolicyzm to tak zwana ideomatryca polakatomika, która powoduje, już od XVI wieku, upadek Polski. Nowy, proponowany przez Stachniuka system filozoficzny, określany jest mianem kulturalizm lub panteizm ewolucyjny. Zakłada on zastąpienie starej ideomatrycy, nową odwołującą się do przedchrześcijańskich wierzeń Słowian. Pozwoliło by to jego zdaniem przekształcić naród polski z bezwolnej gromady konsumentów, w zwartą wewnątrznie wspólnotę ludzi czynu, posiadających wolę twórczą. W płaszczyźnie gospodarczej program Zadruży zbliżony był do rozwiązań komunistycznych, propagował kolektywizację i gospodarkę centralistyczną. →11

"Neopogaństwo" Zadruży polegało raczej na symbolicznym odwołaniu się do duchowości dawnych Słowian, niż na próbie rewitalizacji starej religii. Antoni Wacyk mówi o tym w następujący sposób: "Są i tacy, którzy roją o jakimś neopogaństwie, o wskrzeszaniu kultu starożytnych bogów słowiańskich. Bałwany zostawmy bałwanom. Do starożytności słowiańskiej sięgamy nie po to, by wskrzeszać prymitywne wierzenia, odświeżać formy dawno już zamarłe; zwracamy się do naszej pogańskiej przeszłości jako do kolebki duchowej, dlatego że w naturalizmie pierwotnej Słowiańszczyzny widzimy prawidłowy zdrowy etap historycznego rozwoju polskiego człowieka." →12

Zadrużanie wydawali w latach 1937- 1939 miesięcznik pod nazwą "Zadruga" (ukazało się 21 numerów). →13 Jak również, w Wielkiej Brytanii w roku 1944, miesięcznik "Goreją wici." →14 Po wojnie nie udało się wznowić działalności Zadruży. Uznano ją za organizację o charakterze "nacjonalistyczno-faszystowskim". Sam Stachniuk, mimo początkowej zgody na publikację swoich prac, jak wielu innych zadrużan został aresztowany, skazany na dożywocie, spędził w więzieniu okres od jesieni 1949 do wiosny 1955 roku. Zmarł 15 sierpnia 1963 roku. →15

Do filozofii Zadrugi odwołuje się wiele współczesnych środowisk neopogańskich, szczególnie związanych z prawą stroną sceny politycznej (między innymi Zrzeszenie Rodzimej Wiary). Po 1989 roku zaczęło we Wrocławiu działać wydawnictwo "Toporzeł", którego logo jest dziełem Szukalskiego, a książki wydawane przez nie dokumentują działalność Zadrugi. →[16](#)

Przypisy

7 Jan Stachniuk opublikował kilkanaście książek i wiele artykułów w prasie, najważniejsze z nich to: "Heroiczna wspólnota narodu." (1935), "Dzieje bez dziejów." (1939), "Zagadnienia totalizmu." (1943), "Człowieczeństwo i kultura." (1946), "Walka o zasady." (1947), "Wspakultura." (1948), "Chrześcijaństwo a ludzkość." (1949)

8 Patrz: "Mały słownik kultury dawnych Słowian." Lech Laciejewich (red.) Warszawa 1990 wyd. Wiedza powszechna str.418

9 Czibór Krut "Zadruga" w Lechia Stragona nr 2/97 str.18

10 Wacyk Antoni "Mit polski Zadruga." Wrocław 1991 wyd. Toporzeł str.8

11 Na podstawie: Jarosław Tomaszewicz "Jan Stachniuk- nazista czy narodowy bolszewik." w Żaden nr 15 str.4; Czibór Krut "Zadruga." w Lechia Stragona nr 2/97 str.17-18; Bogumił Grott "Neopogańska doktryna Jana Stachniuka - Stoigniewa jako przedmiot zainteresowania religioznawcy." Kraków 1986 wyd. Uniwersytet Jagielloński

12 Wacyk Antoni "Mit polski Zadruga." Wrocław 1991 wyd. Toporzeł str. 97.

13 W skład jego redakcji wchodził: Jan Stachniuk,, Józef Grzanka, Janina Kłopocka, Tadeusz Nowacki, Antoni Wacyk, Ludwik Zasada, Ludwik Ziemicki i Piotr Zimicki; podaje za: Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody-Doktryna-Kult)." str.26 (maszynopis w posiadaniu autora).

14 Czibór Krut "Zadruga." w Lechia Stragona nr 2/97 str.17.

15 Szerzej na ten temat patrz: Bogumił Grott "Jan Stachniuk i neopogański ruch Zadruga Dzieje okupacyjne i powojenne 1939- 1963." Nomos nr 5/ 94; patrz także Michał Łapiński, Tomasz Szczepański "Czyciele Polski pogańskiej." w Karta nr 19/96.

16 Do dziś "Toporzeł" wydał między innymi: Jana Stachniuka: "Dzieje bez dziejów.", "Zagadnienia totalizmu.", "Chrześcijaństwo a ludzkość.", "Człowieczeństwo i kultura." i Antoniego Wacyka: "Mit polski Zadruga.", "Filozofia polska Zadruga.", "Na pohybel katolicyzmowi Zadruga.", "O polski charakter narodowy Zadruga.", a także inne książki o tematyce historycznej, pogańskiej, antyklerykalnej i duchowej.
(<http://www.kki.net.pl/~topor>).

Koło Czcieli Światowida

Okolo 1921 roku powstała inna, znacznie mniejsza grupa odwołująca się do pogańskiej religii Słowian, KOŁO CZCICIELI ŚWIATOWIDA, inaczej zwane Lechickim Kołem Czcieli Światowida. →[17](#) Jej założycielem i duchowym przywódcą był Władysław Kołodziej (1897-1978). Przedwojenna działalność grupy nie jest dostatecznie udokumentowana, natomiast wiadomo, że w 1941 roku powstała Wielka Rada Drzewitów Lechii Polskiej, która działała do końca wojny.

Po wojnie, w 1945 roku, Kołodziej wraz z poetą Lechosławem Stanisławem Pietruszką zorganizowali Wielką Radę Drzewitów Rosji, która deklarowała: "największą cześć dla wiedzy i wiary słowiańskiej", poręczając jednocześnie "zupełną wolność w zakresie wyznawania tej lub innej wiary." →[18](#) Pod koniec 1946 roku Kołodziej założył w Łodzi słowiańską grupę wyznaniową, o nazwie Stowarzyszenie Lechitów "Sława", które funkcjonowało do 1947 roku, kiedy to zakazano administracyjnie jego działalności. Ukazały się w tym czasie dwa Roczniki "Kalendarza Słowiańskiego". →[19](#)

W późniejszym czasie grupa funkcjonowała nieformalnie, organizując tajne spotkania w mieszkaniach prywatnych. Podejmowano także kilka nieudanych prób rejestracji Lechickiego Stowarzyszenia Czcieli Światowida, w roku 1965 i pod koniec lat siedemdziesiątych. →[20](#) Grupa organizowała spotkania w Łazienkach, przy Ogrodzie Botanicznym w Warszawie: "[...] na wzgórzu grodziska, przy kamieniu z wykutym napisem. Ten święty kamień był dla nas symbolem natury, a także ołtarzem. Kiedy deszcz nie padał, czytano poezję, śpiewano pieśni i zapalano duży znicz pośrodku na tym świętym kamieniu, nie więcej niż jeden." →[21](#) Grupa zawiesiła działalność około 1980 roku.

Przypisy

17 Informacje na temat tej grupy można znaleźć w: Michał Łapiński, Tomasz Szczepański "Czcieli Polski pogańskiej" w: Karta nr 19 1996 str.104- 117, artykuł zawiera wywiad z Jerzym Gawrychem "bratem Masławem II" członkiem Lechickiego Koła Czcieli Światowida.

18 Za: Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody - Doktryna - Kult)"; (maszynopis w posiadaniu autora) str.8.

19 Tamże str.9.

20 Patrz także wywiad z Władysławem Kołodziejem w: Alicja Sienkiewicz "Wierni czterem twarzom." Argumenty nr 4 1970.

21 Wywiad z Jerzym Gawrychem "bratem Masławem II" członkiem Lechickiego Koła Czcieli Światowida w: Michał Łapiński, Tomasz Szczepański " Czcieli Polski pogańskiej." w: Karta nr 19 1996 str.108.

Klan Ausran

Obecnie w Polsce funkcjonuje kilka grup i środowisk odwołujących się do pogańskich korzeni religijnych. Około 1954 roku powstała w Łodzi grupa (początkowo jako koło młodzieżowe), o charakterze "religijno-lingwistycznym", pod nazwą KLAN AUSRAN (Zorzan). Jednym z jej założycieli i liderów jest lingwista doc. Dr hab. Ryszard Ignacy Danko. →[22](#) Większość członków Klanu Ausran to naukowcy, lub studenci. Ausranie odwołują się do tradycji indoeuropejskich, z których to wywodzą się pogańskie religie całej Europy. "W języku indoeuropejskim, z którego wykształciła się grupa języków aryjskich, słowo **ausra** -znaczy: zorza, jutrzienka. W mitologii zaś aryjskiej - Ausra była żoną Pusana, dziś szlachetnie patronującego 'bractwu jutrzienki'." →[23](#) Klan Ausran zajmuje się rekonstrukcją języka indoeuropejskiego i dziedzictwa kulturowego praeuropejczyków. W języku ausrańskim (indoeuropejskim) drukowane są kalendarze, powstaje poezja, pieśni religijne (**mantla** - jest ich już ponad 200), śpiewane podczas spotkań rytualnych. Klan organizuje też odczyty, wykłady i sympozja dotyczące kultury i religii indoeuropejskiej. Liczebność klanu szacuje się na około 500 osób, z których część (ok. 15-30) osób traktuje klan jako grupę religijną. →[24](#)

"W 1958 r. powstała filia Ausran w Warszawie. W roku 1960 na zjeździe w Lesie Tuszyńskim gerontia (starszyzna) Ausran łódzkich i warszawskich określiła się jako klan indoeuropejski i wypracowaną poprzez poprzedzające ten moment lata ideologię a także swoiste, nawiązujące do tradycji i wierzeń indoeuropejskich prawa i zwyczaje ujęła w formie statutu (**Dhedhmatus Perkvunijos**). Część członków restytuowała indoeuropejski kult bóstw przyrody." →[25](#) Klan uważa: "[...] boga Perkvunosa za opiekuna i współtwórcę ustanowionych [...] praw i zasad." →[26](#)

Dhedhmat Klanu Ausran składa się z trzech części: I. Definicja klanu, II. Struktura klanu i III. Działalność klanu, których fragmenty cytuję poniżej.

"I. Definicja klanu

Ausranie stanowią klan "Ausra" oparty na wspólnocie językowej-kulturowej-społecznej. Dhedhm. 1. Językowo - używają własnego narzecza języka indoeuropejskiego: język ten zwany jest aryjskim lub ausrańskim.

Dhedhm. 2. Kulturowo- posiadają własną kulturę, która do pierwiastków powszechnej kultury europejskiej dodaje wyobrażenia indoeuropejskie i antyczne oraz religię indoeuropejską, tudzież elementy kulturowo-literacko-historyczne wypracowane przez samych Ausran w okresie istnienia ich wspólnoty. Panująca w klanie religia indoeuropejska rozumiana jest jako przedmiot kulturowy.

Dhedhm. 3. Społecznie- Ausranie wspomagają się nawzajem wszelkimi możliwymi sposobami w różnych sytuacjach, szczególnie w wypadku zagrożenia części lub jednostki pochodzącej ze wspólnoty, i starają się o ile to możliwe utrzymywać łączność ze sobą.

II. Struktura klanu

Dhedhm. 1. Klan składa się z gerontii i apotii.

Dhedhm. 2. Gerontia stanowi władzę w klanie.

Dhedhm. 3. Gerontia decyduje we wszystkich sprawach związanych z klanem.

Dhedhm. 4. Wszystkie decyzje podjęte przez gerontie muszą być zgodne z dhedhmatem.

Dhedhm. 5. Drobnych zmian w dhedhmacie dokonać może gerontia wolą swej większości.

Dhedhm. 6. Poważne zmiany, jak zmienienie kierunku działania klanu mogą nastąpić

wówczas, gdy wszyscy geronci wyrażą na to zgodę.

Dhedhm. 7. Gerontia ustanawia kary za wykroczenia i działanie na szkodę klanu [...]

Dhedhm. 8. Wśród gerontii tajemnicy w sprawach ausrańskich nie ma = En gerontiai runa ne esti.

Dhedhm. 9. Przedsięwzięcia w sprawach wewnętrznych klanu są prawomocne przy poparciu co najmniej trzech gerontów.

Dhedhm. 10. Przedsięwzięcia w sprawach zewnętrznych, wychodzących poza klan są prawomocne przy poparciu większości gerontów.

Dhedhm. 11. Tworzenie nowych ognisk klanowych może nastąpić, jeżeli istnieje grupa złożona co najmniej z pięciu członków (w tym co najmniej jeden geront) poważnie oddalona od ogniska macierzystego.

Dhedhm. 12. Akcje finansowe np: składki członkowskie lub docelowe (jeśli na takowe wyrażają członkowie chęć i zgodę) należy powierzać wybieranym i konstytuującym się konsyliom.

Dhedhm. 13. Członek Ausry (**lites ausraniskos**)

Leger a) Członek ausrański (lites ausraniskos) jest bądź gerontem bądź apotem. Niektóre prawa dhedhmatu dotyczą wszystkich członków, niektóre tylko gerontów lub tylko apotów. [...]

Dhedhm. 14. Geront

Leger a) Geront jest pełnoprawnym członkiem klanu i wspólnie z innymi gerontami ma zapewnioną decyzję i kierownictwo w klanie. [...]

Dhedhm. 15. Apot

Leger a) Apot jest członkiem, który nie w pełni może podobać obowiązkom Ausranina; dlatego apot pozbawiony jest możliwości decydowania w sprawach ausrańskich i głos jego ma tylko wartość doradczą. [...]

III. Działalność klanu.

Dhedhm. 1. Klan nie posiada charakteru politycznego i nie podejmuje dyskusji związanych z tym tematem.

Dhedhm. 2. Wśród Ausran istnieją kontynuatorzy religii indoeuropejskiej ale klan mimo, że darzy sympatią wiary ludów starożytnych, w szczególności wiarę Aryjczyków:

Leger a) nie wywiera presji na wierzenia ni światopogląd członków [...]

Leger b) nie gloryfikuje żadnej z istniejących wiar,

Leger c) podejmuje dyskusje pogładowe na tematy religijne i filozoficzne z równym poszanowaniem dla każdego światopoglądu.

Dhedhm. 3. Głównym celem Ausran jest zachowanie powstałej między nimi wspólnoty językowo-kulturowo-społecznej [...]" →[27](#)

Obrzędy ausrańskie noszą nazwę deivokvolia, a biorą w nich udział deiwokvolowie-kapłani (istnieje rozróżnienie na **deiwokvolos meneses** i **deiwokvolos mbhaktii**, czyli kapłanów z powołania i z urzędu) i **perisantowie** - wierni. Głównym elementem obrzędowości są **mentla** - pieśni o bogach, zawierające wiedzę religijną. W warstwie mitologiczno-obyczajowo-moralnej religia ausrańska odwołuje się do dziedzictwa religii pochodzenia indoeuropejskiego, łącząc je i "wznosząc się ponad pojęcie sprzeczności". Religia ta nie uważa się "za jedyną" i sprzeciwia się nietolerancji, zaślepieniu i fanatyzmowi.

"Najpiękniejszym prawem jest prawo istnienia na drodze nie wzajemnej walki lecz współzycia. Nie odmawiamy tego prawa żadnej formie, która sama nie szerzy destrukcji: ni człowiekowi, ni zwierzęciu, ni roślinie, ni minerałowi. Tak jak istnieją różne systemy ludzkie, tak również istnieją różne systemy boskie." Ausranom zalecane jest samo

doskonalenie za pomocą przestrzegania określonych reguł zawierających: posty, ćwiczenia, rozmyślania, kontemplacje, lub nawet celibat. Kapłan może doskonalić się poprzez **tapes** (ascezę), ogłasza wtedy własną regułę, której winien jest przestrzegać. →[28](#)

Przypisy

22 Barker Eileen "Nowe Ruchy Religijne." Kraków 1997 wyd. Nomos str. 308 (adres kontaktowy: I.R. Danka, S. Jurkin, T. Roszak, D. Raczyńska. Interdyscyplinarny Zespół Naukowo- Badawczy Międzynarodowej Komunikacji Językowej Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Wolczańska 90, 90-522 Łódź) .

23 Kazimierz Bosek "Zabawa na serio." w: Kraj- tygodnik ilustrowany nr 8 (5 kwietnia 1959r.) Warszawa str.6, patrz także Grażyna Burzyńska "Powrót Bogów." w: Tak i Nie nr 17 (21 kwietnia 1989r.) Katowice.

24 Barker Eileen "Nowe Ruchy Religijne." Kraków 1997 wyd. Nomos str. 308.

25 Ulotka informacyjna o symposium na temat: "Idee, działalność i dorobek niezależnych stowarzyszeń uniwersyteckich: Ausra i Philokaloi.", patrz także: "Klan indoeuropejski." w: Kronika Pismo Uniwersytetu Łódzkiego nr 6 (26) lipiec 1994 Łódź .

26 Dhedhmat Klanu Ausran, (wersja polska) str.1

27 Fragmenty cytowane za Dhedhmat Klanu Ausran, (wersja polska) str. 1-5.

28 Na podstawie Dhedhmat Peristateis Ausraniskas (Pobieżna definicja religii Ausrańskiej - tekst w posiadaniu autora).

Polski Kościół Słowiański

Kolejną Polską grupą pogańską, tym razem odwołującą się już do słowiańskich korzeni, jest POLSKI KOŚCIOŁ SŁOWIAŃSKI. →29 Grupa ta wywodzi się ze środowiska archeologów toruńskich i osób związanych z pracami wykopaliskowymi, a jej założnikiem była nieformalna grupa wyznaniowa założona już w 1981 roku. Początkowa faza działalności grupy związana była głównie z gromadzeniem informacji i materiałów dotyczących mitologii i kultury słowiańskiej, oraz odwiedzaniem starsłowiańskich miejsc kultowych i nawiązywaniem wzajemnych kontaktów pomiędzy osobami zainteresowanymi tą tematyką. W lecie 1994 roku, podczas spotkania na Ślęzy postanowiono przekształcić istniejącą już grupę wyznaniową w Kościół Słowiański, zaczęto też prace nad Statutem i Założeńiami Doktrynalnymi. W dniu 25 marca 1995 roku, podczas I Zgromadzenia Wiernych Polskiego Kościoła Słowiańskiego przyjęto obydwa dokumenty, oraz wybrano Radę Starszych upoważnioną do działań mających na celu legalizację Kościoła. Doszło do niej dnia 1 lipca 1995 roku (numer 91 w rejestrze kościołów i wyznań w Polsce).

Doktryna Polskiego Kościoła Słowiańskiego odwołuje się wprawdzie do bogów słowiańskich (Swaroga, Swarozycza, Perkuna, Welesa, Rgieła i Świętowida), jednakże bóstwa te pojmowane tu są jako, "zaczepnięty ze Słowiańskiej Tradycji, symbol Obecności Stwórcy w Naturze". Jest to więc wyznanie monoteistyczne i panteistyczne zarazem. W Podstawowych Założeńiach Doktrynalnych Polskiego Kościoła Słowiańskiego czytamy:

- "1. Istnieje Jeden Bóg - Stwórca Wszecznego, obecny w każdym swoim dziele ożywionym i nieożywionym.
- 2. Dając początek naturze i życiu, Stwórca wykazał swoje do nich umiłowanie.
- 3. Natura, jako dana od Stwórcy, zachowuje ciągłość istnienia - nieożywione i ożywione przeistaczają się w siebie nawzajem, a ożywiona ma duszę nieśmiertelną.
- 4. Po dokonaniu dzieła stworzenia, Bóg pozostawił naturze swobodę ewolucji i przeobrażania.
- 5. Jedynym znakiem danym od Stwórcy jest jego umiłowanie swojego dzieła. Chcąc być blisko niego, miłuj naturę ożywioną i nieożywioną." →30

Wizerunkiem kultowym, a zarazem symbolem wyznania jest "znak kolistej tarczy słońca, przeciętego czterema długimi promieniami, otoczonej wieńcem krótszych promieni." →31 Symbol ten nie jest uważany za wizerunek bóstwa, a jedynie jego największego dzieła jakim jest słońce będące "zwiastunem wszelkich form życia". Pełka uważa, że praktykę działalności tego wyznania sprowadzić można do:

- "a/ Kulturowania wyznawanej wiary poprzez okresowe spotkania wyznawców poświęcone praktykom kontemplacyjnym oraz rozważaniom kwestii religijnych.
- b/ Uczestnictwa w pracach naukowo-badawczych dotyczących zagadnień kultury i obyczajowości starsłowiańskiej ze szczególnym zaakcentowaniem poszukiwań ruin Radogoszczy ze świątynią Swarozycza.
- c/ Upowszechniania tradycji starsłowiańskich m.in. poprzez: popieranie związanej z nią twórczości czy organizowanie wycieczek po dawnych ośrodkach kultu pogańskiego, np. Ślęzy, Radunii, Łysej Góry, Arkony itd.
- d/ Obchodzenie trzech dorocznych słowiańskich świąt kalendarzowych: wiosennego Święta Życia /21 marca/, letniego Święta Kupały poświęconego czci słońca i ognia jak też

pamięci zmarłych /21-23 czerwca/ oraz jesiennego Święta Urodzaju i Zbiorów /23 września/.

- e/ Opracowania - w oparciu o wzorce starosłowiańskie - oraz wprowadzenia do praktyki społecznej scenariuszy uroczystej oprawy takich ważnych momentów ludzkiej egzystencji jak: nadawanie imienia, zawieranie małżeństwa, pożegnanie zmarłego.
- f/ Prowadzenia różnorodnych form, wynikającej z doktrynalnego nakazu miłości do Natury, działalności ekologicznej, charytatywnej i opiekuńczej." →32

Przypisy

→29 Informacje dotyczące Polskiego Kościoła Słowiańskiego cytuję za: Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody-Doktryna-Kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str.13-15.

→30 Cytaty za: Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody - Doktryna - Kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str.14.

→31 Tamże str.14.

→32 Tamże str. 15.

Rodzimy Kościół Polski

W dniu 24 marca 1995 roku, został zarejestrowany w Urzędzie do Spraw Wyznań, (pod numerem 88), RODZIMY KOŚCIÓŁ POLSKI. →33 Jego siedzibą jest Warszawa, istnieją też ośrodki w Poznaniu i Lublinie. Grupa ta jest spadkobierczynią i kontynuatorką Lechickiego Stowarzyszenia Czcieli Świątowida, Władysława Kołodzieja. →34 Jej założycielami i liderami są literat, reżyser i psychotronik Lech Emfazy Stefański →35 oraz aktor Kazimierz Mazur. Obecnie kościół liczy ponad czterysta osób. →36 Nazwa Rodzimego Kościoła Polskiego nawiązuje, jak można się dowiedzieć z broszury programowej tej grupy, do nazwy Native American Church (Rodzimy Kościół Amerykański), która jest wspólnotą zrzeszającą wyznawców pogańskich religii Indian amerykańskich. Założenia programowe zawarte w tej broszurze są najistotniejszą częścią wiary Rodzimego Kościoła Polskiego:

- "1. Rodzimy Kościół Polski reprezentuje wyznanie henoteistyczne. Wierzymy, że o losie świata decyduje Siła Kosmiczna zwana Bogiem oraz liczne istoty duchowe Mu podległe.
- 2. Nasi słowiańscy praprzodkowie byli czcicielami Boga, a nie diabła. Czčili tego samego Boga, Stwórcę i Dobroczyncę, którego nazywano różnie w językach różnych narodów. Nie pozwalamy sobie wmówić, że nasi praprzodkowie byli czcicielami Zła. Nie dajemy też wiary średniowiecznym mnichom chrześcijańskim, przybyłym do nas z obcych ziem, którzy w naszych dawnych symbolach religijnych chcieli widzieć jedynie martwe drewniane "bałwany", podczas gdy w rzeczywistości były to wyobrażenia istot duchowych podległych Bogu, lub symbole jego wielorakich aspektów. Polacy nie muszą wstydzić się swojej praprzyszłości. Nie mają też powodu, aby wypierać się jej. Mamy zatem pełne prawo, by w naszym języku nazwać Boga również Jego dawnym imieniem ŚWIĘTOWID.
- 3. Rodzimy Kościół Polski jest kościołem otwartym, ponieważ nie uzurpuje sobie prawa wyłączności - ani w sprawach osobistej wiary, ani przynależności kościelno - organizacyjnej. Do Rodzimego Kościoła Polskiego przystąpić może chrześcijanin, buddysta, mąhometanin, nie wyrzekając się przy tym, ani wypierając, swojej dotychczasowej wiary. [...]
- 4. Nie pozwalamy sobie wmówić, że "być Polakiem", to oczywiście znaczy to samo, co "być katolikiem". Zwolennikiem "heretyckiej" wiary był przecież Mikołaj Rej, Polak-Słowianin z krwi i kości, żarliwy patriota, nazywany Ojcem Języka Polskiego. [...]
- 5. Wyznawcą Rodzimego Kościoła Polskiego można zostać bez względu na to, jakiej narodowości przodków ma się w swoim drzewie genealogicznym. Naród - to jest język i kultura, a nie pochodzenie 'polskie'. [...] Polakiem jest ten, kto się za Polaka uważa - choćby jego babka była Rosjanką, pradziadek Niemcem z Saksonii, a prababka węgierska Żydówką. [...] Mając na myśli tak właśnie pojmowaną polskość, nazywamy nasz Kościół RODZIMYM KOŚCIOŁEM POLSKIM." →37

Wiara w jednego Boga - Świątowida, nie pociąga tu za sobą negacji istnienia innych bóstw, oznacza natomiast jego prymat w panteonie słowiańskim, jak i pośród bóstw "obcych". Twórcy Rodzimego Kościoła Polskiego zdają sobie sprawę z faktu, iż rekonstrukcja religii dawnych Słowian jest: "[...] w wielu punktach hipotetyczna." Jednak bazując na informacjach pochodzących z dawnych kronik (np. Długosz, Helmold),

współczesnych badaniach naukowych i pracach etnografów polskich (Bystroń, Kolberg), dotyczących kultury ludowej, rekonstrukcji tej dokonano.

Istotną rolę w konstruowaniu tej teologii odgrywa symbolika słupa ze Zbrucza, prezentującego wyobrażenie Świętowida. Zdaniem twórców Kościoła, jest to skomplikowany ideogram zawierający informacje dotyczące słowiańskiego modelu świata, religii, stosunków społecznych, lub model opisujący czasoprzestrzenną strukturę kosmosu. →38 Zgodnie z tą teorią, na przykład: "[...] cztery przedstawienia strefy górnej są reprezentacjami pór roku [...]: żeńska postać z rogiem reprezentuje lato, męska z koniem i bronią - jesień, męska postać bez atrybutu - zimę, żeńska postać z dyskiem - wiosnę." →39 "Modląc się składamy lewą dłoń na sercu, prawą na brzuchu - tak, jak uczył nas płaskorzeźby na 'słupie ze Zbrucza'." →40

Kopia posągu Świętowida jest zazwyczaj obecna podczas obrzędów celebrowanych przez członków Rodzimego Kościoła Polskiego. Symbolem kościoła jest też figurka Świętowida z Wolina. Innym elementem choreografii obrzędowej, zaprojektowanej przez żonę Stefańskiego (z zawodu choreografkę), są tak zwane "Ręce Boga", motyw słowiańskiego krzyża pochodzący z naczynia odnalezionego w Białej koło Łodzi. Kolejnym symbolem wykorzystywanym podczas obrzędów są: łamane krzyże (swarzyce), swastyki słowiańskie, będące znakami bóstwa solarnego. Elementy te można odnaleźć na przykład na rytualnych kołaczach składanych w ofierze bogom. Stroje kapłanów i kapłanek kościoła, zwanych "ofiarnikami" (ofiarnikiem może zostać każdy członek kościoła) są koloru białego i stylizowane na tradycyjnie słowiańskie, zawierają elementy solarne i lunarne w postaci np. klamerek u pasów. →41

Święta obchodzone uroczyście przez Rodzimy Kościół Polski to dni przesileni i równonocy. Godowe Święto, czyli przesilenie zimowe (21-22 grudnia), odbywa się wtedy rytualna uczta ("tryzna") na cześć zmarłych, stawia się w domu "drzewo życia"; Święto Ognia i Wody - przesilenie letnie (21-22 czerwca), podczas którego pali się ognie sobótkowe, chodzi po żarze, odbywa rytualne kąpiele "(w noc kupalną tzn. kąpielną)"; Jare Święto - wiosenne zrównanie dnia z nocą (21 marca), kiedy to roznieca się "święty ogień wiosenny", topi Marzannę i maluje jajka i Święto Plonów - jesienne zrównanie dnia z nocą (23 września), wraz z rytualną ucztą. →42 Istnieją także szczegółowo opracowane rytuały: pogrzebowy, zaślubin ("rodzimy obrzęd swadźby"), postrzyżyny (obrzęd związany z uznaniem dziecka jako pełnoprawnego członka rodziny) i "rodzima liturgia ofiary". →43

Struktura Rodzimego Kościoła Polskiego jest demokratyczna, władze pochodzą z wyboru, a najniższą jednostką organizacyjną jest Świątynia. Najwyższym organem Kościoła jest Walne Zgromadzenie, odbywające się co pięć lat. Do prowadzenia kontroli spraw administracyjno-prawnych i dokumentacji powołuje się trzyosobową Straż Nadzoru. Organem wykonawczym Walnego Zgromadzenia, a zarazem "władzą sprawującą zwierzchni zarząd religijny, administracyjny i ekonomiczny Kościoła jest Rada Kościoła." W jej skład wchodzi: "Ofiarnik, Sekretarz, Skarbnik, oraz dwóch Rajców". →44

Etyka wyznawana przez członków Rodzimego Kościoła Polskiego mówi że:
"- człowiek jest częścią przyrody, tworem mocy kosmosu,
- człowiek jest częścią społeczeństwa.
Człowieczy byt, jego bezpieczeństwo i życiowe powodzenie, zależne są od respektowania tych Prawd. Inaczej mówiąc: Świętowid wymaga przestrzegania Praw Przyrody i Praw Ładu Społecznego. Wymaga od nas dla naszego własnego dobra. Nasz Bóg zabrania nam

kradzieży i zabójstw, gwałtów i rabunków. Nakazuje poszanowanie dla związków międzyludzkich, które organizują społeczeństwo - od rodziny po państwo. Nakazuje nam bronić Przyrody, która jest jego świętym tworem." →45 Jak zauważa Monika Purzycka: "Słowianie protestują przeciw ascezie propagowanej przez chrześcijaństwo - twierdzą, że nie jest ona zgodna z naszym skłonny do zabawy i wesela 'narodowym charakterem'. Ich Bóg mówi, że człowiek ma po to ciało, aby się bawić, jeść, pić, kochać, nie łamiąc jednak ustalonych praw i nie szkodząc innym." →46

Rodzimy Kościół Polski organizuje dla swych członków rokrocznie wyjazdy na obchody głównego święta, przesilenia letniego, które mają miejsce w prywatnym pensjonacie u stóp góry Świętego Krzyża (dawniej zwanej Łysą Górą) w górach Świętokrzyskich. Obecnie brak jest lokalu, który mógłby być uważany za świątynię, spotkania odbywają się w mieszkaniach prywatnych. "Jak coś trzeba zrobić to się robi w pokoju. Tu już były śluby, postrzyżyny." →47

Mimo licznych wywiadów prasowych i telewizyjnych wyjaśniających cele i założenia grupy, Rodzimy Kościół Polski jest nadal przez niektórych oczerniany. Przykładem może tu być opinia dr Andrzeja Szydłaka z Dominikańskiego Centrum ds. Sekt i Kultów (Nowych Ruchów Religijnych) w Poznaniu, według której "Rodzimy Kościół Polski jest sektą [...] - To krzyżówka ruchów pogańskich [...] i niestety, satanistycznych [...] Ponieważ satanizm w zasadzie bazuje na archaicznych kultach, pozostających w bliskim związku z przyrodą." →48 Poza tego typu wypowiedziami pseudo-badaczy, kontakty z mediami i recepcja publiczna działalności omawianej grupy jest oceniana, zdaniem Stefańskiego, raczej pozytywnie. →49

Przypisy

→33 (adres kontaktowy: skr. poczt. 148, Ul. Targowa 73, 00-987 Warszawa 4)

→34 Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody - Doktryna - Kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 10

→35 Lech Emfazy Stefański w latach siedemdziesiątych był jednym z inicjatorów powstania Stowarzyszenia Radiestetów, a następnie Towarzystwa Psychotronicznego, prowadził prywatne badania parapsychologiczne między innymi nad hipnozą i widzeniem skórnym. Jest też autorem kilku książek z pokrewnych dziedzin, między innymi: "Alchemicy.", "Adept Wysokiej Magii.", "Prognostikon.", "Od magii do psychotroniki czyli ars magica." (wspólnie z Michałem Komarem), a także dotyczących pogaństwa: "Wyrocznia słowiańska Magiczny Krąg Światowida." Warszawa 1993 wyd. Athanor (książka zawiera oryginalny system wróżebny oparty na mitologii słowiańskiej) i "Magia Run." Warszawa (brak daty wydania) wyd. Athanor (jest to broszura dotycząca magii i wróżbiarstwa runicznego).

→36 Na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez autora z Lechem Emfazym Stefańskim 12.12.1998 roku. Szymon Beźnic podaje iż w lipcu 1997 roku była to liczba około 480 osób w: (Barker Eileen "Nowe Ruchy Religijne." Kraków 1997 wyd. Nomos str.309). Patrz też: Tadeusz Doktor "Nowe ruchy religijne i parareligijne w Polsce." Warszawa 1999 wyd. Verbinum str.76, tam liczba członków wynosi 367 osób w (dane z roku 1995).

- 37 Rodzimy Kościół Polski (Nazwa. Założenia programowe. Kult. Etyka. Liturgia i obrzędy. Deklaracja. Statut) wydawnictwo Rodzimego Kościoła Polskiego str.3-4
- 38 Tamże str.6-10, teoria ta opiera się na pracach naukowych Adama Łapińskiego "Światowid czy model Świata?" w: Z otchłani wieków nr 2 1984 i Janusza Kotlarczyka "Tryumfalny słup słonecznego boga." w: Z otchłani wieków nr 1 1987.
- 39 Tamże str.8
- 40 Tamże str.14
- 41 Tamże str.10-11, także analiza zdjęć wykonanych podczas obrzędów Rodzimego Kościoła Polskiego (w posiadaniu autora), członkowie kościoła zajmują się też popularyzacją wiedzy o kulturze dawnych Słowian biorąc udział w pokazach podczas różnego typu imprez kulturalnych jak na przykład Festyny Archeologiczne organizowane w Biskupinie.
- 42 Tamże str.14; na temat chodzenia po żarze zobacz: rozdział pod tytułem "Przymierze z ogniem." w: Lech Emfazym Stefański, Michał Komar " Od Magii do psychotroniki czyli ars magica." Warszawa 1996 wyd. Bellona str.322-334
- 43 Autor posiada maszynopisy zawierające opis i scenariusze powyższych rytuałów, rekonstruowanych głównie na podstawie prac etnograficznych Kolberga i Bystronia; jak dotąd odbyło się kilka ślubów, postrzyżyn, rytuał ofiary odprawiany jest podczas świąt sezonowych, nie miał jeszcze miejsca w Polsce przypadek pochówku zgodnego z rytuałem Rodzimego Kościoła Polskiego (na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez autora z Lechem Emfazym Stefańskim 12.12.1998).
- 44 Na podstawie: Statut Rodzimego Kościoła Polskiego w: Rodzimy Kościół Polski (Nazwa. Założenia programowe. Kult. Etyka. Liturgia i obrzędy. Deklaracja. Statut) wydawnictwo Rodzimego Kościoła Polskiego str.19-22
- 45 Tamże str.12
- 46 Rodzimy Kościół Polski w: Monika Purzycka, Grzegorz Rowiński "Inne niebo czy w sieci szalonego proroka. Nowe ruchy i sekty religijne w Polsce." Warszawa 1998 wyd. Bellona str.97
- 47 Na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez autora z Lechem Emfazym Stefańskim (12. 12. 1998).
- 48 Na podstawie wstępu do wywiadu z Lechem Emfazym Stefańskim w: "Rodzimy Kościół Polski Oko w oko ze Światowidem." w: Ezoteryka nr 11 1998 rok
- 49 Na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez autora z Lechem Emfazym Stefańskim (12. 12. 1998).

Zrzeszenie Rodzimej Wiary

Do tradycji przedwojennej Zadrugi odwołuje się kolejne neopogańskie ugrupowanie bazujące na wierzeniach dawnych Słowian, ZRZESZENIE RODZIMEJ WIARY. →50 Jej założyciele podobno już w latach 1988 i 1989 "urządzali próby postrzyżyn według obrządku słowiańskiego". →51 Właściwa grupa powstała na początku 1995 roku, składała się z byłych zadrużan, ze Stanisławem Potrzebowskiem na czele. Grupa inicjatywna opracowała podstawowe założenia grupy ("Wyznanie Wiary Lechitów"), i złożyła wniosek o rejestrację wyznania. Doszło do niej 4 marca 1996 roku (numer 101 w rejestrze kościołów i wyznań religijnych). Działalność grupy rozpoczęła się 23 marca 1996 roku na I Wiecu Wyznawców zwołanym do Wrocławia. Tam też omówiono zasady i cele Zrzeszenia Rodzimej Wiary, wybrano też władze naczelne, Naczelnikiem został Stanisław Potrzebowski (Staszko z Wrocławia), jego zastępcą Piotr Malewicz. →52 Podstawowym tekstem zawierającym założenia, cele i zasady działania Zrzeszenia Rodzimej Wiary jest szesnastopunktowe "Wyznanie Wiary Lechitów", autorstwa Potrzebowskiego, cytuję je poniżej w całości.

"WYZNANIE WIARY LECHITÓW

- Rodzima wiara Lechitów opiera się na dziedzictwie, instynkcie, rozsądku, doświadczeniu, rozumie i nauce. Naszym obowiązkiem przyczyniać się jak najwięcej do jej rozkwitu.
- Lechici czczą Bogów jak wszyscy Aryowie, czcząc słońce i cały wszechświat, matkę-ziemię naszą rodzicielkę i siły przyrody.
- W prawach przyrody stale odkrywamy boskie siły sprawcze świata. Wszelkie życie dzieje się wedle tych praw. Podporządkowanie się im jest naszą powinnością. Wyznajemy życie zgodne z prawami przyrody.
- Słońcu, najbliższemu nam ognisku hierarchicznego, nieskończonego, wiecznego i żywego Wszechświata, zawdzięczamy wszystko na naszej Ziemi. Wraz z łądami, wodami, roślinami i zwierzętami jesteśmy Jej częścią. Tylko człowiek jest tego świadom; przez to ciąży na nim ogromna odpowiedzialność.
- Obyczaje i obrzędy są składową każdej wspólnoty wyznaniowej, również naszej. Wyznajemy rodzime dziedzictwo Lechitów. Będziemy to przekazanie z przeszłości pomnażać i wzbogacać.
- Nasze istnienie zawdzięczamy rodzicom i przodkom. Oddajemy im cześć, a pamięć o nich przekazujemy przyszłym pokoleniom.
- Życie jest walką, jak walka jest życiem. Walka to ruch ku doskonalszemu, parcie naprzód, pokonywanie oporu. W walce wspierają nas instynkty. Takie są prawa przyrody, są one niezmiennie i odnoszą się do każdego człowieka i do każdego narodu.
- Ciało i duch tworzą nierozdzielna i wzajemnie warunkującą się całość. To dwie strony tego samego bytu. Lechici podkreślają równą wartość obojga dążą do ich równomiernego i równoczesnego doskonalenia,
- Postępowanie każdego człowieka i narodu wyznacza ich charakter. Ten jest zaś wytworem dziedzicznych cech oraz otoczenia, nacisku środowiska i wychowania. Miarą wartości ludzi i narodów są ich osiągnięcia i tylko wedle nich oceniamy je.
- Poblądzić i zawinić może każdy z nas; bywa takie zdarzenie losu. Błąd i winę można tylko własnymi czynami naprawić i zmazać. Takie są odwieczne zasady Lechitów i wszystkich Ariów.

- Ból i cierpienie ostrzegają nas przed niebezpieczeństwem oraz budzą siły obronne ciała i ducha. Wywołują one nie tylko wstrząs, ale i wspomagają ozdrowienie. Tak objawiają się prawa przyrody. Nie są one dobre ani złe. Śmierć jednostki była i jest konieczną dla stałego rozwoju gatunku i rodzaju. Pojmujemy tę przyrodniczą konieczność. Nie jest ona karą ani nagrodą. Naród jest zaś potencjalnie nieśmiertelny w swej istocie, ciągle odnawiający się.
- Nieśmiertelność osiągamy przez potomstwo i twórcze działanie, które daje największą radość życia. Twórczość w narodzie i dla narodu uznajemy za najbardziej wartościową.
- Lechickie zasady etyczne opierają się na boskich prawach przyrody. Najwyższymi wartościami są wiedza i siła, rozum i zdrowie, prawość i tężyzna, odpowiedzialność i żywotność, godność i rzetelność, wytrwałość i odwaga, wierność i silna wola, duma i sprawiedliwość. Zwalczamy nieuctwo i słabość, głupotę i chorobę, chwiejność i tchórzostwo, zdradę i uzależnienie, podstępność i warcholstwo, bojaźń i niemoc, pokorę i bierność. Dążymy do WIELKOŚCI, MOCY, PIĘKNA, PRAWDY I DOBRA.
- Działanie zgodne z przyrodą i włączanie się w wiecznotrwały rozwój Świata daje życiu każdego z nas podniosłe, uświęcające je znaczenie, wykraczające poza byt jednostki, i możliwość stałego doskonalenia się. Lechicki naród polski i lechiccy sąsiedzi należą wraz z pozostałymi narodami sławskimi do wielkiego rodu aryjskich ludów Europy. Pragniemy odnowić zerwaną przed wiekami jedność między nami oraz jedność między naszym pochodzeniem a wyznaniem, ażeby oprzeć na niej duchowy i materialny byt narodu. POLSKA-LECHIA-SŁAWA-ARYA - to nasze posłannictwo - SŁAWA im!
- Wiecznie rozwija się wszechogarniający człowieka jednorodny Bogo-Świat - Sława mu! Zaszczytnym powołaniem człowieka jest czynny udział w tym rozwoju i stałe zwiększanie wartości życia, by go czynić lepszym i piękniejszym, by mu nadać nadrzędne wymiary zgodne z wolą twórcy. Niechaj Dobre będzie stale przekazywane w Lepsze, a Moc potężnie w nieskończoność!" →53

W uzupełnieniu do powyższych punktów warto zauważyć iż Zrzeszenie Rodzimej Wiary, będąc wyznaniem panteistycznym i neopogańskim, odwołuje się w swojej filozofii do założeń racjonalistycznych. "Rodzima Wiara opierając się na rozumie i nauce, na doświadczeniu i zdrowym rozsądku oraz w ogóle na logice uznaje ten świat, w którym żyjemy, który nas otacza, który dostępny jest poznaniu za jedyny, rzeczywisty świat." →54

Inaczej ujmuje to Maciej S. Czarnowski: "W wierzeniach ludów pierwotnych istniały bóstwa i demony, i magia, tj. stosowanie zaklęć skierowanych do nich i różnych zabiegów mających na celu pozyskanie ich przychylności [...]. Ale w ciągu ostatniego tysiąclecia nauka i filozofia poczyniły ogromne postępy, zmuszające do odrzucenia wierzeń w demony. Jednakże ponieważ do zaspokojenia naturalnych potrzeb ludzkich niezbędna jest instytucja celebująca ważne życiowo wydarzenia (narodziny, osiągnięcie pełnoletności, zawarcie związku małżeńskiego, pochówek zmarłego), powstają tzw. Wyznania religijne, m.in. z zachowaniem (względnie przywróceniem) odziedziczonej po przodkach pogańskiej obrzędowości. A w niej stosuje się ceremoniał, ale już skierowane nie do bóstw, ale do umysłu solenizanta i towarzyszących mu uczestników uroczystości, a więc nie jest to magia, ale teatralizacja i uwznioślenie uroczystości. Jest to już pogaństwo zreformowane, unowocześnione, czyli neopogaństwo, w którym nie ma już miejsca na takie przebrzmiałe zabobony jak magia, wróżbiarstwo, okultyzm". →55

Odrzucana jest koncepcja nieśmiertelności duszy: "Nieśmiertelność można tylko pośrednio osiągnąć - fizycznie przez potomstwo, a duchowo starając się wnieść jak

najwięcej do zbiorowej osobowości narodu." →56 W warstwie obrzędowej Zrzeszenie Rodzimej Wiary opiera się na zrekonstruowanych przez siebie rytuałach dawnych Słowian. "Znaczna część pradawnych lechickich i ogólnosławskich obrzędów przetrwała, czasem w powierzchownie zchrystianizowanej postaci do obecnych czasów. Palenie zniczy na mogiłach, spożywanie kraszanek i topienie Marzanny w Jare Święto, puszczenie wianków i palenie sobutek na powitanie lata w Kupałową Noc, dożynki na powitanie jesieni, uroczysta wieczerza w szczodry wieczór przed Godami, a też święcenie ognia, wody, ziół czy okadzanie żywności, obchodzenie pól należą do tych, których judeochryścianizm nie zdołał zniszczyć. Naszym obowiązkiem jest odzyskać i ożywić nasze prapolskie obrzędy i święta. [...] starodawnym obyczajem jest pozdrawianie rozpoczynającego się dnia i oddanie czci Słońcu-Swarogowi-Perunowi, poprzez zwrócenie się ku niemu ze słowami: Sława Mocy, Sława Bogom, Sława Niebu, Sława Ziemi." →57

Zgodnie ze Statutem Zrzeszenia Rodzimej Wiary obchodzone są następujące święta: "[...] Gody - pierwszy dzień zimy; Sobutki [pisownia oryginalna - przyp. aut.] - Noc Kupały - w najkrótszą noc roku; Święto Odradzającego się Życia - w pierwszy dzień wiosny; Święto Zbiorów - w pierwszy dzień jesieni. Osobiste święta to urodziny, postrzyżyny i kosopleciny, zaślubiny i pożegnanie zmarłego. Zrzeszenie opowiada się za spopieleniem zwłok." →58

Na czele Zrzeszenia Rodzimej Wiary stoi Naczelnik Zrzeszenia (obecnie Stanisław Potrzebowski), wybrany przez Wiec, członków zgromadzenia, zwykłą większością głosów, na czas nieograniczony, posiada on szerokie uprawnienia. Inne organy Zrzeszenia to: Zastępca Naczelnika, Ława Rozjemcza (składająca się z przewodniczącego i dwóch ławników) i Skarbnik, wszyscy mianowani przez Naczelnika na czas nieograniczony. →59

Zrzeszenie Rodzimej Wiary za miejsca kultu uważa dawne sanktuaria starsłowiańskie: "Najwspanialszym sanktuarium na naszych ziemiach jest położony w środku Śląska w dawnej ziemi Ślężan zespół trzech gór: Ślęży, Raduni i Wieżycy, których szczyty są otoczone starożytnymi wałami z kamieni, [...] Łysiec w Łysogórach. Dobrzyńska Góra w środku Polski na styku Małopolski z Mazowszem [...] Wieżycy jest świętą górą Kaszubów, a nad samym morzem wznosi się Rowokół, święta góra Słowińców. W innych okolicach są znane inne święte góry o miejscowym zasięgu oddziaływania. Świętymi jeziorami Polaków są przede wszystkim Gopło i Lednickie. Świętymi są źródła wszystkich polskich rzek." →60 Oraz: "Łysa Góra w Borach Żercowskich, Biskupin, wzgórze w Szczecinie i na wyspie Wolin będącej niegdyś ośrodkiem sakralnym Słowian." →61

Zrzeszenie Rodzimej Wiary liczy obecnie około 100-200 członków i sympatyków. →62 Symbolem używanym najczęściej w publikacjach i dokumentach Zrzeszenia Rodzimej Wiary jest runiczna swastyka →63, przypominająca równoramienny krzyż z wpisaną w środek swastyką lewoskrętną.

W dniu 1 listopada 1996 roku podczas spotkania na Ślęży, zawiązany został Oddział Ziemi Wielkopolskiej Zrzeszenia Rodzimej Wiary. →64 W skład którego wchodzi między innymi członkowie Związku Jarotan, działającej w latach 1988-1990 na terenie Jarocka, nieformalnej grupy neopogańskiej skupiającej młodzież ze środowisk radykalnej prawicy. →65 Oddział Ziemi Wielkopolskiej wydaje pismo "Lechia Stregona" (ukazały się trzy numery, ostatni na jesieni 1997 roku), które jest organem prasowym Zrzeszenia Rodzimej Wiary. →66 Pismo zawiera: artykuły historyczne, dotyczące pogaństwa słowiańskiego, o historii ruchu neopogańskiego i ugrupowań nacjonalistycznych (jak na przykład Zadruży), opisujące odkrycia archeologiczne, manifesty i artykuły programowe, poezję, recenzje

książek i grafiki o tematyce pogańskiej. Oddział Zrzeszenia Rodzimej Wiary Służanie wydaje natomiast pismo "Barbaricum", "poświęcone szeroko rozumianej tradycji pogańskiej". → 67

Zrzeszenie Rodzimej Wiary utrzymuje kontakty z ugrupowaniami neopogańskimi (miedzy innymi na Litwie, Ukrainie i w Rosji) i jest jednym z inicjatorów powstania Zjednoczenia Rodzimych Wiar Europy, oraz Bałtosłowiańskiego Centrum Informacyjnego w Wilnie. "Podstawami naszej współpracy są: Jedność w różnorodności - wyrozumiałość, wzajemne zrozumienie zachowanie swoistości, rozwój naszych kultur jako ogólnoludzkiego bogactwa i uświadomienie sobie niebezpieczeństwa wywołanego przez okultyzm, magię, mitotwórstwo, polityczne rozgrywki, sztuczne religie lub mieszanie wyznaniowych tradycji." →68 Przedstawiciele Zrzeszenia Rodzimej Wiary są sygnatariuszami wydanego (23 czerwca 1998 roku) podczas Światowego Kongresu Rodzimych Wiar, w Wilnie Oświadczenia:

"My, zebrani w Wilnie [...] wyrażamy naszą solidarność z tradycyjnymi etnicznymi religiami Europy i reszty Świata, oraz oświadczamy, że wszystkie rodzime wiary, wyznania i kultury powinny jednakowo być cenione i szanowane.

Każda kraina i każda ludzka społeczność mają własne odrębne tradycje - rodzimą religię, światopogląd i mitologię, które wyrażają miłość Ojczyzny i jej dziejów, świętość życia i boskość Przyrody. Ludzkość winna jak Przyroda swobodnie żyć i rozwijać się w swej kulturowej różnorodności.

Nasze odwieczne zasady nakazują, aby cała Ziemia i jej stworzenia były szanowane i chronione przez człowieka. My ludzie jesteśmy częścią Przyrody i nie wolno nam z Niej wyobcować się. Nasz wspólny los i obecne położenie mają swe źródło w przeszłości, gdy wszyscy znosiliśmy najcięższe prześladowania, byliśmy upokarzani a nasze dziedziczne kultury niszczone. Tak działo się za sprawą tych religii, które uzurpują sobie wyłączność naprawdę. Mimo tych doświadczeń szczerze pragniemy żyć w pokoju i harmonii z wyznawcami wszystkich religii, wiar i wyznań. Jesteśmy przekonani, że nadchodzą czasy osobistej i intelektualnej wolności, a powszechne możliwości wymiany informacji i poglądów tworzą warunki do odrodzenia rodzimych duchowych wartości i ożywienia dziedzictwa przodków.

Przeżytkiem jest wmawianie jedynie słusznych poglądów i narzucanie politycznie poprawnego myślenia.

My jesteśmy czcicielami Przyrody - jak nasi przodkowie zwani poganami, którymi była większość ludzkości w ciągu jej dziejów. Prawdziwa rodzima religia umacnia w miłości do i w poważaniu otaczającego nas świata. Dopuszczamy wszelkie postacie oddawania czci, jeśli zawierają one żywą otwartość, czystość myśli i szlachetne uczynki. Jesteśmy dumni z odrodzenia naszych rdzennie narodowych religii.

Nasz nowy uniwersalizm domaga się zaprzestania sztucznego dzielenia, a też izolowania i nienawidzenia tych, którzy tym podziałom przeciwstawiają się. Niech runą te mury i otworzą się szerokie widnokreśli nowego człowieczeństwa. [...]

Nasza przewodnia myślą jest JEDNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI." →69

Zrzeszenie Rodzimej Wiary w publikowanych przez siebie tekstach deklaruje wrogość do chrześcijaństwa, a szczególnie katolicyzmu (wpływy filozofii Zadrugi), a także specyficznie definiowany antysemityzm. "Antysemityzm - przeciwstawianie się uzurpacji Żydów, jakoby byli oni 'narodem wybranym przez Boga', jakoby byli oni 'narodem wyjątkowym', 'narodem-fenomenem' [...] powołanym do panowania nad światem." →70

Przypisy

- 50 (adres kontaktowy: Ul. Poczтовая 16/18 m.15, 53 -313 Wrocław)
- 51 Monika Purzycka "Zrzeszenie Rodzimej Wiary." w: Grzegorz Rowiński, Monika Purzycka "Inne niebo czy w sieci szalonego proroka." Warszawa 1998 wyd. Bellona str.101
- 52 Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody - Doktryna - Kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str.16-17
- 53 Wyznanie Wiary Lechitów w: Stragona Lechia nr 1 1996 str.18; tekst jest opublikowany również w: Monika Purzycka "Zrzeszenie Rodzimej Wiary." w: Grzegorz Rowiński, Monika Purzycka "Inne niebo czy w sieci szalonego proroka." Warszawa 1998 wyd. Bellona str.102-103, a także Żywiół nr 5 1992 str.2-3
- 54 Rodzima Wiara (tekst powielony maszynowo w posiadaniu autora) str. 1
- 55 Cytat za: Monika Purzycka "Zrzeszenie Rodzimej Wiary." w: Grzegorz Rowiński, Monika Purzycka "Inne niebo czy w sieci szalonego proroka." Warszawa 1998 wyd. Bellona str.105
- 56 Rodzima Wiara (tekst powielony maszynowo w posiadaniu autora) str. 6
- 57 Tamże str.3
- 58 Statut Zrzeszenia Rodzimej Wiary str.1 (paragraf 2. punkt 2.)
- 59 Tamże str.2 (paragraf 5, punkty 1, 2, 3, 4)
- 60 Rodzima Wiara (tekst powielony maszynowo w posiadaniu autora) str. 3
- 61 Pełka Leonard "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (Rodowody - Doktryna - Kult)." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 18
- 62 Liczba podana za: Tadeusz Doktor "Nowe ruchy religijne i parareligijne w Polsce." Warszawa 1999 wyd. Verbinum str.99; Szymon Beźnic w: Barker Eileen "Nowe Ruchy Religijne." Kraków 1997 wyd. Nomos str.311, podaje iż jest to liczba 100 osób; Podczas obchodów Jarego Święta (w dniach 20, 21 III 1999), odbywających się w miejscowości Wiśniowa koło Krakowa (podczas których prowadziłem obserwację uczestniczącą), obecnych było około 120 członków i sympatyków Zrzeszenia Rodzimej Wiary. Oprócz "starszyny" (około 15 osób), przeważała młodzież w wieku od 17-18 lat do 25-30, głównie wywodząca się, jak można sądzić po strojach i uczesaniu, z subkultur związanych z muzyką metalową i ruchem skinheads, z przewagą tej pierwszej.
- 63 Klasyfikacja na podstawie: Walker G. Barbara "The woman's dictionary of symbols and sacred objects" London 1995 wyd. Pandora str.60, patrz także d'Alvella Coun Goblet "The migration of Symbols." New York 1956 wyd. New York University Books
- 64 "Ważniejsze wydarzenia z dziejów Zrzeszenia Rodzimej Wiary Oddziału Ziemi Wielkopolski." w: Lechia Stragona nr 2 1997 str.28

→65 Na podstawie artykułów Gorazda Drogomira Bogdanowica między innymi: "Stregonianin Zwiastun Lechickiego Zrywu Młodych.", "Stregonianina przymiotów cztery.", "Jarotanie druzba młodzieży lechickiej." w: Lechia Stregona nr 3 1997 str.22-29

→66 W skład redakcji wchodzi: Bormił, Czcibór Krut, Gorazd Drogomir Bogdanowic, Wielkopolan Lupus Wszesławiewicz i Wilczan. (adres kontaktowy: skr. poczt. 16 63-200 Jarocin)

→67 Pierwszy numer ukazał się w 1998 roku. (adres kontaktowy: Tymon Wojgniew Wojnicki ul. Komandorska 49/1, 53-342 Wrocław)

→68 "Posłanie." w: Lechia Stregona nr 3 1997 str.5

→69 Oświadczenie Światowego Kongresu Rodzimych Wiar, Wilno dnia 23 czerwca 1998 roku (druk w posiadaniu autora).

→70 Cytat za: "Wybrane hasła ze słownika Zrzeszenia Rodzimej Wiary" (zestawił Maciej Czarnowski) w: Grzegorz Rowiński, Monika Purzycka "Inne niebo czy w sieci szalonego proroka." Warszawa 1998 wyd. Bellona str.166

Inne grupy, ruchy i pisma

Do tradycji neopogaństwa odwoływała się także działająca w latach dziewięćdziesiątych Unia Społeczno Narodowa, partia ta łącząca myśl polityczną Zadruży, nacjonalizm i działania proekologiczne, rozwiązała się 31 XII 1997 roku. →71 Jej wiceprzewodniczącym był Andrzej Wylotek (Anidrzej z Parczewa), jeden z inicjatorów utworzonego w Warszawie, w lutym 1991 roku, Narodowego Zespołu Konceptyjno-Studyjnego. →72 Zespół ów wydaje pismo "Żywiol" (dotąd ukazało się jego 10 numerów, ostatni w 1997 roku), którego credo brzmi: "Narodowy Zespół Konceptyjno-Studyjny = Cywilizacja Słowiańska + Trzecia Droga." Na treść pisma składają się głównie przedruki i archiwalne artykuły, dotyczące pogaństwa słowiańskiego, współczesnych ruchów neopogańskich, ze szczególnym uwzględnieniem tych odwołujących się do tradycji słowiańskich, artykuły dotyczące filozofii i historii ruchu narodowego i neopogańskiego, oraz jego myślicieli (Stachniuk, Trentowski, Wacyk), a także poezja i grafiki neopogańskie. →73

Oprócz wymienionych wyżej pism neopogańskich wydawanych w Polsce, jest jeszcze kilkanaście magazynów w różnym stopniu związanych z neopogaństwem, a grupujących wokół siebie środowiska wydawców, czytelników i sympatyków. Do najważniejszych należy "Tryglaw" - kwartalnik metapolityczny. →74 Jego redaktor naczelny, były działacz KPN-u Moczulski, Tomasz Szczepański pojęcie "metapolityka" określa w sposób następujący: "[...] to te dziedziny kultury, które określają ramy naszych wyborów w przestrzeni publicznej (politycznej), same jednak polityki nie stanowiące. Na pewno są to przekonania o charakterze religijnym i etycznym [...]" →75 Szczepański odwołuje się do tradycji Nowej Prawicy, Alain'a de Benoist'a. →76 Pismo jest skierowane do: "[...] inteligencji i młodzieży, ludzi, którzy chcą coś zrobić dla swojego kraju i narodu. A w ogóle - do wszystkich, którzy chcą nas czytać." →77 Tryglaw, mimo iż reprezentuje opcje skrajnie prawicowe i neopogańskie, zamieszcza także wypowiedzi publicystów o odmiennej orientacji światopoglądowej. →78

Szczepański jest także jednym z założycieli Stowarzyszenia na rzecz Tradycji i Kultury "Niklot". Ma być ono: "[...] przede wszystkim zapleczem dla pisma, organizować grupy sympatyków pisma oraz podejmować te akcje, które z trudem mogła by podjąć redakcja - np. listy otwarte w sprawach ważnych dla naszej tożsamości, demonstracje, praca oświatowo-wychowawcza. Pomysłem jest zjednoczenie wszystkich grup narodowo-neopogańskich w czymś, co nie jest ani związkami wyznaniowym, ani partią polityczną." →79

Odmiennej charakter ma pismo "Poganin" →80, którego pierwszy numer ukazał się w 1997 roku. Jego twórca Robert Roguszka, nazywający się też Mežadewes Akszregor, pisze: "Poganin jest pismem poświęconym wszystkiemu temu co wiąże się z pogaństwem, a w szczególności z pogańskimi Prusami, Słowiańszczyzną, Wikingami... i skierowany jest do ludzi młodych, którzy dopiero otwierają oczy na neopogaństwo z chrześcijańskiego zaślepienia." →81 Pismo zawiera liczne artykuły historyczne, archeologiczne, wiersze i grafiki o tematyce pogańskiej, a także wywiady i reklamy innych tego typu pism. Autor planuje założyć Oddział Prusy, Zrzeszenia Rodzimej Wiary, współpracuje także ze stowarzyszeniem "Niklot". →82

Inne tego typu pisma to: "**Watra**" →83, "**Wieszcz**" →84, "**Dla synów tej ziemi**" →85, "**Hedeby**" →86, "**Menhir**" →87, "**Mity i legendy Norweskie**" →88, "**Odmrocze**" →89, "**Garazel**" →90.

Nieco odmienny charakter posiadają pisma związane ze sceną Black/Death Metalową, a jednocześnie prezentujące tendencje neopogańskie: "**Antychryst**" →91, "**Grom**" →92, "**Fimbrethil**" →93.

Pisma o charakterze neopogańskim, propagujące jednocześnie idee narodowego socjalizmu to: "**Jesteśmy**", "**Żelazny Krzyż**" →94, "**Flame in wolf eyes**" →95, "**Feniks**" →96, "**Securius**" →97.

"**Odala**" →98 jest to pismo o charakterze nacjonalistycznym i etnocentrycznym wydawane przez szczecińskich skinheadów, propaguje ono neopogaństwo słowiańskie, krytykuje globalizm, kosmopolityzm, i judeo-chrześcijaństwo (do 1999 roku ukazały się 4 numery).

"**Żaden**" →99 to "pismo opozycji antysystemowej (duchowość-kultura-ekologia-polityka)" - zajmuje się szeroko pojętą problematyką neopogańską, mitologiami różnych kultur, poezją (pismo wyrosło z art. zine'a), stara się także łączyć ekstremalne idee polityczne z prawicy i lewicy.

"**Zakorzenie**" →100 to pismo poruszające tematy neopogaństwa w kontekście kultur etnicznych.

Problematykę neopogańską poruszają także pisma związane z Ruchem Społeczeństwa Alternatywnego (anarchiści) w pismach: "**Nierząd**" i "**La Bestia**" →101, a także pismo ekologów polskich "**Zielone Brygady**". →102

Oprócz wymienionych istnieją w Polsce środowiska zainteresowane magią, okultyzmem, czarostwem i wicca (patrz rozdział o wicca), posiadające swoje strony w internecie, grupy te jednak, mimo licznych odwołań do neopogaństwa, reprezentują odmienne, niewątpliwie zasługujące na osobny opis tendencje - nie mieszczące się w temacie mojej pracy.

Przypisy

→71 Uchwała Zarządu Krajowego Unii Społeczno Narodowej z dnia 31.XII. 1997 r. (kserokopia w posiadaniu autora), Unia Społeczno Narodowa brała udział między innymi w kampanii antyfutrzarskiej prowadzonej przez Front Wyzwolenia Zwierząt.

→72 Andrzej Wylotek był także skarbnikiem Rodzimego Kościoła Polskiego, funkcji tej jak i członkostwa w Rodzimym Kościele Polskim zrzekł się 21.12.1996 roku, na skutek sporów wewnętrznych z jego sekretarzem Kazimierzem Mazurem i ofiarnikiem Lechem Emfazym Steańskim. (na podstawie listu Andrzeja Wylotka do Lecha Emfazego Steańskiego - kserokopia w posiadaniu autora)

→73 Żywioł (adres kontaktowy: Andrzej Wylotek skr. poczt. 55, 00-953 Warszawa 37); patrz także "Rozmowa z Andrzejem Wylotkiem" opublikowana w: Tryglaw nr 1 1997 str.19-30

- 74 Trygław (adres: skr. poczt. 71, 02-157 Warszawa 119) Redakcje stanowią: Tomasz Szczepański, Józef Janowski, Jarosław Tomasiewicz, Maciej Tutak (na podstawie nr 1).
- 75 Wywiad z Tomaszem Szczepańskim w: *Odała* nr 4 1999 str.9
- 76 Patrz: M. Konopka "Nowa Prawica, Nowa Kultura, Nowe Pogaństwo" w: *Frona* nr 8 1997; Jarosław Tomasiewicz "Przeciwko Równości i Demokracji: Nowa Prawica we Francji." w: *Myśl Polska* nr 1 1993; M. Węgierski "Europejska Nowa Prawica." w: *Arcana* nr 6 1996
- 77 "Wywiad z Tomaszem Szczepańskim" w: *Odała* nr 4 1999 str.9
- 78 Na przykład w nr 2 (1998) str. 10-12, znaleźć można wypowiedzi anarchisty Janusza Waluszki na temat sarmatyzmu. *[Artykuły Janusza Waluszki przeczytasz też w "Tarace": "Rzecz o Sarmacyi" i Europa, Gdańsk, Słowianie. Przypis wydawcy.]*
- 79 Wywiad z Tomaszem Szczepańskim w: *Odała* nr 4 1999 str.9
- 80 (adres kontaktowy: Robert Roguszka skr. poczt. 49, 10-001 Olsztyn 1), także e-mail: akszugor@alpha.net.pl
- 81 list z 19.01.1999 w posiadaniu autora
- 82 Tamże
- 83 (adres kontaktowy: Jarosław Cieśla ul. Dembowskiego 10 m. 3, 38-500 Sanok, lub Piotr Kotowicz ul. Długa 53b m. 47 38-500 Sanok)
- 84 (adres kontaktowy: Sławomir Arkon Górny ul. Wapienna 42 m. 5 43-300 Bielsko-Biała, lub Piotr Lutobor Pieronkiewicz skr. poczt. 3, 43-308 Bielsko-Biała)
- 85 (adres kontaktowy: Marcin Jasiński, Rynek 3, 63-940 Bojanowo)
- 86 (adres kontaktowy: Mariusz Szelański ul. Zagórna 17, 05-230 Kobyłka), w piśmie także artykuły o wierzeniach i kulturze wikingów.
- 87 (adres kontaktowy: Robert Fudali skr. poczt. 1775, 50-385 Wrocław), pismo zajmuje się oprócz neopogaństwa słowiańskiego, celtyckie i germańskie, jest to także kontakt do pogańskiego zespołu Graveland.
- 88 (adres kontaktowy: Aisha Thuringwethil/ Katarzyna Kocz ul. Sobieskiego 13/2, 83-140 Gniew), pismo poświęcone bóstwom z mitologii skandynawskiej.
- 89 (adres kontaktowy: Krzysztof Osiński ul. Kusocińskiego 6 m. 48, 88-100 Inowrocław, lub Tomasz Michalak skr. poczt. 60, 20-844 Lublin), pismo neopogańsko- ezoteryczne, powstałe z inicjatywy polskiego oddziału Order of the Jarls Balder.
- 90 (adres kontaktowy: Witek Ślusarski ul. Waryńskiego 31/26, 45-047 Opole)

→91 (adres kontaktowy: Marian Owczarzak ul. Szymanowskiego 29/ 11, 75-573 Koszalin), pismo Black/Death Metalowe i Folkowe, zajmujące się też satanizmem, okultyzmem, magią i pogaństwem.

→92 (adres kontaktowy: Piotr Lutobor Pieronkiewicz skr. poczt. 3, 43-308 Bielsko-Biała), obecnie ci sami autorzy wydają pismo "Wieszcz".

→93 (adres kontaktowy: Jan Trippner skr. poczt. 174, 15-057 Białystok)

→94 Oba pisma wydawała nieformalna grupa Othala, działająca w Polsce na końcu lat 80-tych i początku 90-tych.

→95 (adres kontaktowy: Mariusz Targosz ul. Matusiaka 3/1, 43-316 Bielsko-Biała)

→96 (adres kontaktowy: Michał Radzikowski skr. poczt. 29 ul. Zgierska 2 90-960 Łódź 11)

→97 (adres kontaktowy: skr. poczt. 20, 75-656 Koszalin 3)

→98 (adres kontaktowy: Mateusz Piskorski skr. poczt. 18, 70-474 Szczecin)

→99 (adres kontaktowy: Rafał Jakubowski Al. Wojska Polskiego 2m. 1, 58-310 Szczawno-Zdrój)

→100 (adres kontaktowy: Stowarzyszenie Wspierania Kultur Etnicznych Remigiusz Okrasa ul. Mrzygłocka 50, 42-400 Zawiercie)

→101 (adres kontaktowy: skr. poczt. 118, 80-470 Gdańsk 45, e- mail: jwal@pg.gda.pl), grupa RSA zorganizowała między innymi happeningi: w zimowe przesilenie nocy i dnia 1996 stawiając dwumetrowy posąg Światowida w centrum miasta, przed kościołem (posąg stał cztery dni), oraz w wiosenne zrównanie nocy i dnia 1997, palenie i topienie chochoła polakokatolika na molo w Sopocie.

→102. Andrzej Żwawa; Wydawnictwo "Zielone Brygady", ul. Sławkowska 12/24 31-014 Kraków; tel./fax: 48 12 4222147 ext. 30; tel. 0 603 363 721; SMS: 48603363721@text.plusgsm.pl; mailto:zb@eco.pl; <http://zb.eco.pl>.

Rozdział ósmy

Podsumowanie i wnioski

Kończąc prezentację Europejskich grup neopogańskich, warto przypomnieć, iż opisywane przeze mnie nurty i tradycje nie wyczerpują do końca bogactwa współczesnego pogaństwa. W pracy skupiłem się na, moim zdaniem najważniejszych tradycjach neopogańskich. Oprócz wymienionych uprzednio istnieją jeszcze inne, takie jak na przykład: tradycja greckorzymska, "kultywowana m.in. Przez Federation des Groupes Neo-Paiens z siedzibą w Bordeaux (jej organem jest kwartalnik 'Moira')". →1 Tomaszewicz wymienia także tradycje odwołujące się do: mitraizmu, neopitagoreizmu, pogańskiego unitarianizmu, gnostycyzmu. →2 Na ich temat nie ma jak dotąd zbyt wielu informacji. Jak wspomniałem we wstępie mojej pracy, istnieją liczne odwołania do tradycji pogańskich w rytuałach i systemach magicznych współczesnych ugrupowań okultystycznych takich jak: O.T.O.(Ordo Templi Orientis), O.G.D.O.S.(Oxford Golden Dawn Occult Society), grup kontrkulturowo-parareligijnych jak: T.O.P.Y. (Thee Temple Ov Psychic Youth), czy grup zajmujących się magią chaosu jak na przykład: I.O.T. (Illuminates Of Thanateros), oraz grup bazujących na pismach Aleistera Crowleya i stworzonej przez niego religii Thelemie. →3 Istnieją również w całej Europie grupy dyskordiańskie. Dyskordianizm to kult greckiej bogini Eris, lub jej rzymskiej odpowiedniczki Discordii, bogini chaosu i niezgody, jest to raczej anarchizująca parareligia pogańska lub filozofia życia, czerpiąca z dorobku kontrkultury lat sześćdziesiątych, prac Timothy Leary'ego i Roberta Antona Wilsona. →4

Do pogańskich mitologii nawiązuje także współczesny satanizm, choć większość neopogan zdecydowanie się od niego odcina. "Koncepcja Diabła, personifikacji najwyższego ducha zła, jest całkowicie obca pogańskim wierzeniom [...]. Kult Szatana jest judeochrześcijańską herezją i nie stanowi żadnej części pogaństwa." →5 W "Biblii szatana" autorstwa Antona Szandora LaVey, twórcy Church of Satan (Kościoła Szatana) znaleźć można liczne zapożyczenia z mitologii pogańskich, zarówno celtyckiej jak i nordyckiej. →6 Silniejsze związki z satanizmem prezentuje Gildia Runiczna w osobie swojego przywódcy Edreda Thorsona, który jest jednocześnie przywódcą satanistycznej Świątyni Seta, prezentującej odmienną od La Veyowskiej koncepcję tego kultu. →7

Wątki neopogańskie można odnaleźć w twórczości wielu artystów XX wieku. Dziedziną szczególnie bogatą w tego typu zapożyczenia i nawiązania, a jednocześnie zasługującą na przeprowadzenie rzetelnych badań, jest działalność pogańskich zespołów muzycznych. Na szczególną uwagę zasługują moim zdaniem zespoły związane z nurtem tak zwanego rocka apokaliptycznego, muzyki industrialnej, gothic i folk, związane brytyjską World Serpent Distribution. Do tradycji pogaństwa nordyckiego, mitologii germańskiej i skandynawskiej, oraz magii runicznej bezpośrednio odwołują się zespoły: Current 93, występowała w nim gościnnie między innymi Freya Aswynn (patrz rozdział: Neopogaństwo nawiązujące do tradycji nordyckiej- Gildia Runiczna), zespół wydał też w 1998 roku Eddę Poetycka w wykonaniu Sveinbjörna Beinteinssona, jednego z założycieli kościoła Asatru na Islandii; z punkowego zespołu Crisis powstały zespoły Death in June i Sol Invictus, w których twórczości wiodącą rolę odgrywają nawiązania do mitologii nordyckiej, run, a także innych archaicznych kultów →8; inne zespoły tego nurtu to: Coil, Der Blutharsch, Somewhere in Europe, Sorrow, Strength Through Joy, The Moon Lay Hidden Beneath a Cloud, Nature and Organisation. Zespół Fire + Ice założony przez Iana Reada, wydawcę magazynu "Chaos International" i praktykującego poganina tradycji germańskiej, to kolejne interesujące połączenie współczesnego okultyzmu, magii i neopogaństwa. →9

Jednym z najważniejszych zespołów, a zarazem prekursorem całego nurtu muzyki industrial, był: Throbbing Gristle, z którego powstała grupa Psychic TV. Działalność obu grup pełna jest odniesień do okultyzmu Crowley'owskiego i pogaństwa. Na płycie pod tytułem "Those Who Do Not." zapisany jest przebieg pogańskiego rytuału nadania imienia córce lidera grupy Genesis'a P-Orridge'a, Carres, który miał miejsce na Islandii w 1983 roku, a celebrowany był przez Sveinbjörna Beinteinssona (założyciela tamtejszego kościoła Asatru). Inne istotne płyty to między innymi: "Force the Hand of Chance.", "Pagan day.", czy "Dreams less sweet.". Genesis P-Orridge jest między innymi założycielem T.O.P.Y., Thee Temple Ov Psychic Youth (Świątynia Młodzieży Psychicznej) - międzynarodowej grupy kontrkulturowo-okultystyczno-pogańskiej. →10 Do T.O.P.Y. należeli, między innymi, członkowie grupy Psychic Warriors Ov Gaia, grającej transową muzykę techno. Do inspiracji tego rodzaju odwołuje się też berlińska grupa Column One.

Kolejną grupą neopogańską, wywodzącą się z nurtu industrial, jest amerykańska grupa NON (jej liderem jest Boyd Rice), odwołująca się do mitologii germańskiej, mająca również silne powiązania z Church of Satan.

Jednym z członków NON był Michael Moynihan, który założył zespół grający, tak zwanego neo-folka pogańskiego pod nazwą Blood Axis (najsłynniejsza płyta: "BLÓT: Sacrifice in Sweden"). Moynihan jest poganinem tradycji asatru, jak również praktykującym satanistom. →11 Oba zespoły choć pochodzą z USA, mają istotny wpływ na kształtowanie Europejskiej sceny neopogańskiej.

Również do tradycji asatru odwołuje się Andrea Nebel Haugen Niemka, zamieszkała w Norwegii, która wraz z wiccanką o pseudonimie Nacht założyła ugrupowanie Hord of Hagalaz (Horda Hagalaz, od nazwy runy hagalaz), a następnie, w roku 1993, projekt muzyczny Aghast. Obecnie Andrea Haugen śpiewa w założonej przez siebie grupie folkowej pod nazwą Hagalaz' Runedance. →12

Zarówno Blood Axis jak i Aghast wydawane były przez Szwedzką wytwórnię Cold Meat Industry, zajmującą się promocją tego typu muzyki.

Istnieje także olbrzymia scena neopogańskich zespołów związanych z muzyką death i black metalową. Wymienić tu można chociażby: Isengard i Storm z Norwegii. Ewenementem na tej scenie jest twórczość jednoosobowej grupy Burzum, również z Norwegii, której lider Varg Vikernes nagrywa kolejne płyty w więzieniu odsiadując wyrok za zabójstwo. Vikernes też był inicjatorem akcji palenia chrześcijańskich kościołów w Norwegii (spłonęło ich ponad sto). →13

Grupą wiccańską jest Brytyjski Inkubus Sukkubus, zespół grający rocka z tekstami pogańskimi. →14

Do elementów pogańskich nawiązują też zespoły punkowe, jak na przykład Brytyjskie: Cress, czy Scatha, którego nazwa pochodzi od Szkockiej bogini płodności, czy folk punkowy zespół Under the Gun, oraz popularni twórcy nurtu folk, jak na przykład Loreena McKennitt.

Także pogańską grupą jest Łotewska Rasa, odtwarzająca autentyczne rytualne pieśni bałtyjsko- słowiańskie na podstawie badań folklorystycznych i zachowanych fragmentów tak zwanych dain, czyli pieśni ludowych. →15

Obserwując ruch neopogański pod kontem propagowanych przez jego członków idei i poglądów politycznych, zauważyć się daje deklaracyjny brak zaangażowania w tę dziedzinę życia społecznego. Wyjątek stanowią grupy folkistowsko-narodowoniemieckie, niektóre grupy odwołujące się do tradycji nacjonalistycznych i skrajnie prawicowych jak na przykład Białoruska Krywya, czy Polskie Zrzeszenie Rodzimej Wiary. Tendencje skrajnie prawicowe są także obecne w ruchu neopogańskim w Rosji. Jak zauważa Wiench: **"Istotny czynnik, jaki może odgrywać rolę w przyszłości to fakt, że grupy neopogańskie w Europie Środkowo-wschodniej stanowią obiekt infiltracji ze strony zachodnich grup skrajnej prawicy. Takie próby infiltracji są podejmowane przez francuskie i niemieckie grupy neopogańskie, jak również rosyjskie grupy prawicowo-ekstremistyczne, dążące do podporządkowania nowo powstałych grup pogańskich swoim celom politycznym."** →16

Odmiernym zagadnieniem jest funkcjonowanie neopogaństwa w ruchu tak zwanej Nowej Prawicy (La Nouvelle Droite). W roku 1968, 5 maja powstała we Francji organizacja pod nazwą GRECE (Group de Recherche et d'Etude pour la Civilisation Europeenne - Zespół Badań i Studiów Cywilizacji Europejskiej), będąca głównym ośrodkiem oddziaływania Nowej Prawicy. Dziś najpotężniejsze ośrodki Nowej Prawicy znajdują się we Francji, Niemczech, Belgii, Włoszech i Hiszpanii, w każdym z tych krajów posiadając lokalną specyfikę. →17 Głównym ideologiem Nowej Prawicy jest Alain de Benoist, autor między innymi "To be a pagan", "książki prezentującej radykalnie prawicową filozofię i program działań pozapolitycznych, nakierowanych na długofalowe oddziaływanie na sferę kultury w celu stopniowego stworzenia warunków dla pożądanых przemian." →18 Owe działania pozapolityczne, to tak zwana metapolityka, do założeń której nawiązuje na przykład warszawskie pismo Tryglaw. Nowa prawica kładzie nacisk na słowo "nowa", nie zaś "prawica". **"Tym co ma być nowego w NP. to: antykapitalizm, antyamerykanizm, ekologia, (pozorny) antyrasizm, antynacjonalizm, antychryścianizm, antyegalitaryzm, neopogaństwo, tradycjonalizm integralny, naturalizm, oraz feminizm."** →19

Ideolodzy nowej prawicy sięgają do dorobku marksistów (Gramsci) i tradycjonalistów integralnych (Evola), a także do dorobku niemieckich rewolucjonistów konserwatyistów (Spengler, Jünger), religioznawców (Eliade, Dumezil), heretyckich mistyków (Böhme), oraz filozofii Nietschego. →20

Poza wymienionymi powyżej, brak tendencji łączących politykę i neopogaństwo. Większość organizacji i grup deklaruje zdecydowaną wolność w kwestiach światopoglądowych swoich członków.

Współczesny ruch neopogański jest jedną z najprężniej rozwijających się gałęzi życia religijnego. Liczbę świadomych pogan, jaką podaje Margaret Adler waha się od pięćdziesięciu do stu tysięcy osób w Stanach Zjednoczonych, natomiast Charlotte Hardman szacuje ją na trzydzieści do pięćdziesięciu tysięcy w samym Zjednoczonym Królestwie. →21 Wahania te spowodowane są wielowarstwowością zjawiska. Za neopogan uważa się często, zarówno grupy konsumentów, kupujących regularnie magazyny, pisma i książki o tematyce neopogańskiej, jak i zdeklarowanych uczestników grup neopogańskich, praktykujących i biorących udział w regularnych spotkaniach i rytuałach. Zjawisko wzrastającej popularności neopogaństwa, szczególnie w Europie Zachodniej jest niezaprzeczalne. Świadczyć o tym mogą chociażby fakty cytowane przez Hardman: **"W grudniu 1994 roku na Uniwersytecie w Leeds studenci wybrali na swego kapelana wiedźmę Wicca, w tymże samym miesiącu licząca około tysiąca członków Grupa Wicca Milтона Keynesa otrzymała ziemie na cele odbywania swoich ceremonii na otwartym terenie."**

Poganie są zapraszani do Dialogu Między Wyznaniami, Federacja Pogańska ma swojego Koordynatora Międzywyznaniowego [...], istnieje także Więzienny Kapelan Pogański." → 22

W Europie Środkowej i Wschodniej Ruchy neopogańskie są zdecydowanie mniej popularne, co tłumaczyć można zarówno nowością tego zjawiska na tym terenie jak i długoletnim brakiem zainteresowania religią i życiem duchowym w ogóle.

Na podstawie zgromadzonych przezemnie informacji, doszedłem do następujących wniosków:

- Głównym powodem wzrostu zainteresowania ruchami neopogańskimi, we współczesnej Europie, jest:
  - rozczarowanie systemami religijno-filozoficznymi proponowanymi przez kościoły głównego nurtu, szczególnie chrześcijańskimi;
  - duża atrakcyjność i świeżość religii i mitologii neopogańskich, stojąca w zdecydowanej opozycji do "martwego rytualizmu" kościołów głównego nurtu;
  - poszukiwanie nowej, odmiennej od chrześcijańskiej, a zakorzenionej w kulturach etnicznych, duchowości, która odpowiadała by wyzwaniom współczesności (kryzys wartości, poszukiwanie torzsamości kulturowej, zagrożenia ekologiczne);
- Moralność, systemy wartości i filozofia, do których odwołują się neopoganie bazuje na:
  - poszanowaniu przyrody, ludzi i zwierząt, odrzucającym judeochrześcijańskie dogmaty, dotyczące nadrzędnej roli człowieka, pośród innych twórców natury;
  - odrzuceniu moralności "grzechu i poczucia winy", a zastąpieniu jej moralnością pozytywną, sprowadzającą się do hasła: "czyń co chcesz byle byś nie szkodził innym";
  - odkrywaniu pomijanych dotąd aspektów duchowości ludzkiej, chodzi tu o pozytywne podejście większości neopogan do cielesności i seksualności ludzkiej, a także czerpanie z duchowości feministycznej;
  - powrocie do tożsamości etnicznej i ponownym odkrywaniu wartości kultur rodzimych, będącym w opozycji w stosunku do panującej powszechnie akulturacji i homogenizacji, współczesnych społeczeństw zachodnich.
- Rozkład aktywności ugrupowań neopogańskich, odwołujących się do poszczególnych tradycji, a znajdujący swoje odzwierciedlenie w geograficznym ich usytuowaniu, jest niejednolity. We wszystkich krajach Europy, gdzie występuje to zjawisko, przeważają ugrupowania odwołujące się do lokalnych tradycji, jednak przy zauważalnej obecności ugrupowań odwołujących się do innych tradycji. Świadczyć to może o uniwersalnym charakterze współczesnego neopogaństwa, co w przyszłości zaowocować może dalszym rozkwitem, tego typu aktywności w krajach Europy.

Przypisy

→1 Tomaszewicz Jarosław "Neopoganizm – stare religie nowej ery". Nomos nr 5 1994 str.102

→2 Tamże str.102

→3 Patrz: Richard Sutcliffe "Left-hand path ritual magic: an historical and philosophical Overview." w: "Paganism today" (red.): Harvey Graham i Hardman Charlotte London 1996

wyd. Thorsons str. 109-137; także: Richard Cavendish (red.) "Świat tajemny. Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii." Łódź 1992 wyd. Łódzkie; Dariusz Misiuna "Magia seksualna Aleistera Crowleya." w: Wiedza tajemna nr 6 1999; Dariusz Misiuna "Tajemnice seksualne Ordo Templi Orientis." w: Wiedza Tajemna nr 5 1999; Dariusz Misiuna "Aleister Crowley i Równonoc bogów." w: Wiedza Tajemna nr 2 1999; Dariusz Misiuna "Wizerunek człowieka w wybranych formacjach okultystycznych XX wieku." (maszynopis w posiadaniu autora); Adrian Savage "Magia chaosu" w: Brulion nr 19B; Peter J. Carroll "Liber kaos." York Beach 1993 wyd. Weiser; Hakim Bey "T.A.Z. The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchism, Poetic Terrorism." Brooklyn 1991 wyd. Autonomedia; Christopher S, Hyatt (edit.) "Rebels and Devils. The psychology of Liberation." Las Vegas 1996 wyd. New Falcon; Aleister Crowley "Magija w teorii i praktyce." Kraków 1999 wyd. EJB; w Polsce środowiska thelemiczne grupują się między innymi wokół pisma Okultura, kontakt z nimi nawiązać można dzięki internetowi (adresy: carezza@free.art.pl, alkhemik@friko.sos.com.pl, thelema@friko.sos.com.pl, neol@geocities.com)

→4 Patrz: Robert Anton Wilson i Robert Shea trylogia "Illuminatus": "Oko w piramidzie." Poznań 1994 wyd. Rebis, "Złote jabłko." Poznań 1995 wyd. Zysk i S-ka, "Lewiatan" Poznań 1995 wyd. Zysk i S-ka; Robert Anton Wilson "Cosmic trigger. Final secret of Illuminati." Las Vegas 1996 wyd. New Falcon; Eugeniusz Obarski "Principia Discordia" w: Wiedza tajemna nr 2 1999; Eugo "Wszystko o iluminatach" w: Wiedza tajemna nr 5 1999; Eugo "Najwyższe osłupienie." w: Wiedza tajemna nr 10 1999; Timothy Leary "Polityka ekstazy." Kraków 1998 wyd. EJB; Timothy Leary "High priest." Barkley 1995 wyd. Ronin; "Illuminatus!" i "Dyskordianizm" w: Podaj dalej - pismo warszawskich anarchistów nr 2 1997

→5 Pagan Federation Info Pack (www.paganfed.demon.co.uk/infopacks/pf/pf-wicca.html)

→6 Patrz chociażby rozdział pod tytułem "Święta religijne" str. 110-112, czy "Imiona piekielne" str. 163-165 w: Anton Szandor La Vey "Biblia szatana." Wrocław 1996 wyd. Mania

→7 Patrz: Dariusz Misiuna "Wizerunek człowieka w wybranych formacjach okultystycznych XX wieku." (maszynopis w posiadaniu autora) str. 20

→8 Patrz książka poświęcona historii Death in June, Robert Forbes "Misery and Purity A history and personal interpretation of Death in June" Wiltshire 1995 wyd. Jara Press

→9 Patrz "An interview with Ian Read by Phil Hine" w: Christopher S, Hyatt (edit.) "Rebels and Devils. The psychology of Liberation." Las Vegas 1996 wyd. New Falcon str. 195-200

→10 Podstawowym dokumentem T.O.P.Y. jest tak zwana "Szara Książeczka (Wprowadzenie do Świątyni Młodzieży Psychiczej." wyd. Okultura (limitowane wydanie w posiadaniu autora), w której czytamy między innymi: "Zaangażowanie się w Świątynię Młodzieży Psychiczej wymaga aktywnej jednostki, poświęconej ustanowieniu funkcjonalnego systemu magiji oraz nowoczesnej filozofii pogańskiej, bez odnoszenia się do mistyfikacji, bogów i demonów."

→11 (Email: blood@teleport.com)

- 12 Patrz: Krzysztof Azarewicz wywiad z Andream Nebel Haugen w: Wiedza tajemna nr 10 1999
- 13 Moynihan Michael i Soderlind Bidrik "The Lords of Chaos" Venice 1998 wyd. Feral House, to książka poświęcona undergroundowej scenie black metalowej w Europie północnej.
- 14 W Polsce kasetę Inkubus Sukkubus wydała firma Black Flames Productions (adres kontaktowy: Os. Orła Białego 53/ 12, 61-251 Poznań)
- 15 Płytę "Lettone - music of solar rites" wydała Francuzka firma Auvidis Distribution.
- 16 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.19
- 17 Na podstawie pracy magisterskiej Michała Dylewskiego "Radykalizm apokaliptyczny a tożsamość zbiorowa ruchu narodowo- radykalnego w latach 1994-98 - na podstawie miesięcznika "Szczerebiec". Warszawa 1998 (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW) str.93
- 18 Wiench Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie Środkowo-wschodniej." (maszynopis w posiadaniu autora) str.18
- 19 Michał Dylewski "Radykalizm apokaliptyczny a tożsamość zbiorowa ruchu narodowo- radykalnego w latach 1994-98 - na podstawie miesięcznika "Szczerebiec". Warszawa 1998 (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW)str.94
- 20 Tamże str. 100; patrz także: Zbigniew Mikołajko "Mity tradycjonalizmu integralnego. Julius Evola i kultura religijno-filozoficzna prawicy." Warszawa 1998 wyd. IFiS, PAN
- 21 Charlotte Hardman "Introduction." w: Graham Harvey i Charlotte Hardman (red.) "Paganism today." London 1996 wyd. Thorsons str. IX
- 22 Tamże str. IX

Rozdział ósmy

Bibliografia

- Aswynn Freya, *Northern mysteries & magic.*, St.Paul 1998, Llewellyn
- Baker Elen, *Nowe ruchy religijne.*, Kraków 1997, Nomos
- Bey Hakim, T.A.Z., Brooklyn 1991, Autonomedia
- Brückner Aleksander, *Starożytna Litwa- Ludy i Bogi.*, Olsztyn 1979, Pojezierze
- Carr-Gomm Philip, *The Druid tradition.*, Shaftesbury 1991, Element
- Carroll J.Perer, *Liber kaos.*, York Beach 1993, Samuel Weisel
- Cavendish Richard (red.), *Świat tajemny- Leksykon magii, okultyzmu i parapsychologii.*, Łódź 1992, Łódzkie
- Crowley Viviane, *Wicca- The old religion in the new age.*, London 1989, Aqarian
- Crowley Aleister, *Magija w teorii i praktyce.*, Kraków 1999, EJB
- Cunningham Scott, *Wicca - przewodnik dla osób indywidualnie praktykujących magię.*, Wrocław 1999, Astrum
- D'Alvella Coun Goblet, *The migration of symbols.*, New York 1956, New York University Books
- Doktor Tadeusz, *Nowe ruchy religijne i parareligijne w Polsce*, Warszawa 1999, Verbinum
- Drury Nevill, *Mitologia przestrzeni wewnętrznej.*, Warszawa 1992, Wydawnictwo Wodnika
- Drury Nevill, *Szamanizm.*, Poznań 1994, Rebis
- Dunwich Gerina, *Wicca Craft.*, New York 1996, Citadel
- Dunwich Gerina, *Tajemnice Białej Magii.*, Warszawa 1998, Filar
- Eliade Mircea, *Historia wierzeń i idei religijnych. tom I / III*, Warszawa 1994, PAX
- Eliade Mircea, *Inicjacja, obrzędy, stowarzyszenia tajne.*, Kraków 1997, Znak
- Eliade Mircea, *Traktat o historii religii.*, Łódź 1993, Opus
- Eliade Mircea, *Okultyzm, czary, mody kulturalne.*, Kraków 1992, Oficyna Literacka
- Ellis Berresford Peter, *Druidzi*, Warszawa 1998, Cyklady
- Gassowski Jerzy, *Mitologia Celtów.*, Warszawa 1987, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe
- Gierek Bożena, *Celtowie.*, Kraków 1998, Znak
- Gieysztor Aleksander, *Mitologia Słowian.*, Warszawa 1986, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe
- Głosik Jerzy, *W kręgu światowida.*, Warszawa 1979, KAW
- Grinberger Richard, *Historia społeczna trzeciej rzeszy.*, Warszawa 1998, P.I.W.
- Grott Bogumił, *Neopogańska doktryna Jana Stachniuka- Stoigniewa jako przedmiot zainteresowania religioznawcy.*, Kraków 1986, Uniwersytet Jagielloński
- Haack Friedrich-Wilhelm, *Neopoganimizm w Niemczech.*, Kraków 1999, Nomos
- Haavio Martti, *Mitologia Fińska.*, Warszawa 1979, P.I.W.
- Harvey Graham, *Hardman Charlotte (red.), Paganism today.*, London 1996, Thorsons
- Howard Michael, *Mysteries of the rune.*, Berks 1996, Capall Bann
- Hyatt S. Christopher (edit.), *Rebels and Devils. The psychology of liberation.*, Las Vegas 1996, New Falcon
- Jackson Nigel, *Raven Wolf Silver, The rune misteries.*, St. Paul 1996, Llewellyn
- Jacobi Jolande, *Psychologia C.G. Junga.*, Warszawa 1993, Wydawnictwo Wodnika
- Jung Carl Gustaw, *Archetypy i symbole.*, Warszawa 1993, Czytelnik
- King Francis, *Szatan i swastyka.*, Poznań 1996, Axis
- La Vey Anton Szandor, *Biblia szatana.*, Wrocław 1996, Mania

Leciejewicz Lech (red.), Mały słownik kultury dawnych Słowian., Warszawa 1990, Wiedza Powszechna

Macierzewski Rafał, Mity Skandynawskie., Warszawa 1998, DiG

Matthews John, Matthews Caitlin, Mitologia wysp Brytyjskich., Poznań 1997, Rebis

Meadows Kenneth, Rune Power., Shaftesbury 1996, Element

Mikołajko Zbigniew, Mity tradycjonalizmu integralnego. Julius Evola i kultura religijno - filozoficzna prawicy., Warszawa 1998, IFiS PAN

Moorey Teresa, Paganism a beginner's guide., London 1996, Headway

Moura Ann, Green Witchcraft., St. Paul 1996, Llewellyn

Moynihan Michael, Soderlind Bidrik, The Lords of Chaos., Venice 1998, Feral House

Murray Margaret, The god of the wiches, London 1970, Oxford University Press

Pennick Nigel, Field Helen, The Goddess year., Berks 1996, Capall Bann

Piekarczyk Stanisław, Mitologia Germańska., Warszawa 1979, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe

Piwowski Władysław (wybór), Socjologia religii - Antologia tekstów., Kraków 1998, Nomos

Pyrek Edi, Inicjacja rzecz o poszukiwaniu wizji., Warszawa 1996, Pegaz

Roesdahl Else, Historia Wikingów., Gdańsk 1996, Marabut

Rowiński Grzegorz, Purzycka Monika, Inne niebo czyli w sieci szalonego proroka., Warszawa 1998, Bellona

Słupecki Paweł Leszek, Wyrocznie i wróżby pogańskich skandynawów., Warszawa 1998, Instytut Archeologii i Etnologii PAN

Stefański Emfazy Lech, Wyrocznia słowiańska - Magiczny Krąg Świątowida., Warszawa 1993, Anathor

Stefański Lech Emfazy, Komar Michał, Od magii do psychotroniki czyli ars magica., Warszawa 1996, Bellona

Szrejter Artur, Mitologia Germańska., Warszawa 1997, Przedświt

Tabor Marek, Ezoteryczne źródła nazizmu., Kraków / Warszawa 1998, Biblioteka Brulionu

Wacyk Antoni, Mit Polski- Zadruga., Wrocław 1991, Toporzeł

Walker G. Barbara, Woman's dictionary of symbols and sacred objects., London 1995, Pandora

Weber Max, Etyka protestancka a duch kapitalizmu., Lublin 1994, Test

Weber Max, Szkice z socjologii religii., Warszawa 1984, Książka i Wiedza

Wierciński Andrzej, Magia i religia., Kraków 1997, Nomos

Wilson Anton Robert, Cosmoc trigger. Final secret of the illuminati., Temple 1997, New Falcon

Wilson Anton Robert, Shea Robert, Oko w piramidzie., Poznań 1994, Rebis

Wilson Anton Robert, Shea Robert, Złote jabłko., Poznań 1995, Zysk i S-ka

Wilson Anton Robert, Shea Robert, Lewiatan., Poznań 1995, Zysk i S-ka

Załużka-Strömberg Apolonia (opr.), Edda poetycka., Wrocław 1986, Zakład Narodowy im. Ossolińskich

Zaretsky I. I., Leone M. P. (red.), Religious movements in contemporary America., Princeton 1974, Princeton University Press

2. Bibliografia publikacji prasowych

Azarewicz Krzysztof "Wywiad z Andrea Nebel Haugen" w: Wiedza tajemna nr 10 1999

Bogdanowicz Drogomir Gorazd "Stregonianin Zwiastun Lechickiego Zrywu Młodych.", "Stregonianina przymiotów cztery.", "Jarotanie drużba młodzieży lechickiej." w: Lechia Stregona nr 3 1997

Bosek Kazimierz "Zabawa na serio." w: Kraj - tygodnik ilustrowany nr 8 1959

Brak autora "Poganim i faszizm." w: Nigdy więcej nr 9 1999

Brak autora "Posłanie." w: Lechia Stregona nr 3 1997

Brak autora "Ważniejsze wydarzenia z dziejów Zrzeszenia Rodzimej Wiary Oddziału Ziemi Wielkopolski." w: Lechia Stregona nr 2 1997

Burzyńska Grażyna "Powrót Bogów." w: Tak i Nie nr 17 1989
 Chudziński M. Wojciech, Oszuński Tadeusz "Rodzimy Kościół Polski Oko w oko ze Świątowidem." w: Ezoteryka nr 11 1998
 Czcibór Krut "Zadruga." w: Lechia Stragona nr 2 1997
 Dylewski Michał, Radykalizm apokaliptyczny a tożsamość zbiorowa ruchu narodowo-radykalnego w latach 1994-98 - na podstawie miesięcznika "Szczerbic". Warszawa 1998, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW
 Enersen Asgeir "Czy podjąć walkę o odzyskanie symboli?" w: Nigdy więcej nr 5 1997
 Eugo "Najwyższe osłupienie." w: Wiedza tajemna nr 10 1999
 Eugo "Wszystko o iluminatach." w: Wiedza tajemna nr 5 1999
 Grott Bogumił "Jan Stachniuk i neopogański ruch Zadruga. Dzieje okupacyjne i powojenne 1939-1963." w: Nomos nr 5 1994
 Has Marek "Medytacje szamańskie." w: Wiedza tajemna nr 5, 6 1999
 K. Michał "Illuminatus!" i "Dyskordianizm" w: Podaj dalej- pismo warszawskich anarchistów nr 2 1997
 Konopka M. "Nowa Prawica, Nowa Kultura, Nowe Pogaństwo" w: Fronda nr 8 1997
 Kotlarczyk Janusz "Tryumfalny słup słonecznego boga." w: Z otchłani wieków nr 1 1987
 Lemański Lechosław "Stach z Warty Szukalski." w: Sztuka nr 4 1987
 Lemański Lechosław "Stanisław Szukalski życie i twórczość." w: Biuletyn Historii Sztuki nr 4 1976
 Lemański Lechosław "Szczep Rogate Serce." w: Biuletyn Historii Sztuki nr 3 1974
 Lunde Henryk "Skradziona mitologia." w: Nigdy więcej nr 5 1997
 Łapiński Adam "Światowid czy model Świata?" w: Z otchłani wieków nr 2 1984
 Łapiński Michał, Szczepański Tomasz "Czyciele Polski pogańskiej." w: Karta nr 19 1996
 Maszkiewicz Mariusz "Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)." w: Nomos nr 5 1994
 MaT i T.P. "Wywiad z Tomaszem Szczepańskim." w: Odala nr 4 1999
 Misiuna Dariusz "Aleister Crowley i Równonoc bogów." w: Wiedza Tajemna nr 2 1999
 Misiuna Dariusz "Magia seksualna Aleistera Crowleya." w: Wiedza tajemna nr 6 1999
 Misiuna Dariusz "Tajemnice seksualne Ordo Templi Orientis." w: Wiedza Tajemna nr 5 1999
 Obarski Eugeniusz "Principia Discordia." w: Wiedza tajemna nr 2 1999
 Przybył Jan "Celtyckie chrześcijaństwo." w: Wiedza Tajemna nr 3 1998 i nr 1, 2 1999
 Savage Adrian "Magia chaosu" w: Brulion nr 19B
 Sienkiewicz Alicja "Wierni czterem twarzom." w: Argumenty nr 4 1970
 Szczepański Tomasz "Rozmowa z Andrzejem Wylotkiem." w: Trygław nr 1 1997
 Tomaszewicz Jarosław "Przeciwność i Demokracji: Nowa Prawica we Francji." w: Myśl Polska nr 1 1993
 Tomaszewicz Jarosław "Stare religie nowej ery - Główne nurty współczesnego neopoganizmu." w: Nomos nr 5 1994
 Tomaszewicz Jarosław "Jan Stachniuk - nazista czy narodowy bolszewik." w: Żaden nr 15 (brak daty wydania)
 Vélius Norbertas "Religia i mitologia dawnych Litwinów." w: Konteksty Polska Sztuka Ludowa nr 3-4 1993
 Węgiński M. "Europejska Nowa Prawica." w: Arcana nr 6 1996

3. Spis adresów internetowych:

"What is Norse Heathenry?" - Barbarian's Norse Religion Page
 (<http://www.iglobal.net/psman/norse.html>)
 "Co to jest Wicca..." (<http://www.boss.com.pl/~krawcu/poczatek.html>)
 Neopaganism in Central- Eastern Europe"
 (<http://staszic.ifispan.waw.pl/research/paganism/pagancee.html>)

"The Pentagram and the Hammer".
(<http://www.webcom.com/~lstead/wicatru.html>) "
Najpopularniejsze ryty i kościoły Wicca"
(<http://www.boss.com.pl/~krawcu/ryty.html>)
"The Great misunderstanding. Asatrú versus nazism." (e-mail: jonjff@online.no,
także: <http://www.saga.is/asatru>) Blood Axis (e-mail: blood@teleport.com) "
Equinox principles" (<http://www.monmouth.com/~equinoxbook/principles.html>)
Irminsul Organizations Page (<http://www.irminsul.org/as/asr.html>)
Okultura (carezza@free.art.pl./, alkhemik@friko.sos.com.pl./,
thelema@friko.sos.com.pl./, neol@geocities.com/) Poganin (e-mail:
poganin@polbox.com)
RSA Gdańsk (e-mail: jwal@pg.gda.pl.)
Rune stone (<http://www.runestone.org/vrts.html>)
Taraka (<http://www.most.org.pl/taraka>)
Toporzeł (<http://www.kki.net.pl/~topor>)
Wicca - Pagan Federation Info Pack
(<http://www.paganfed.demon.co.uk/infopacks/pf/pf-wicca.html>)
Zielone Brygady (zb@zb.most.org.pl lub: <http://www.most.org.pl./zb>)
4. Niepublikowane prace innych badaczy (maszynopisy w posiadaniu
autora):
Misiuna Dariusz "Wizerunek człowieka w wybranych formacjach
okultystycznych XX wieku."
Pełka Leonid "Współczesne neopogaństwo słowiańskie (rodowody- doktryna-
kult)."
Wienc Piotr "Poszukiwacze zaginionej tożsamości. Paganie w Europie
Środkowo - Wschodniej."

5. Dokumenty polskich grup neopogańskich
(w posiadaniu autora):

Klan Ausran, Dhedhmat Klanu Ausra
Klan Ausran, Dhedhmat Peristateis Ausraniskas (Pobieżna definicja
religii Ausrańskiej)
Klan Ausran, Statut Stowarzyszenia Użytkowników Rekonstruowanego Języka
Indoeuropejskiego pod nazwą "Ausra"
Rodzimy Kościół Polski, Nazwa. Założenia programowe. Kult. Etyka. Liturgia
i obrzędy. Deklaracja. Statut.
Rodzimy Kościół Polski, Postrzyżyny chłopca.
Rodzimy Kościół Polski, Program rodzimego obrzędu swadźby.
Rodzimy Kościół Polski, Program rytuału pogrzebowego.
Rodzimy Kościół Polski, Rodzima liturgia ofiary.
World Congress of Ethnic Religions, Oświadczenie z dnia 23 czerwca 1998
Zrzeszenie Rodzimej Wiary, Rodzima Wiara.
Zrzeszenie Rodzimej Wiary, Status Zrzeszenia Rodzimej Wiary.
Zrzeszenie Rodzimej Wiary, Wyznanie wiary Lechitów.

